

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra sociální práce

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Eva Brabencová, DiS.

Možnosti osamostatňování a reintegrace klientů dlouhodobého azylového ubytování pro osoby bez přístřeší – se zaměřením na hlavní město Prahu

Possibilities of independence and reintegration of clients using long term transitional housing for homeless people – focusing on Prague

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí PhDr. Pavle Kodymové, PhD. za zajímavé podněty a náměty k této práci a dále své rodině a přátelům za podporu.

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.*

V Praze 9. srpna 2012

.....

Abstrakt:

Diplomová práce *Možnosti osamostatňování a reintegrace klientů dlouhodobého azylového ubytování pro osoby bez příštířeší – se zaměřením na hlavní město Prahu* se zabývá problematikou bariér v reintegraci lidí bez domova. Jedná se především o nedostupnost návazného přiměřeného nájemního bydlení a neexistenci systému sociálního bydlení v ČR. Následkem je dlouhodobé setrvávání klientů v azylových domech a ubytovnách bez možnosti plnohodnotného návratu do běžné společnosti.

Tento problém příliš neřeší ani sociální dávky určené na bydlení, které se často nedostanou k potřebným nebo jsou zneužívány majiteli ubytovacích zařízení. Navíc je tento způsob velmi finančně nákladný a do budoucna neperspektivní.

Řešením by mohlo být vytvoření systému sociálního bydlení, které bude zahrnovat několik stupňů bydlení, jež na sebe navazují. Vrcholem by mělo být, aby klient dosáhl na dostupné běžné nájemní bydlení. Jeho nedílnou součástí musí být prevence ztráty bydlení s doprovodnými sociálními službami podle potřeb jednotlivých klientů.

Tato práce seznamuje čtenáře s několika málo projekty v Ostravě, Litvínově a v Praze, které se blíží systému sociálního bydlení.

Nedílnou součástí takových projektů je spolupráce s místní samosprávou. Podstatný je však zájem představitelů obcí o problematiku bezdomovectví, aby takové projekty podpořili a podíleli se na nich. Proto autorka pomocí dotazníkového šetření zjišťovala postoj jednotlivých MČ v Praze k lidem bez domova a snahu o řešení bezdomovectví na úrovni prevence a následné pomoci (finanční podpora projektů neziskových organizací, pronajímání obecních bytů pro tréninkové bydlení, poskytování finančně dostupných bytů potřebným apod.).

Klíčová slova:

bezdomovectví, lidé bez domova, prevence bezdomovectví, reintegrace, podporované bydlení, sociální dávky na bydlení, dostupné bydlení, diskriminace na trhu s bydlením

Abstract:

Diploma thesis *Possibilities of independence and reintegration of clients using long term transitional housing for homeless people – focusing on Prague* deals with the problem of barriers in the reintegration process of homeless people. The primary cause is unavailability of follow up affordable housing and non-existence of the system of social housing in the Czech Republic. The consequence is that clients stay in the transitional housing or in a hostel long term without the possibility of full return to the society. Neither is this problem resolved by providing social benefits for housing, because often the people in need do not get them or the benefits are abused by the owners of the hostels. This method of solving is very financially demanding and unpromising for the future.

The solution could be to create a system of social housing that would include a few levels of housing which would follow one another. The top would be for the client to reach an ordinary affordable housing. The integral part of social housing should be supporting social services which follow the needs of each client with a focus on prevention of losing a home.

This diploma thesis introduces several projects in Ostrava, Litvínov and Prague which are closest to the social housing system. The important part of these projects is cooperation with a local authority.

It is essential that local politicians take interest prevention of homelessness by supporting these activities and take part in the projects.

For this reason the author of this thesis did a survey in the city districts of Prague. The survey was focused to find out the concern of each district about the problem of homelessness, the level of prevention and help (financial support of NGO, renting a public housing as a “training housing” and providing affordable housing etc.).

Keywords:

Homelessness, homeless people, prevention of homelessness, reintegration, supported (social) housing, social benefits for housing, affordable housing, discrimination in the housing market

Seznam použitých zkratek:

AD – azylový dům

CSSP – Centrum sociálních služeb Praha

ČR – Česká republika

ESF – evropský sociální fond

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví

EU – Evropská unie

FEANTSA – Evropská federace národních sdružení pracující s bezdomovci

HMP – Hlavní město Praha

MČ – městská část

MHMP – Magistrát hlavního města Prahy

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství a tělovýchovy

MV – Ministerstvo vnitra

NAPSI – Národní akční plán sociálního začleňování

NGO – nestátní neziskové organizace (anglický název)

NNO – nestátní neziskové organizace

O.S. – občanské sdružení

PL – psychiatrická léčebna

SFRB – Státní fond rozvoje bydlení

TB – tréninkové byty

TR – trestní rejstřík

ÚMČ – úřad městské části

ÚP – úřad práce

VPP – veřejně prospěšné práce

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

OBSAH:

I. TEORETICKÁ ČÁST	9
ÚVOD	9
1 FENOMÉN BEZDOMOVECTVÍ.....	12
1.1 Definice bezdomovectví.....	13
1.1.1 Sociální vyloučení	14
1.1.2 Různá pojetí definic bezdomovectví.....	14
1.2 Kariéra bezdomovectví.....	23
1.2.1 Je bezdomovectví dobrovolné?.....	23
1.2.2 Příčiny bezdomovectví	24
2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY URČENÉ PRO OSOBY BEZ DOMOVA.....	30
2.1 Sociální služby podle zákona o sociálních službách	30
2.2 Sociální služby v Praze	32
2.2.1 Koncepce pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2012 - 2020	32
2.2.2 Rozmístění pobytových služeb v Praze a jejich kapacity	34
2.2.3 Bariéry v reintegračním procesu.....	37
2.3 Další typy služeb pro lidi bez domova a lidi ohrožené bezdomovectvím	39
2.3.1 „Zpět do práce“	40
2.3.2 Shrnutí	44
3 BYTOVÁ POLITIKA V ČR.....	46
3.1 Bydlení	46
3.2 Popis současné situace v oblasti bydlení v ČR.....	47
3.2.1 Nástroje sociální a bytové politiky - sociální dávky na bydlení a nové legislativní změny	48
3.1.1.1 Příspěvek na bydlení	49
3.1.1.2 Doplatek na bydlení.....	49
3.1.1.3 Nová sociální dávka na bydlení - příspěvek na náklady na bydlení	51
3.3 Sociální bydlení	53
3.3.1 Definice pojmu	53
3.3.2 Situace v České republice	54
3.1.2.1 Dotační podprogram MMR: podpora výstavby podporovaných bytů	56
3.3.3 Dva zásadní koncepty v oblasti reintegrace lidí bez domova – Housing first a Housing ready.....	58
3.1.3.1 Housing first – okamžité bydlení	58
3.1.3.2 Housing ready – dostupné bydlení	60
II. PRAKTICKÁ ČÁST	67
4 PROJEKTY „PROSTUPNÉHO BYDLENÍ“	68
4.1 Prostupné bydlení v Litvínově.....	69

4.2	Program „Prevence bezdomovectví“ v Ostravě.....	70
4.3	Prostupné bydlení pro matky s dětmi na Praze 10	72
4.4	„Z ulice... do bytu“.....	74
4.5	Výcvikové byty o.s. Naděje.....	76
4.6	Tréninkové byty Kolpingova azylového domu pro matky s dětmi.....	76
	DISKUSE I.	79
5	ZÁJEM MĚSTSKÝCH ČÁSTÍ V PRAZE O PROBLEMATIKU BEZDOMOVECTVÍ.....	83
5.1	Dotazníkové šetření	84
5.1.1	Vyhodnocení.....	85
	DISKUSE II.....	90
	ZÁVĚR.....	92
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	93

Motto:

„Potřebný ze země nevymizí. Proto ti přikazuji: Ve své zemi ochotně otvírej ruku svému utištěnému a potřebnému bratru.“¹

---

¹ Pátá kniha Mojžíšova 15,11, Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, ekumenický překlad.

I. TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Inspirací pro téma této diplomové práce byl můj pobyt v rámci programu Evropské dobrovolné služby ve městě Galway v Irsku, kde jsem pracovala v organizaci Simon Community, která se zabývá problematikou lidí bez domova.

Setkala jsem se tam s novým pohledem na sociální služby pro tuto cílovou skupinu. Jednalo se o služby pro chronické bezdomovce alkoholiky, kteří získali trvalý domov v komunitním bydlení (dům pro maximálně 7 klientů), tréninkové bydlení různého typu, na které navazovalo samostatné bydlení v obecních bytech a domcích. Všechny pobytové služby byly doprovázeny různou mírou podpory a pomoci podle jednotlivých klientů a jejich potřeb. Naopak menší míru podpory jsem zaznamenala v oblasti zaměstnávání, většina klientů byla na sociálních dávkách.

Mezi klienty patřili často lidé s duševním onemocněním a závislostmi. Přesto i jim byla dána příležitost získat samostatné bydlení, žít v komunitě a využívat podle svých potřeb sociální služby ve svém domácím prostředí. Mnozí z nich tak získali domov, který nikdy ve svém životě neměli.

Příkladem může být muž, který po dvaceti letech silné alkoholové závislosti začal abstinovat a nyní je to již devět let, co nepije. Učí se starat o domácnost, platit včas účty. Vzhledem ke svému špatnému zdravotnímu stavu nemůže pracovat a pobírá invalidní důchod, ale i přesto můžeme považovat jeho reintegraci do společnosti za úspěšnou. Předtím totiž pobýval mnoho let na ulici, po léčebnách a nemocnicích, jednou byl i ve vězení. Přesto, že nepracuje a pobírá sociální dávky, je tento člověk pro stát menší zátěží, než kdyby jako bezdomovec střídal různá zařízení sociální a zdravotní péče.

Během mého pobytu v Irsku jsem si uvědomila, jak je bezdomovectví závažným problémem a jak je skupina lidí bez domova různorodá.

Je to fenomén současné doby, který si zasluhuje naši pozornost a systémová řešení s důrazem na prevenci ztráty bydlení. Při srovnání irského a českého systému péče o lidi bez domova jsem došla k závěru, že v České republice jsou tyto služby obecně podporovány méně, než je tomu v Irsku. Chybí především návazné služby pro klienty azylových domů, schází příslušná legislativa, která by vymezila tuto problematiku. V tomto směru je Česká republika teprve na začátku.

Irsko se politicky již v roce 2006 zavázalo k ukončení bezdomovectví ve vládním „rámcovém programu o sociálním partnerství“ ('Towards 2016 - the new Social Partnership agreement) a byly vytvořeny strategie, na jejichž základě se Irsko snaží předcházet bezdomovectví, poskytovat dostatek dostupného sociálního bydlení apod.²

Z mého pohledu se Irové dívají na „lidi v nouzi“ s větší solidaritou, mají silnější sociální cítění, ochotně se hlásí k dobrovolnictví v neziskových organizacích, které bezdomovcům pomáhají a přispívají více i finančně. Možná je to tím, že Irsko mnohokrát zažilo chudobu a bídu ve své historii.

U nás se setkáváme spíše s opačným přístupem, mediální obraz o lidech bez domova je většinou velmi negativní, málokdy se dočteme nějakou pozitivní zprávu o člověku, který se dostal z ulice, našel si práci a bydlení. Spíše se dozvíme o kriminálních činech, které tyto osoby spáchaly nebo o jejich napadení či úmrtí v zimě na ulici. Stačí si vyhledat články pomocí slova „bezdomovci, bezdomovectví“ a poté si přečíst i jednotlivé komentáře v diskusích, ve kterých málokdy lidé prokáží solidaritu, ale spíše si stěžují a bezdomovce odsuzují. Více soucitu vyvolávají články o zvířatech.

V této diplomové práci bych se chtěla podívat na bezdomovectví z pohledu nových přístupů, metod a trendů v oblasti návazných služeb, především bydlení (tréninkové a sociální bydlení), které je, dle mého názoru, prvotním předpokladem pro úspěšné začlenění do společnosti.

První kapitola pojednává obecně o fenoménu bezdomovectví a jeho příčinách, v druhé kapitole jsem se zaměřila na pobytové sociální služby, které jsou dostupné v Praze a jejich kapacity. Prostor bude věnován i dalším službám zejména v oblasti dluhové a pracovní problematiky.

---

² Dostupné z: http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Publications/Publications_Archive/Publications_2006/Towards_2016_Ten-Year_Framework_Social_Partnership_Agreement_2006-2015.html

Třetí kapitola je zaměřena na bytovou politiku a sociální bydlení – jeho současná podoba v ČR a jeho budoucí perspektiva jako nástroje sociální a bytové politiky v systému tzv. dostupného bydlení.

Opírám se o hypotézu je, že současný reintegrační systém pomoci lidem bez domova selhává, jeho dostupnost je nedostatečná a neefektivní, právě z důvodu chybějících adekvátních služeb, především v oblasti bydlení. To je nejvíce patrné v Praze, která se potýká s největším počtem bezdomovců v celé ČR.

Ráda bych ověřila pomocí kvalitativní výzkumné sondy možnosti dostupného bydlení klientů azylových domů v Praze, protože odhadem pouze 20 % klientů, kteří opouští azylový dům, odchází do návazného bydlení - podnájem, pronájem, ubytovny. Ti ostatní se přesouvají do dalších azylových domů a někteří se po krátké době vrací na ulici, protože se jim nepodařilo udržet si zaměstnání a bydlení.

Pro účely této práce však nebudu zkoumat osobní vlastnosti klienta, jeho snahu a příčiny jeho selhání, ale budu zjišťovat, jaké služby by mohly zaplnit mezeru mezi azylovým domem a běžným bydlením. Protože právě tato mezera stojí většinou za neúspěchem klienta, kterému často schází kompetence k samostatnému bydlení a mnohdy nemá ani dostatek finančních prostředků, aby si nějaké důstojné bydlení pořídil.

Oslovila jsem několik organizací, které zkouší projekty tréninkového bydlení. Zajímalo mě, jak konkrétně tyto projekty fungují, co poskytují a jaké případné problémy jsou s nimi spojeny. Ve většině případů se jedná o velmi nové iniciativy, které vznikly navzdory neexistující legislativě. Tréninkové bydlení by snad mohlo být jednou zařazeno mezi sociální služby, tak jako je chráněné bydlení pro lidi se zdravotním postižením. Pro srovnání jsem do praktické části zařadila i dva mimopražské projekty – program Armády Spásy Prevence bezdomovectví v Ostravě a projekt dostupného bydlení v Litvínově.

Otázka sociálního bydlení (finančně dostupného bydlení pro nízkopříjmové domácnosti) je především záležitostí místních samospráv, proto jsem oslovila pomocí dotazníku s otevřenými otázkami 22 městských částí v Praze, abych se dozvěděla, jak vnímají problematiku narůstajícího bezdomovectví v jejich správním obvodu, jak je v dané MČ ošetřena prevence ztráty bydlení a kolika sociálními byty disponují.

Myslím, že trend narůstajícího bezdomovectví v Praze je natolik závažný, že i politická reprezentace je nyní nucena k této problematice zaujmout svůj postoj a zabezpečit realizaci opatření navržených v **Koncepci pro postupné řešení bezdomovectví v Praze pro rok 2012 – 2020** (dále uváděna pod pojmem Koncepce) Její schvalování se očekává na podzim tohoto roku.

1 Fenomén bezdomovectví

Dnešní doba je obecně velmi spjata s konzumem, který někdy nahrazuje identitu jedince - „*Jsi to, co vlastniš či užíváš*“. Mnoho lidí tuto ideu následuje. Došlo k naprostému posunu hodnot, rozpadu tradiční rodiny, která dříve fungovala jako prvotní sociální síť a chránila jedince před propadem. Nastoupil kapitalismus, který požaduje od všech lidí výkony a kdo nedorazí krok s ostatními, bývá vyřazen.

Samozřejmě, že vždy existovali lidé chudí, nemocní, lidé s postižením, s nízkým kulturním kapitálem, tuláci, lidé, kteří byli mimo tehdejší společnost. Neubráním se ovšem pocitu, že v současnosti těchto lidí mimo uznávanou společnost přibývá. Tzv. „*americký sen*“ se stal v České republice skutečností. Toho využívají banky, ale hlavně mnohé podvodné společnosti a firmy, které nabízejí půjčky i lidem, o kterých vědí, že je nebudou moci později splácet a půjčku umoří další půjčkou. Tento způsob je většinou brzy zažene do bludného kruhu, ze kterého existuje pár cest, ale většinou jsou to cesty, které je dovedou na ulici nebo do vězení. Někdo se pomocí půjček snaží přiblížit životu středních a vyšších tříd, adaptovat se na životní styl většinové společnosti, který je tak často idealizován v televizi a dalších médiích.

Známý sociolog Robert K. Merton popsal pět způsobů individuální adaptace – podle míry ztotožnění se s kulturními cíli (hodnotami) a institucionalizovanými prostředky určenými k jejich dosahování.

Konformita – ztotožnění cílů i prostředků, **Inovace** – ztotožnění s cíli, nikoliv prostředky, **Ritualismus** - nutkavé lpění na prostředcích, ale odmítání cílů, **Únik** – spočívá v odmítnutí kulturních cílů i prostředků, **Rebelie** – snaha nastolit novou sociální strukturu.

Dle funkcionalismu, který názorově R. Merton zastupoval, se předpokládá, že každý sociální systém se snaží minimalizovat změny prostřednictvím adjustace a kontroly a směřuje ke stavu dynamické sociální rovnováhy. Této rovnováhy je dosahováno prostřednictvím subsystémů a tím, že se jednotliví členové společnosti podřizují hodnotovému systému společnosti dobrovolně – socializací nebo prostřednictvím různým forem sociálního nátlaku – sociální kontroly.³

V jakém stupni výše popsaných způsobů adaptace se lidé bez domova nacházejí? Zřejmě jde o *únik nebo rebelii*, která má blízko ke squatterské subkultuře. Nebo se jedná o

---

³ poznámky z přednášek Gabriely Munkové, předmět Sociální deviace na FSV UK, rok 2009/2010

inovaci, která vede k nelegálnímu způsobu života (získání peněz pomocí krádeže, podvodu atd.). Všechny výše popsané způsoby adaptace člověka vyřazují z majoritní společnosti.

Lidé bez domova také nějakým způsobem unikají z běžného života, vymykají se, vzdalují se ideálům životního stylu, vzdalují se lidem, kteří jsou kolem nich. Dle Mertona jsou lidé, kteří praktikují způsob neadaptace - úniku, lidmi ve společnosti, nikoli však lidmi společnosti.

1.1 Definice bezdomovectví

Bezdomovec nebo osoba bez přístřeší? V zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. se píše v paragrafu § 61 a 63 o *osobě bez přístřeší* a v paragrafu § 57 téhož zákona o *osobě v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení*. Ale zákon dále již nedefinuje, kdo takovou osobou je.

Podle právního řádu České republiky pojem „bezdomovec“ označuje, že se jedná o *osobu bez státního občanství*.⁴ Obecně se dá říci, že si asi lidé pod tímto pojmem představí člověka, který nezapadá do představ o spořádaném způsobu života. Už samo slovo naznačuje negativní zabarvení tohoto pojmu. Lépe možná vyzní „*člověk bez přístřeší*“, ale ani tento pojem není zcela přesný. Já osobně se přikláním k variantě „*člověk bez domova*“. Tento pojem jasněji vystihuje podstatu toho, co člověku chybí. Ale nejde pouze o domov jako takový, ale o zázemí, rodinné vazby, pocit bezpečí.

Člověk bez domova je někdy vnímán jako nutné zlo velkoměst, protože sám nic nevytváří a naopak „parazituje“ na ostatních obyvatelích. Toto pojetí se mi vybavilo, když jsem četla Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období, ve kterém byli bezdomovci především označováni za osoby, kteří narušují běžným Pražanům jejich život v Praze. Tyto osoby měly být odváženy do sběrného tábora za městem, aby neobtěžovaly. Podivem je, že byl tento Akční plán v roce 2010 schválen radou města. Naštěstí se díky volbám vyměnili radní a na tento nehumánní koncept se pozapomnělo a začala se vytvářet nová **Koncepce** (v pořadí se jedná asi již o čtvrtého radního, který Koncepci vytváří).

Bezdomovectví přímo také souvisí se sociálním vyloučením, je jeho extrémní podobou. Než budu dále pokračovat dalšími definicemi bezdomovectví, nastíním krátce definici sociálního vyloučení.

---

⁴ MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s. 35

1.1.1 Sociální vyloučení

Podle Matouška znamená sociální vyloučení komplexně podmíněnou nedostatečnou účastí jednotlivce, skupiny nebo místní komunity na životě celé společnosti. Takový člověk nemá přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt.⁵ S tím je spojen život v chudobě, bez přiměřeného bydlení, nezaměstnanost, izolace od většinové společnosti, deprivace, zvýšená kriminalita apod.

Postupem času si lidé žijící v sociálním vyloučení přizpůsobí dané situaci a vytváří si strategie a vzorce chování, které jsou často v rozporu s hodnotami většiny. Tyto adaptační mechanismy jim znemožňují návrat do společnosti a naopak je ještě více uzavírají v pasti sociálního vyloučení, jak znázorňuje následující obrázek.

Obrázek č. 1 Schéma sociálního vyloučení

Zdroj: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

1.1.2 Různá pojetí definic bezdomovectví

V současné dostupné literatuře není bezdomovectví vymezeno jen jednou definicí, přesto stále pokračuje snaha všech zainteresovaných odborníků a pracovníků pracujících s touto skupinou tyto definice hledat a sjednotit.

Záleží totiž na úhlu pohledu, který zvolíme, zda považujeme bezdomovectví za stav, ke kterému dospěl člověk svým přičiněním nebo zda se na tuto problematiku díváme

⁵ MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s. 217

z pohledu společenských faktorů, jako je chudoba, nedostatečná sociální a bytová politika, nezaměstnanost, apod.

Pro pochopení tohoto problému je však nutné definice hledat, abychom byli schopni reagovat na potřeby této skupiny, která není homogenní a neustále se mění. Tyto změny zahrnují odlišné formy „bydlení“ a opakované epizody bezdomovectví, které jsou často následkem nefungujících následných služeb a velmi omezených možností dostupného bydlení, jak uvedl doc. Ladislav Průša.⁶

V odborné literatuře se můžeme setkat s těmito definicemi:

„Bezdomovec může být osobou bez trvalého bydliště nebo je tzv. osobou bez přístřeší, která sice oficiálně trvalé bydliště má, ale z nějakého důvodu jej nechce nebo nemůže užívat. Takový člověk obvykle nemá ani zaměstnání a rodinu, resp. jeho vztahy s příbuznými jsou natolik narušené, že zcela ztratily svou funkci. Nemá téměř žádné vazby ke společnosti, zůstává izolován na jejím okraji.

Bezdomovectví je výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání, spojeného se ztrátou komplexu běžných rolí. Takovým způsobem bývají obvykle postiženi lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a s negativními návyky“⁷

„Lidé žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům.“⁸

„Často jsou to lidé opuštění, bez vztahů, bez zázemí, bez sebevědomí a důstojnosti, bez naděje, bez smyslu života, lidé zahořklí, zranění, psychicky nemocní, handicapovaní, neschopní se přizpůsobit společnosti, někdy dobrodruzi, tuláci, nedospělí, nezralí, nešťastní, jindy ztroskotanci, vydědění, sirotci, vdovy. Mnozí jsou lidé jako kdokoli, lidé, kteří nezvládli nějakou životní situaci a vzdali se pod tíhou okolností.“⁹

„Jedná se o komplexní problém, který zapříčiňuje více faktorů a to jak psychosociální selhání jedince, tak i selhání veřejné a sociální politiky státu.“¹⁰

---

⁶ Konference o azylových domech 11.11.2010. , Praha

⁷ VÁGNEROVÁ, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, s.748

⁸ MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s. 34

⁹ HRADECKÝ, I., Profily bezdomovství v České republice :Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé, Tematická zpráva 2005 zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovectví, <http://www.nadeje.cz/vz/pslvakj05cz.pdf>,

¹⁰ MAREK, J., <http://old.dchltm.cz/file/zch/zch-2011-01/op-2011-01.pdf>

Další zajímavou definici mi poskytl Luboš Turzík, metodik Naděje. Podle něj je bezdomovectví „*nezamýšleným vedlejším efektem globalizace a tlaku na ekonomický růst a oslabování sociálních vazeb ve společnosti*“. Dále dodává, že mnohdy se setkáme s volební kampaní, která proti sobě staví vrstvy společnosti s ohledem, kdo zavínil krizi - „simulanti a lidé na sociálních dávkách“ versus lidé úspěšní a pracovití. To může sloužit jako politická zbraň, která vyvolá bouřlivé reakce mezi obyvateli a mezi politiky. Což vede k represivním řešením, popř. k „odstranění“ problému někam daleko, za město, kde se problém ještě víc rozroste (viz již zmíněný Akční plán).

Dle Ilji Hradeckého¹¹ je bezdomovectví možno jednoduše dělit na:

Zjevné

Tito lidé jsou vidět ve městě, většinou v centru, na nádraží, okolo velkých supermarketů. Tato skupina se dá většinou rozeznat na první pohled. Bývají klienty sociálních služeb- denních center, nocleháren, azylových domů.

Skryté

Lidé, kteří nevyužívají žádnou sociální službu, je tedy nemožné určit jejich počet (často dlouhodobí bezdomovci, kteří již zcela rezignovali na pomoc). Mohou to být i lidé, kteří momentálně přespávají u známých, příbuzných, ale také lidé žijící v ubytovnách, protože nemají jinou možnost bydlení.

Potencionální

Osoby, kterým hrozí ztráta domova - dům určený k demolici, squoteři, neplatiči atd. Ale také lidé dlouhodobě nezaměstnaní, lidé se zdravotním postižením a lidé žijící v institucích (psychiatrické léčebny, nemocnice, vězení, dětské domovy a výchovné ústavy apod.).

Toto základní dělení dále rozvádí oficiální definice podle typologie ETHOS (European Typology of Homelessness and housing exclusion), která byla vytvořena organizací Feantsa roku 2005, aby tvořila rámcovou základnu pro všechny evropské státy a umožnila tak lepší pochopení této problematiky v mezinárodním měřítku.

Dle této definice je možné chápat bezdomovectví jako absenci tří domén, které tvoří domov: **fyzická, právní a sociální.**

---

¹¹ HRADEČTÍ, V., I., Bezdomovství - extrémní vyloučení, s. 27

Fyzická doména představuje obydlí, prostor, kde může osoba naplňovat své potřeby a potřeby své rodiny. Tedy místo, které je bezpečné a k bydlení vhodné.

Sociální doména je o sociálních vztazích a o uchování soukromí. Právní doména se týká právního nároku, jistoty užívání a výlučného vlastnictví.

Dle těchto domén vyplývají 4 formy vyloučení z bydlení: **bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení a nevyhovující bydlení.**¹²

Dále byla definice rozpracována do kategorií: operační kategorie, generická (druhov) definice. (Viz tabulka na následující straně.)

---

¹² <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*
BEZ STŘECHY	1	Osoby přežívající venku	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jiskrné, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklady a půdy domů, vraky aut)
	2	Osoby v noclehárně	Noclehárna	2.1.1	Osoby v nízkoprahové noclehárně
BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	2.1.2	Osoby sezonně užívací k přenocování prostory zařízení bez lůžek
				3.1.1	Muži v azylovém domě
				3.1.2	Ženy v azylovém domě
				3.1.3	Matky s dětmi v azylovém domě
				3.1.4	Otcové s dětmi v azylovém domě
				3.1.5	Úplné rodiny v azylovém domě
	3.1.6	Osoby v domě na půli cesty			
	3.2	Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1	Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)
	3.3	Přechodně podporované ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.2.2	Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu
	3.3.1	Bydlení s podporou výlovně určené pro bezdomovce	Bydlení s podporou výlovně určené pro bezdomovce neexistuje	3.3.1	Bydlení s podporou výlovně určené pro bezdomovce neexistuje
4	Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	Pobytové zařízení pro ženy	4.1.1	Ženy ohrožené domácími násilím pobývající na skryté adrese	
5	Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	4.1.2	Ženy ohrožené domácími násilím pobývající v azylovém domě
		5.2	Ubytovny pro migrující pracovníky	5.1.1	Žadatelé o azyl v azylových zařízeních
6	Osoby před opuštěním instituce	6.1	Věznice a vazební věznice	5.2.1	Migrující pracovníci - cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)
		6.2	Zdravotnická zařízení	6.1.1	Osoby před opuštěním věznice
		6.3	Zařízení pro děti	6.2.1	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení
7	Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1	Pobytová péče pro starší bezdomovce	6.3.1	Osoby před opuštěním dětské instituce
				6.3.2	Osoby před opuštěním péstounské péče
		7.2	Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	7.1.1	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidně dlouhodobě ubytované v azylovém domě
				7.2.1	Bydlení s podporou výlovně určené pro bezdomovce neexistuje

Tabulka č. 1

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	a
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	a b
		8.3 Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahradkařské kolonie, zeměnice)	b
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2 Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1 Policejné zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí	10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejné zaznamenané případy – oběti	a
		11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní obydlí 11.2 Neobvyklá stavba 11.3 Provizorní stavba	Mobilní obydlí, které není určené pro obvyklé bydlení Nouzový přístřešek, bouda, chatič, barák Provizorní stavba	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. marigotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení) 11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele 11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obydlené neobvyklé byty	Obydlené neobvyklé byty	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dlhivě mohlo být obyvatelné)	a
		13 Osoby žijící v přelidněném bytě	Nejvyšší národní norma definující přelidnění	13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech	a

Zdroj: Feantsa¹³

¹³ Dostupné na: <http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/CZ.pdf>

Během projektu „*Sociální inkluze bezdomovců*“ v roce 2007 přibyla k české verzi ještě národní subkategorie. Písmeno B v tabulce označuje, kdo je faktickým bezdomovcem, A jsou osoby ohrožené bezdomovectvím. Dá se předpokládat, že hranice mezi ohrožením a faktickým bezdomovectvím je velmi úzká.

Tato širě pojatá definice bezdomovectví upozorňuje nejen na lidi, kteří se již potýkají s bezdomovectvím a potřebují sociální služby k opětovné reintegraci, ale také na skupiny lidí, u kterých je možné jejich situaci řešit preventivně ještě před faktickou ztrátou bydlení. Na tyto osoby bychom se měli zaměřovat více než dosud, protože faktických bezdomovců neustále přibývá a jsou to většinou lidé z uvedených kategorií. Prevence je tím nejlepším a zároveň nejlevnějším nástrojem k eliminaci tohoto jevu a předcházení dalším problémům, které jsou s tím spojeny.

Pro porovnání - rok strávený na psychiatrii v nemocnici vyjde v Irsku ročně na 120 000 euro, zatímco pobyt člověka v jeho vlastním nájemním bydlení, který doprovázejí sociální služby, stojí 12 000 euro.¹⁴ Je nezbytné zveřejňovat tato čísla, aby si i politici uvědomili nutnost změny nastavení sociálních služeb – měly by být více zaměřené na reintegraci a podporu člověka a zároveň i méně nákladné pro státní rozpočet.

Nejproblematičtější kombinací jsou drahé a neefektivní služby, které místo integrace vedou spíše k segregaci člověka a prohloubení jeho závislosti na sociálních dávkách. Například dnes jsme svědky situace, kdy stát v ČR vynakládá dávky v hmotné nouzi - doplatek na bydlení na zaplacení nájmu, ale který je zneužit majiteli drahých a nekvalitních ubytoven, které obývají někteří lidé již několik let¹⁵. Tito lidé nemají většinou jinou možnost bydlení, ačkoliv v okolí je možné získat pronájem bytu za poloviční cenu. Díky stigmatizaci a ztrátě kompetencí v běžném bydlení, nemají tyto osoby šanci toto kvalitnější bydlení získat. Podobně stigmatizovaní jsou také lidé bydlící v azylových domech, navíc adresa azylového domu odrazuje i případné zaměstnavatele.¹⁶

---

¹⁴ The 2006 review of the Government's strategie, <http://www.environ.ie/en/Publications/DevelopmentandHousing/Housing/FileDownload,1800,en.pdf>

¹⁵ <http://www.socialni-zaclenovani.cz/ubytovny-pro-chude-stale-vynosny-byznys>

¹⁶ Ilja Hradecký, rozhovor 10.7.2012

Měla jsem možnost hovořit s Jeronýmem Klimešem, psychologem, který navrhuje třídění bezdomovců do kategorií, které nám umožní lépe poznat jeho situaci a potřeby, které má. Dále je důležité znát jeho schopnosti a dovednosti potřebné pro jeho opětovné začlenění do společnosti. Pak bude možné poskytovat služby, které budou efektivní a o které budou mít tito lidé zájem.

Upozorňuje zvláště na skupinu **chronických bezdomovců**, kteří se nechtějí již přizpůsobit, cítí se lépe na ulici, vlastní psy, se kterými nemohou jít na noclehárnu, dále jsou často pod vlivem alkoholu. Pro tyto lidi by měly existovat služby, které jim umožní přežití v zimě v mrazu, tedy jakési buňky, „holobyty“, kde na ně nebudou kladeny žádné zvláštní podmínky a vybavení bude velmi skromné, jen pro přespání a nejnutnější hygienu. Klimeš se domnívá, že tato skupina nechce řešit svojí situaci, spíš chce žít po svém, ale v nepříznivém počasí potřebuje zázemí. Je ovšem otázka, jak by tato služba byla konkrétně poskytována a jak by na ni reagoval současný zákon o sociálních službách. Uznala by společnost tuto službu pro lidi, co se nechtějí integrovat?

Této skupině odpovídá tzv. dlouhodobá trajektorie vedoucí k bezdomovectví, tak jak ji popisuje Ilja Hradecký (viz dále).

Do další kategorie mohou patřit **lidé, kteří se na ulici dostanou následkem rodinných problémů, nečastěji rozvodu**. To je ostatně velmi často uváděná příčina bezdomovectví. Tito lidé potřebují řešit svojí sociální situaci s bydlením, často si i hledat nové zaměstnání.

Tato skupina má zřejmě největší možnost se z bezdomovectví vymanit, protože se víceméně jedná o lidi, kteří mají určité schopnosti a zkušenosti z předchozího rodinného života a zaměstnání. Takoví lidé mají na co navázat - např. mají zkušenosti s prací. Je ovšem důležité takového člověka zachytit hned na začátku, než začne žít životem bezdomovce.

Do této skupiny můžeme zařadit i matky s dětmi, které ztratí bydlení z důvodu partnerské krize nebo domácího násilí. Této skupině odpovídá tzv. náhlá trajektorie vedoucí k bezdomovectví.

To jsou lidé, kterým bude v této diplomové práci věnovaná zvýšená pozornost – klienti azylových domů, (popř. ubytoven) kteří často po odchodu z těchto služeb selhávají, protože současný reintegrační systém postrádá tzv. tréninkové a sociální bydlení, které bude samostatně rozvedeno v další kapitole.

Další skupina je charakterizována **lidmi, kteří potřebují soustavnou podporu**, ať již z důvodu zdravotního omezení, mentálního zdraví a sociálních dovedností. Těmto lidem

mohou být nabízeny sociální služby založené na komunitním principu, například chráněné bydlení a podporované zaměstnávání nebo aktivity, které by sloužily k zajištění chodu komunity. To ovšem vyžaduje určité legislativní změny v současném zákoně o sociálních službách nebo zřízení nové služby, která by odpovídala této skupině (jednalo by se o lidi, kteří byli dlouhodobě závislí na alkoholu či jiných látkách, ale jsou schopni abstinence v případě stálé podpory, jejich zdraví je však podlomené a nejsou proto schopni plné reintegrace).

Dále Jeroným Klimeš zmínil, že mezi bezdomovci také existují jedinci, kteří nejsou příliš schopni žít v partnerství a v rodině, ale vyhovuje jim život ve skupině podobně smýšlejících lidí (například squateři). Zároveň tito lidé nezastávají stejné hodnoty jako majorita, často odmítají pracovat, vyhovuje jim svoboda, kterou mají.

Hlavní důraz kladl Jeroným Klimeš na fakt, že někteří bezdomovci pomoc z nejrůznějších důvodů odmítají, je třeba jim tedy poskytnout jen to, o co mají skutečně zájem.

Ráda bych ještě zmínila další pojetí definice bezdomovectví, kterou vytvořil Ladislav Varga: „*Bezdomovectví je stav extrémní sociální izolace bez možnosti nebo dovednosti či ochoty tento stav změnit.*“

Pokud tuto definici obrátíme, vyjde nám, že pokud naopak jedinec má **možnosti** - odpovídající bydlení, pravidelný měsíční příjem, **dovednosti** - zvýšení nebo prohloubení vzdělání, rozvoj sociálních kompetencí, rozvinutí či zvýšení funkční gramotnosti a je **ochotný ke změně**, je zde reálná šance, že bezdomovcem být přestane a reintegruje se zpět do společnosti.

Tuto definici je možné vyjádřit také tabulkou, která obsahuje osm kombinací, ale pouze jedna kombinace je ta, ve které jsou obsaženy všechny tři fenomény. Tedy jedná se o rozdělení do kategorií, které naznačují, v jaké oblasti bude asi největší problém a na co by se sociální pracovník mohl při práci s klientem zaměřit při vytváření individuálního plánu.

Tím dojde k selekci jednotlivých klientů, kteří mohou uspět v procesu reintegrace a vyvstane problém s klienty, kteří neobstojí požadavkům z různých důvodů, jak bylo zmíněno výše Jeronýmem Klimešem.

Kombinace	Počet a druh podmínek, které chybí k dosažení integrace	Možnosti	Dovednosti	Ochota
1.	0	1	1	1
2.	1 ochota	1	1	0
3.	1 dovednosti	1	0	1
4.	1 možnosti	1	0	0
5.	2 dovednosti a ochota	1	0	0
6.	2 možnosti a ochota	0	1	0
7.	2 možnosti a dovednosti	0	0	1
8.	3 možnosti, dovednosti, ochota	0	0	0

Tabulka č. 2, Zdroj: Varga, L., *Bezdomovství z hlediska kvantifikatelnosti získaných dat*

1.2 Kariéra bezdomovectví

1.2.1 Je bezdomovectví dobrovolné?

Pokud si představím, že náhle ztratím vše, co mám teď - domov, práci, finance na uspokojování mých potřeb, postavení ve společnosti atd., odpovím na tuto otázku jistě záporně. Většina lidí by odpověděla asi stejně, nikdo není na ulici, protože chce a líbí se mu to. Najdou se jistě ale jedinci, kterým tento způsob života může vyhovovat, neboť poskytuje člověku určitou míru volnosti, svobody od povinností. Tito lidé se zřejmě vyznačují vyšší odolností a schopností adaptovat se na nové podmínky a vytvářet si strategie k přežití. Autor diplomové práce *Bezdomovectví jako způsob života* Petr Holpuch používá termín **před-bezdomovectví**, které je chápáno jako dlouhodobý proces, kdy je ztráta bydlení pouze vyvrcholením tohoto procesu. K bezdomovectví skutečnému vede tyto jedince *bezdomovectví vnitřní*, kdy chybí člověku domov v sociálním významu, jeho život je nestálý a nestabilní, schází mu smysl a motivace. Bezdomovecký způsob života pak nemusí být pro ně nutně problémem, ale naopak cestou, jak subjektivně pocíťované problémy řešit. Tento způsob života je často odpovědí na jejich životní zklamání.

Nyní žijí podle svých vlastních norem a hodnot, které jsou této subkultuře blízké. Autor také používá pojem *bod návratu*, což představuje moment v životě jedince, kdy překročí pomyslnou čáru a přijme identitu bezdomovce. Osoby, které se nacházejí za tímto bodem, většinou již neusilují o návrat do společnosti, stávají se z nich chroničtí bezdomovci. Takoví lidé využívají sociální služby - jídlo, hygiena, ošacení, noclehárna - podle svých aktuálních potřeb a také při změně počasí (zima a vysoké mrazy) Snahy sociálních pracovníků, kteří je nutí řešit jejich problémy, je spíše obtěžují. Možná proto, že oni sami tyto problémy vytěsnili a současnou situaci neberou jako krizovou, ale zvykli si na ni.

Lze pak v tomto případě mluvit o dobrovolnosti? Možná spíš o naučenosti, zvyku setrvat v tomto stavu, pokud je dlouhodobě „udržitelný“.

Mnoho pracovníků, kteří s touto skupinou pracují, říká, že pro některé klienty je nejdůležitější pocit svobody a hrdost. Raději budou spát venku, než aby se podřizovali pravidlům zařízení.

Z toho je zřejmé, že nejlepším řešením a prevencí chronického bezdomovectví, je včasná sociální práce s „novými bezdomovci“. Mělo by k tomu dojít dříve, než se klienti sžijí s novým způsobem života. Nejúčinnější je nabídnout jim řešení jejich situace, které pro ně bude srozumitelné a realizovatelné. Ale musíme samozřejmě počítat s tím, že vždy budou existovat osoby, které o nabízenou pomoc nebudou mít zájem.

1.2.2 Příčiny bezdomovectví

Ne vždy je možné odhalit, co konkrétně stojí za bezdomovectvím. O mnoha faktorech se dá tvrdit, že jsou spouštěčem nebo i následkem tohoto jevu. Také se často prolínají osobnostní a společenské faktory, které společně vedou ke ztrátě domova a k úpadku osobnosti.

Znalost těchto příčin je však základním předpokladem pro řešení bezdomovectví. Lidé pohybující se ve skupině lidí bez domova pocházejí z různého prostředí, odlišných sociálních skupin, jsou rozdílného věku, vzdělání, rozumových schopností a dovedností. Koncepce¹⁷ zmiňuje tři základní trajektorie, které vedou k bezdomovectví.

První trajektorií je tzv. **dlouhodobá** - v této skupině se ocitají lidé, kteří byli již od počátku svého života nějak sociálně handicapováni, stigmatizováni. Vyrůstali v nefunkční rodině, která nejevila o děti příliš zájem nebo v dětských domovech a výchovných ústavech. Tyto zkušenosti a často i deprivace měly za následek vznik různých druhů závislostí a následně kriminality, která často vede k výkonu trestu odnětí svobody apod. Rozhodujícím faktorem v této skupině může být chudoba, nízké vzdělání, které člověku znemožňuje najít si zaměstnání a sociální vyloučení, které tyto lidi provází po většinu života.

---

¹⁷ <http://www.vasevec.cz/blogy/koncepce-pro-postupne-reseni-problematiky-bezdomovectvi-2012-2020-radniho-dolinka>, www.demokratickalevice.cz/wp-content/uploads/Priloha-c-2-2-revize

Mezi tuto skupinu lze zařadit také příslušníky etnických minorit, (v ČR se jedná převážně o romskou menšinu) zvláště mezi ně mohou patřit děti, které vyrůstají v ubytovnách.¹⁸

Naopak druhá trajektorie tzv. **náhlá** je charakterizována vznikem konfliktu mezi možnostmi (myšleno příjmovými, v rovině vzdělání, rozsahu sociální sítě) a představami o kvalitě života a životním stylu. Tento „konflikt“ lidé často řeší pomocí půjček, které časem přerůstají v dluhy. Pokud se k této situaci přidá ztráta zaměstnání nebo dlouhodobá nemoc, může tento stav vyústit v neschopnost dluhy splácet. To má za následek pokles životního standardu, únik do deviantního chování (závislosti, gamblerství, krádeže apod.) a po jisté době může dojít i k rozpadu rodiny. To vše může být příčinou ztráty domova.

Koncepce dále uvádí, že kvůli současnému ekonomickému poklesu, nezaměstnanosti, větší zadluženosti českých domácností a v neposlední řadě zvýšení nákladů na bydlení a nedostatku dostupných nájemních bytů, přibývá bezdomovců právě z této kategorie.

Do této skupiny můžeme zařadit i ženy a matky s dětmi, které jsou nuceny opustit stávající bydlení z důvodu partnerské/rodinné krize a domácího násilí v rodině.

Je důležité zmínit ještě jednu skupinu lidí, která je bezdomovectvím velmi ohrožená, a to jsou osamělí senioři s nízkým důchodem, kteří nezvládají platit stále se zvyšující nájem a z důvodu svého věku a zdravotního stavu si nemohou k důchodu přivydělávat.¹⁹

Dle mého názoru do této skupiny mohou patřit také sezónní dělníci a migranti, kteří přijíždějí do ČR za prací.

V poslední trajektorii jsou lidé se zdravotním postižením, sníženou inteligencí a zejména lidé s duševním onemocněním, které třeba nebylo diagnostikováno. Tito lidé vykazují snížené schopnosti zvládat běžný život a pokud nemají dostatečnou podporu ze strany sociálních služeb a sociálního zabezpečení, jejich pád na ulici je téměř jistý.²⁰

---

¹⁸ viz. ubytovny v Litvínově nebo ve Varnsdorfu, kde některé rodiny žijí až deset let i více, Litvínov zkouší projekt prostupného bydlení, které dá těmto lidem šanci dostat se z ubytovny do běžného nájemního bydlení, rozvedeno dále v praktické části

¹⁹ vlastní výzkum, v rozhovoru mi tuto domněnku potvrdil i Ilja Hradecký

²⁰ Dle Jeronýma Klimeše se jedná například o lidi, kteří žili se svými rodiči a po jejich smrti nezvládají chod bytu a placení nájmu. Tito lidé jsou velmi zranitelní, potřebují určitý typ ochrany před podvody, klamavými půjčkami apod. Potřebují dohled veřejného opatrovníka, který by jim spravoval finance a případně zabránil jejich propadu.

Tyto výše uvedené příčiny bezdomovectví dále potvrzují různé výzkumy a studie a odborná literatura.

Z výzkumu provedeného v roce 2007 mezi uživateli azylových zařízení v ČR se objevily nejčastěji tyto důvody ztráty bytu: *rodinné důvody, soudní výpověď, rozvod, byt nikdy neměl, konec pobytu ve vězení, ukončení smlouvy.*

V Tematické zprávě z roku 2005²¹, která se týkala výzkumu mezi osobami spícími na ulici v Praze a v Havířově, se také nejvíce objevují jako příčiny rodinné a partnerské problémy, ztráta bytu a zaměstnání, dále také zadluženost a návrat z VTOS. V Praze převládala ztráta zaměstnání a bytu, naopak lidé v Havířově více uváděli jako příčinu návrat z VTOS.

Tyto příčiny lze ještě dále doplnit o další důvody²²:

- sklon k nekonvenčnímu způsobu života – toulavost
- nezodpovědnost za svůj vlastní život a vyhýbání se zákonným povinnostem (placení dluhů, nástup do výkonu trestu apod.)
- sexuální a psychické zneužívání
- neschopnost plnit podmínky spojené s užíváním bytu

Výše zmíněné příčiny lze považovat za osobní, vztahující se k člověku a jeho charakteristikám, možnostem, dovednostem a chování.

Naopak následující příčiny se věnují spíše společenským a politickým faktorům, které v kombinaci s těmi osobními přispívají ke vzniku bezdomovectví. Mezi nejčastější z nich patří²³:

- celkové společenské klima
- postavení etnických minorit
- postoj většinové společnosti k marginálním skupinám
- ekonomická recese
- vysoká míra nezaměstnanosti
- špatná bytová politika
- nedostatek levného bydlení pro jednotlivce a rodiny

---

²¹ HRADECKÝ, I., Profily bezdomovství v České republice – Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé, Tematická zpráva 2005, zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství, dostupné na <http://www.nadeje.cz/vz/pslvakj05cz.pdf>

²² HOURIGAN, S., A qualitative Study of Homelessness and Social Support, s.15

²³ MATOUŠEK, O. et al., Sociální práce v praxi, s.317 – 318,

HOURIGAN, S., A qualitative Study of Homelessness and Social Support, s.15

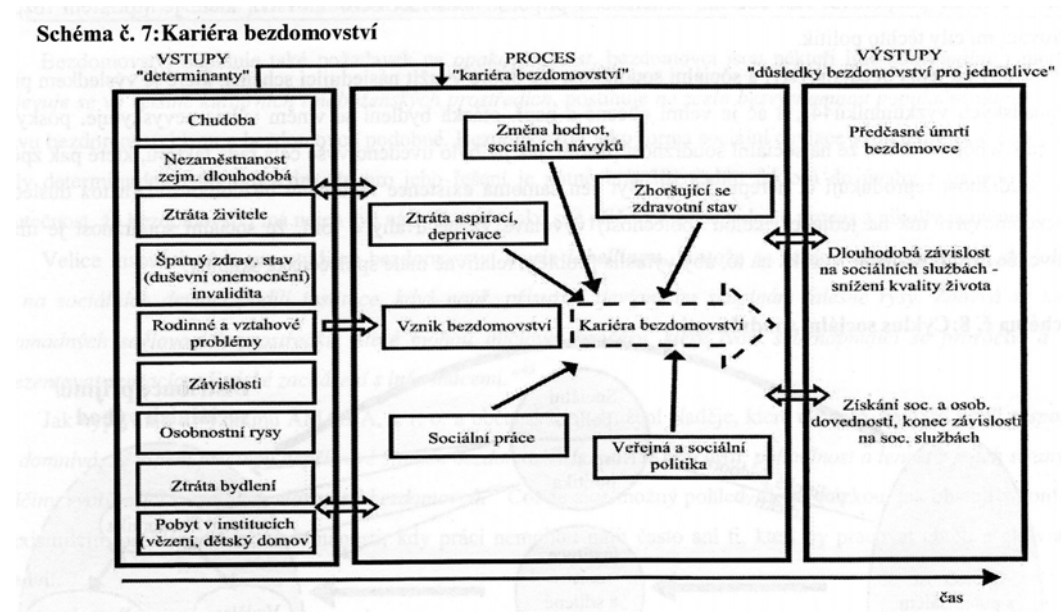
- nedostatečná podpora znevýhodněných osob
- chudoba
- sociální vyloučení
- nízké sociální dávky

Jedná se totiž o natolik různé případy, že je lepší pojímat příčiny bezdomovectví jako multifaktorové, protože se většinou vždy jedná o jejich různou kombinaci.

O příčinách bezdomovectví velmi zajímavě pojednává kniha „Kudy ke dnu“, která vychází ze sesbíraných údajů od více než 4 600 klientů, kteří přicházeli do o.s. Naděje mezi roky 1991 až 2004, sběr dat probíhal do roku 2003 do roku 2005.

Následující graf znázorňuje prolínání různých faktorů v procesu, který končí různými výstupy - nejčastěji je to předčasné úmrtí bezdomovce, dlouhodobé bezdomovectví, které se stává chronickým stavem nebo ukončení kariéry bezdomovce a návrat do společnosti. Podle odhadu se pouze 20 % klientů azylových domů dokáže úspěšně začlenit a mít stabilní zaměstnání a dlouhodobé bydlení.²⁴

Obrázek č.2 Proces bezdomovectví

Zdroj: Barták, M.: Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I., s.29

²⁴ Přílohy ke Koncepti pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2012 – 2020, příloha č. 9, dostupné na: www.demokratickevice.cz/wp-content/uploads/Priloha-c-2-2-revize-bezdomovci.doc

Myslím, že je zde patrná přímá úměrnost. Pokud je přítomno více faktorů, situace se stává obtížnější a řešení je zdlouhavé, popř. nedostatečné. Tím vzniká bludný kruh bezdomovectví. Doba reintegrace člověka zpět do společnosti bývá přímo úměrná době pobytu na ulici, případně trvá i déle.²⁵

Ludmila Tomešová z CSSP mi potvrdila, že chroničtí starší bezdomovci většinou umírají dříve, hlavně díky svému špatnému zdravotnímu stavu a neexistenci nízkoprahové služby, která by akceptovala osoby závislé na alkoholu apod. Navíc je velmi těžké je přesvědčit ke spolupráci, protože si již zvykli na svojí volnost venku a nejsou schopni dodržovat pravidla v noclehárnách.

Toto je zřejmě výsledek zanedbané sociální práce měst, které neřeší problém bezdomovectví včas, dokud je člověk ještě motivovaný ke změně a nemá osvojené strategie k přežití venku.²⁶

Na závěr této podkapitoly bych chtěla shrnout nejvíce rizikové skupiny ohrožené bezdomovectvím:

Děti a mládež v ústavní výchově, děti z dysfunkčních rodin - podle studie o.s. Naděje²⁷ mají největší zastoupení mezi mladými bezdomovci do 29 let, patří mezi klienty s nejnižším vzděláním, většinou nemají žádnou pracovní zkušenost, bývají častěji závislí na drogách, což značně ovlivňuje jejich šance na návrat do běžného života. Zkušenost s ústavní péčí mají také často mladé matky s dětmi, které pobývají v azylových domech.²⁸ Prevence by měla být u této skupiny zaměřena hlavně na vzdělání, podporu v zaměstnání (tréninková pracovní místa) a následné (tréninkové) bydlení.²⁹

Osoby, které se vrací z VTOS - největším problémem je zápis v TR, který často brání najít těmto lidem zaměstnání. Navíc někteří z nich se nemají po VTOS kam vrátit a jsou nuceni řešit celou řadu problémů, které souvisí s nedostatkem financí, chybějícím zázemím, s dluhy. Mezi bezdomovci se podle odhadů pohybuje až 35% lidí, kteří měli zkušenost s pobytem ve vězení.

---

²⁵ Ilja Hradecký, rozhovor 10.7.2012

²⁶ Ilja Hradecký, rozhovor 10.7.2012

²⁷ PRUDKÝ, L., ŠMÍDOVÁ, M., Kudy ke dnu – Analýza charakteristik klientů Naděje, o.s., středisko Praha, Bolzanova, s. 122

²⁸ Barbora Klasová, sociální pracovnice v azylovém domě na Praze 10, rozhovor 9.7.2012

²⁹ Příklad dobré praxe představuje například o.s. DOM, které připravuje různorodé programy zaměřené na integraci mladých lidí z nefunkčních rodin a dětských domovů, viz. <http://dom-os.cz/?sid=5&cid=2/>

Osamělí senioři - v již uvedené studii Kudy ke dnu se ukazuje nárůst starších lidí nad 60 let ve skupině bezdomovců. Největší roli zde hraje nedostatek financí, což může vést až ke ztrátě bytu a významně se na tom podepisuje i zhoršený zdravotní stav a nemoci. Se zvyšujícími se nároky na bydlení a nízkým počtem malometrážních bytů pro seniory se tento nárůst stává smutným trendem.

Lidé propuštění z psychiatrické léčby – během své praxe v Psychiatrické léčebně Bohnice, jsem se setkala často s lidmi, kteří končili léčbu a řešila se situace, kde budou po návratu z PL bydlet, protože do svého původního bytu se třeba vrátit nemohli a mnohdy jim chyběly schopnosti zvládat běžný život a povinnosti spojené s bydlením. Navíc, někteří z nich neměli žádné příjmy, popř. vyřízený invalidní důchod.

Obecně je ztrátou domova více ohrožen muž středního nebo staršího věku, který je dlouhodobě nezaměstnaný a má problémy se zneužíváním alkoholu. To, že je mezi bezdomovci více mužů, může být dáno faktem, že ženy mají bohatší sociální síť, více se orientují na vztahy a jsou schopny se v krizi obrátit na někoho, kdo se o ně postará.³⁰

---

³⁰MATOUŠEK, O. et al., Sociální práce v praxi, s. 316

2 Sociální služby určené pro osoby bez domova

Sociální práce s lidmi bez domova používá vzhledem k cílové skupině dva přístupy: **orientace na podporu klienta a přístup orientovaný na změnu**. Tyto přístupy se většinou kombinují, ačkoli větší tradici má přístup orientovaný na změnu, který podmiňuje poskytování sociálních služeb snahou a aktivitou klienta. Je to odstupňovaný systém pomoci, který má vést především k reintegraci klienta.³¹

2.1 Sociální služby podle zákona o sociálních službách

Tyto služby podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. jsou vymezeny takto:

§ 69 Terénní programy

Terénní programy jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně

§ 61 Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu) poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy). Služba se poskytuje bezúplatně

§63 Noclehárny

Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování,

---

³¹ MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb, s. 115

poskytnutí nebo zprostředkování informací. Služba se poskytuje za úplatu stanovenou poskytovatelem.

§57 Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu.

§ 58 Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba obsahuje tyto činnosti, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

§ 70 Sociální rehabilitace

Jedná se o soubor specifických činností zaměřených na nácvik potřebných dovedností osoby se zdravotním postižením směřujících k dosažení samostatnosti a soběstačnosti v nejvyšší možné míře s ohledem na její dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Cílem je dosažení nalezení vhodného pracovního uplatnění. Proces sociální rehabilitace je integrální součástí poskytování sociálních služeb.

2.2 Sociální služby v Praze

Tato podkapitola pojednává o kapacitách sociálních služeb v Praze, se zaměřením na služby pobytové, především na azylové domy.

Vycházela jsem z pracovního materiálu **Koncepce**³² a z nejnovějších informací od pracovníků z CSSP a dalších NNO. Proto je nezbytné, abych zde Koncepci nejprve představila.

2.2.1 Koncepce pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2012 - 2020

Pražská Koncepce vznikala velmi pomalu a za neustálých změn politiků v radě města, což mělo také vliv na její zpracování a návrhy jednotlivých opatření. Náměstek primátora a radní za sociální a zdravotní oblast Ivan Kabický (ODS) je již čtvrtým politikem v radě, který se podílel na tvorbě Koncepce. Štafetu převzal od svého předchůdce Petra Dolínka (ČSSD). Je zřejmé, že oba mají asi trochu odlišný pohled na sociální politiku a začleňování bezdomovců do společnosti. Což jasně ukázaly návrhy Ivana Kabického zavést opět tzv. domovské právo, na jehož základě by bylo možné odvést nepražské bezdomovce z města. Tento vysoce kontroverzní návrh si hned vysloužil plno kritiky ze strany nejen neziskových organizací.³³ Tento návrh mi připomíná tzv. Akční plán³⁴, který obsahoval záměr zavést pro bezdomovce sběrný tábor. Navržená opatření byla naštěstí novou radou zavržena. Zřejmě i myšlenka Ivana Kabického byla pouze úvahou.

Naopak autoři Koncepce z řad odborníků jsou naštěstí stále stejní: **Libor Prudký** (sociolog), **Ilja Hradecký** (o.s. Naděje), **Tomáš Klinecký** (koordinátor plánování sociálních služeb v Praze), **Ludmila Tomešová** (CSSP) a **Ladislav Varga** (koordinátor protidrogové politiky a bezdomovectví za Prahu 1)

Současná Koncepce je zřejmě asi také určitým kompromisem mezi tím, co by bylo z hlediska odborníků opravdu potřeba, toho, co chtějí radní a zastupitelé MHMP a tím, co bude možné, vzhledem k finančnímu rozpočtu města, udělat.

---

³² Dostupné na: <http://www.vasevec.cz/blogy/koncepce-pro-postupne-reseni-problematiky-bezdomovectvi-2012-2020-radniho-dolinka>

³³ <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/praha/clanek.phtml?id=729652>

³⁴ Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období, předkladatel plánu radní Jiří Janeček (ODS), dostupné na: http://www.novyprostor.cz/casopis/pdf/akcni_plan.pdf

Pozitivní je, že Koncepce neupadla v zapomnění, ale že na podzim bude snad předložena radě města ke schválení (zřejmě dojde k nějakým úpravám, zejména v oblasti financování).

Koncepce vychází ze současných odhadů počtu lidí bez domova v pražské metropoli, popisuje kapacitu jednotlivých sociálních služeb, věnuje se otázce zdravotní péče, která je pro lidi bez domova skoro nedostupná. Dále zajímavě rozebírá trendy vývoje vlivů na bezdomovectví a na jejich základě navrhuje konkrétní opatření, která by měla být realizována v nejbližších letech.

Koncepce konstatuje neexistenci programů zaměřených na prevenci bezdomovectví, které by mohly zabránit propadu osob na ulici. Upozorňuje, že pokud nevznikne tento typ služeb, že budou v Praze přibývat osoby ohrožené ztrátou bydlení. Po roce 2011 se očekával nárůst nových bezdomovců s trvalým bydlištěm v Praze až kolem 500 osob. Příčiny ztráty bytu jsou pak většinou důsledek zadluženosti pražských domácností, nezaměstnanosti, exekucí a následné výpovědi z bytu. Jedná se tedy o tzv. **střet událostí**, který může v dnešní době postihnout asi každého z nás. Již mnoho pražských rodin řeší následek deregulace nájemného, mezi ohrožené skupiny patří zejména **senioři**.

Dále Koncepce upozorňuje, že pokud se nebude tato problematika systematicky řešit, že v roce 2020 by mohlo být v Praze celkem až **13 000 bezdomovců!**

Z hlediska prevence bezdomovectví je důležitá koordinovaná péče o lidi navracené z VTOS, mladé lidi z dětských domovů, problémové uživatele drog a lidi dlouhodobě nezaměstnané. Jednou z důležitých aktivit v této oblasti je odborné sociální poradenství a tréninkové byty, které by měly být rozmístěné v každé městské části, součástí bude i vytváření sociálního bydlení pro ty bezdomovce, kteří projdou celým reintegračním procesem. Je nezbytné, aby na sebe všechny stupně integrace postupně navazovaly.

Koncepční aktivity jsou rozdělené do dvou etap – první etapa aktivit do roku 2014 a aktivity do roku 2020. První etapa do roku 2014 je zaměřená na vybudování dalších pobytových služeb, a to zejména azylových bytů pro matky s dětmi a vytvoření sítě nejméně třiceti tréninkových bytů.

Prevence by byla zaměřena hlavně na ty domácnosti, kterým hrozí výpověď z bytu z důvodu neplacení nájemného, z toho důvodu je nutné zvýšit informovanost mezi bytovými odbory (respektive správci nemovitostí) a sociálními odbory MHMP a ÚMČ a zavést sociální intervenci sociálních pracovníků, kteří budou spolupracovat s rodinou. Plán počítá také se zřízením nových nízkoprahových center a nocleháren a s posílením terénních programů.

Podstatné je zvýšení přístupu lidí bez domova ke zdravotní péči a léčbě (zřízení ambulantního zdravotního centra, lůžkového doléčovacího zařízení, zubní ordinace atd.).

V následující etapě do roku 2020 by měla být vytvořena metodika minimalizování možností ztráty bydlení ze sociálních důvodů ve spolupráci s MČ. Dále by mělo pokračovat rozšiřování kapacit pobytových služeb se zaměřením na služby pro rodiny. Počítá se zvýšenou dostupností sociálních bytů. V oblasti zdravotní péče by mělo vzniknout nové zařízení - psychiatrická ambulance.

Dále by měly být podporovány aktivity, které povedou k začleňování lidí bez domova na pracovní trh – tréninková místa, veřejně prospěšné práce a sociální podnikání.

Návrh také doporučuje zřízení **kontaktních center**, kam by se mohli obracet lidé, kteří ztratili bydlení či jsou jeho ztrátou ohroženi. Zařízení by poskytovalo poradenství v oblasti práva a financí, sociální a pedagogicko-psychologické.

Praha má, dle Koncepce, jedinečnou možnost navrhnout zákon o bezdomovectví. Měl by obsahovat definici bezdomovectví podle typologie ETHOS a opatření v oblasti sociálního bydlení v rámci prevence bezdomovectví. Bude zřejmě také nutné přezkoumat institut trvalého pobytu, který v současné době zabraňuje mnoha lidem bez domova řešit adekvátně jejich situaci v místě aktuálního pobytu.

2.2.2 Rozmístění pobytových služeb v Praze a jejich kapacity

Tabulka na následující straně ukazuje rozmístění jednotlivých sociálních služeb pro lidi bez domova po celé Praze. V této tabulce nejsou zahrnuté dva nové azylové domy, které jsou součástí CSSP - azylový dům pro ženy na Praze 12 s kapacitou 25 lůžek a azylový dům s ošetrovatelskou péčí (tzv. ADOS).

ADOS byl otevřen 1. června tohoto roku na Černém Mostě v ulici Šromova. Zařízení funguje v režimu azylového domu, ale navíc poskytuje zdravotně ošetrovatelskou péči lidem propuštěným z nemocnic a léčeben do tzv. „domácího léčení“, dále osobám, které nemohou pobývat kvůli svému zhoršenému zdravotnímu stavu v běžném AD. Kromě sociálních pracovníků jsou v zařízení zdravotní sestry a dochází tam lékař. Je to vůbec první zařízení tohoto typu v celé ČR. Jeho vznik iniciovali pracovníci CSSP asi před třemi lety a podařilo se jim přesvědčit politickou reprezentaci MHMP o potřebnosti této služby. Provoz AD je financován z rozpočtu města.

V materiálu Koncepce bylo zřízení podobné ošetrovatelské služby jedno z navrhovaných opatření. V rámci celé Prahy je pouze jedna ordinace s praktickým lékařem a zdravotní sestrou, dále jsou dvě ošetrovny se středním zdravotnickým personálem a omezená zdravotní péče je poskytována i během terénních programů.

Myslím, že na tomto konkrétním příkladě je vidět posun kupředu, CSSP do budoucna plánuje otevřít speciální zařízení pro bezdomovce seniory.

Další novinkou je otevření Domova se zvláštním režimem v Praze-Hlubočepích pod záštitou Arcidiecézní charity Praha. Je to zařízení určené pro osoby starší 55 let s demencí různého typu.

Myslím, že v budoucnu by mělo takových zařízení přibývat a některé by mohla být modifikována právě pro cílovou skupinu dlouhodobých bezdomovců, kteří trpí duševním onemocněním, demencí a potřebují trvalé zázemí bez neustálého střídání pobytu v jednotlivých AD.

Tabulka č.3

správní obvod	AD	Nízkoprahová denní centra	Noclehárny	Zařízení celkem
Praha 1		1		1
Praha 2	1	1	1	3
Praha 3	1		1	2
Praha 4	2			2
Praha 5	1			1
Praha 6	2			2
Praha 7	1	1	2 (Lod' Hermes)	4
Praha 8	3	1	1	5
Praha 9	2			2
Praha 10	3			3
Praha 11	1			1
Praha 12	2			2
Praha 13				
Praha 14	1			1
Praha 15				
Praha 16	1			1
Praha 17				
Praha 18				
Praha 19				
Praha 20	1			1
Praha 21				
Praha 22				
Utajena	2			2
HMP celkem	24	4	5	33

Zdroj: Přílohy ke Koncepci pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v hlavním městě Praze v letech 2012 – 2020³⁵

³⁵ www.demokratickalevice.cz/.../Priloha-c-2-2-revize-bezdomovci.doc

Jak je patrné z tabulky, zařízení nejsou po Praze rozmístěna rovnoměrně, především se to týká nocleháren a nízkoprahových zařízení, která tak poskytují služby pro velké množství klientů najednou. Při tak velkém počtu lidí nelze dobře vykonávat sociální práci a věnovat se každému klientovi individuálně.

Tento závažný nedostatek zřejmě způsobuje, že reintegrace je v případě některých klientů skoro neúspěšná a zabraňuje tak postupu do vyššího typu služeb.³⁶ Což znamená, že i služba azylových domů není příliš dostupná, naopak je selektivní, protože kapacity jsou malé a mnoho klientů je zapsáno v pořadníku. To opět oddaluje člověka od možnosti návratu a naopak to způsobuje jeho demotivaci.

Tabulka č. 4: Kapacity organizací provozujících sociální službu AD, které se zaměřují na „viditelné“ bezdomovce (osoby žijící „na ulici“)

Název organizace	Muži	Ženy	Rodiče s dětmi
Arcidiecézní charita Praha – AD sv. Terezie	10	3	
Armáda spásy, o. s., Centrum sociálních služeb Bohuslava Bureše	80	28	
CSSP – Skloněná	45		
CSSP – Šromova			100
K srdci klíč, o. s.	20		
Naděje, o. s. – Vršovice		30	
Naděje, o. s. – Žižkov	37		
Naděje, o. s. – Záběhlice	30		
Naděje, o. s. – Radotín	20		
Celkem (Muži, Ženy, Jiné)	242	61	100
Celkem	403		

Tabulka č. 5: Kapacity ostatních AD, které slouží i pro jiné skupiny ohrožených osob (matky s dětmi, oběti domácího násilí, osoby v krizi)

Název organizace	Kapacita		
	Muži	Ženy	Matky s dětmi
Acorus, o. s.			24
Arcidiecézní charita Praha, o. s. - Dům Gloria – pro ženy a matky s dětmi			40
Centrum komunitní práce P 10, o. p. s.			35
Česká společnost AIDS pomoc, o. s.	15		
Diakonie Českobratrské církve evangelické – středisko celonárodních programů a služeb			5
Diakonie Českobratrské církve evangelické – pro matky s dětmi			14
Dům tří přání, o. s.			6
Kolpingova rodina, Praha 8, o. s.			22
La Strada Česká republika, o. p. s.		5	
Otevřené srdce, o. s. - AD pro matky s dětmi			56
Proxima Sociale, o. s. – azylový byt		7	
Rosa, o. s. – centrum pro týrané a osamělé ženy			33
Sekce azylového bydlení – sociální služby městské části Praha 12			12
Společnou cestou, o. s.			29
Středisko křesťanské pomoci Horní Počernice			75
Celkem (Muži, Ženy, Matky s dětmi)	15	12	351
Celkem všichni	378		

Zdroj: Přílohy ke Koncepci pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v hlavním městě Praze v letech 2012 – 2020

³⁶ Ilja Hradecký, rozhovor 10.7.2012

Celkem je v Praze zaregistrováno 26 azylových domů - 24 uvedených v tabulkách + dvě nová zařízení). **Celková kapacita všech AD je 836 lůžek** pro celé hlavní město.

Z toho je 242 lůžek určených pouze pro muže, 86 pro ženy, 351 míst je vyčleněno pro matky s dětmi, zbylých 157 míst je pro rodiče s dětmi, týrané ženy a ostatní. Co se týká počtu Domů na půl cesty určených pro mladé lidi od 18 do 26 let věku přicházejících ze zařízení pro děti v ústavní výchově, je v Praze pouze 5 zařízení se 42 místy.

Oproti tomu, se celkový aktuální počet bezdomovců v HMP podle odhadu pohybuje kolem **4 000** osob. Viditelných bezdomovců je asi 1500 osob, neviditelní (skrytí) bezdomovci činí asi 2 500 osob. Koncepce dále odhaduje podle dostupných informací, že ztrátou bydlení (vystěhováním) bylo k 31.12.2010 akutně ohroženo až **2 000 domácností**. Jednalo se zřejmě o domácnosti seniorů, rodin s dětmi a neúplné rodiny.

Ačkoliv se jedná o neúplné údaje, protože nebylo možné zjistit přesné počty lidí ohrožených vystěhováním, myslím, že tato čísla se asi tolik neliší od skutečnosti a faktu, že kapacita sociálních pobytových služeb v Praze je zcela nedostačující.

2.2.3 Bariéry v reintegračním procesu

Většina větších organizací, které se v Praze orientují na pomoc lidem bez domova, jako je o.s. Naděje, Armáda Spásy, Arcidiecézní Charita Praha a CSSP, nabízí celý komplex sociálních služeb od terénní práce na ulici až po azylové domy, které bývají ve většině případů vrcholem celého integračního procesu. Tento vrchol je však v mnoha evropských zemích již překonaný a služby dále běžně pokračují tréninkovým a sociálním bydlením, kde je zajišťována další podpora klienta, aby si bydlení udržel. Tento model je běžný například ve Švédsku, Německu, i na Slovensku.³⁷

Přechod mezi azylovým domem a běžným bydlením je dost ostrý a mnoho klientů azylových domů na něj není připravena a po pár neúspěšných pokusech o začlenění se z nich stávají dlouhodobí uživatelé sociálních služeb. Takový způsob reintegrace považují osobně za poněkud nešťastný, protože časem se z něj vyvine pouze jakási strategie přežívání v dočasném ubytování, která je po nějakou dobu udržitelná, ale její následky jsou nedozírné.

Místo člověka, který by se měl rozvíjet, je zde člověk rezignovaný, otrávený, který již nevěří, že jednou dosáhne na běžné bydlení a stane se plnohodnotnou součástí společnosti se všemi svými právy a povinnostmi.

---

³⁷ LUX, M., MIKESZOVÁ, M., SUNEGA, P., Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR, s. 21 – 31 (dále Podpora dostupnosti bydlení)

Na druhou stranu je třeba říci, že ne všichni klienti o takový návrat usilují a ne všichni z nich jsou schopní dostát všem podmínkám a nárokům. V tomto případě se jedná třeba o bezdomovce v seniorském věku nebo o osoby s duševním onemocněním, které potřebují podporované, třeba komunitní trvalé bydlení, které ovšem v našich podmínkách skoro neexistuje.

Například v Irsku se strategie zmírnění bezdomovectví a jeho prevence odráží v odlišném přístupu, který přiznává právo na samostatné bydlení (myšleno sociální, podporované) všem lidem bez ohledu na jejich případný sociální i zdravotní handicap. Naopak se počítá s vyšší mírou podpory, aby mohli bydlet i lidé s duševním onemocněním, demencí a mentálním postižením, kteří byli předtím bez domova. Ze své zkušenosti znám pár případů, kde se to povedlo.

Naopak v České republice chybí příležitost na návrat do společnosti i těm lidem, kteří již nějakých kompetencí dosáhli. Jsou to lidé v azylových domech, kteří již prokázali určitou míru snahy už jen tím, že se do azylového domu dostali a snaží se najít si práci a následně i bydlení. Problém nastává, když zjistí, že ze svými finančními příjmy dosahují pouze na ubytovnu, pokud vůbec a možnost získání obecního bytu s nižším nájemným je mnohdy otázkou na několik let, pokud mají to štěstí.

V soukromém sektoru se zase klienti azylových domů často setkávají s diskriminací ze strany pronajímatele bytu, protože patří mezi „rizikové nájemníky“. Ředitel Azylového domu sv. Terezie v Praze mi potvrdil, že většina jejich klientů má negativní zkušenost s pronájmem bytu, protože majitelé bytů tyto lidi spíše odmítají.

Ubytovnu považují pouze za mezistupeň, v žádném případě nelze hovořit o běžném bydlení, opět jde o dočasné ubytování, které není vhodné pro každého, např. pro abstinujícího bývalého alkoholika apod.

Novou sociální službou by tak mohly být tréninkové byty a následné podporované bydlení. V praktické části této diplomové práce popíši a zhodnotím současné projekty, které se věnují tréninkovému bydlení pro lidi bez domova a v některých případech pokračují i bydlením sociálním. Domnívám se, že tento typ reintegračních služeb je budoucností sociální práce s lidmi bez domova a navíc významnou prevencí ztráty bydlení u ohrožených domácností.

Myslím, že některé neziskové organizace jsou již připravené tento typ služeb poskytovat za předpokladu podpory ze strany státu, který uzná a definuje bezdomovectví a zasadí se o spolupráci s místními samosprávami v oblasti poskytování tréninkových a sociálních bytů. (V případě nedostatku obecních bytů je vhodné spolupracovat se soukromými pronajímateli, bytovou asociací apod., tak jak je zcela běžné v zahraničí)

Souběžně na to musí navazovat i dostatečná finanční podpora, která umožní rozvoj nových programů a projektů pro tuto cílovou skupinu. Dnes je mnoho neziskových organizací postaveno do velmi těžké pozice, kdy bojují o přežití, protože chybí peníze na provoz a platy zaměstnanců. Za této situace není rozvoj následných služeb možný.³⁸

Mezi další velmi podstatné problémy však také patří problematika zadlužení a exekucí a omezená možnost získání stabilního zaměstnání, ať již z důvodu nízké kvalifikace, nedostatku pracovních zkušeností, chybějících pracovních návyků nebo diskriminace a zápisu v TR. Tyto problémy představují obrovské bariéry v procesu reintegrace klienta. Někteří klienti mají tak velké dluhy, že je pro ně skoro nemožné je někdy vůbec splatit. Ilja Hradecký by navrhoval možnost jednorázového oddlužení, které dá jednotlivým klientům možnost začít znovu. Jedná se třeba o klienty, kteří pracují, ale jejich výdělek není vysoký a pokud je na něj udělena exekuce, zůstane jim velmi nízký obnos na přežití. Tito lidé nejsou pak motivováni pracovat legálně a většinou pracují pouze „na černo“.

Nejčastěji se jedná o dluhy z půjček, ale také o dluhy u zdravotních pojišťoven a dopravních podniků. Jedna jízda bez platného lístku se může během pár let vyšplhat až na 10 – 15 000 Kč.

Proto považuji za důležité zmínit další služby, které se mohou významně podílet na řešení výše uvedených problémů (vzhledem k zaměření této práce, se uvedené služby nachází v Praze).

2.3 Další typy služeb pro lidi bez domova a lidi ohrožené bezdomovectvím

Následující služby jsou určeny pro všechny lidi v Praze, kteří se potýkají s dluhy, půjčkami, exekucemi a dlouhodobou nezaměstnaností - s problémy, které mohou dovést člověka až k bezdomovectví a které jsou zároveň i překážkou, jak se z bezdomovectví dostat .

Poradna při finanční tísní³⁹ – poskytuje své služby bezplatně a může se ně obrátit kdokoliv, kdo uvažuje nad půjčkou, dále ten, komu hrozí platební neschopnost dluh splácet a v neposlední řadě ten, kdo je již zadlužen a nezvládá plnit svojí platební povinnost. Mezi další aktivity poradny patří také osvětová činnost v azylových domech, školách apod. Poradna funguje na osmi místech ČR, některé pobočky jsou i výjezdní.

---

³⁸ Tento fakt mi potvrdil Ilja Hradecký i ředitelka Sdružení azylových domů Dominika Najvert.

³⁹ <http://www.financnitisen.cz/>

Poradna pro lidi v tísní⁴⁰ – jedná se o sociálně právní poradnu, která poskytuje odborné poradenství v oblasti dluhů, práva, v oblasti bydlení a zaměstnání. Poskytuje asistenci při jednání na úřadech a institucích apod. Zaměřuje se také na pomoc lidem propuštěným z VTOS. Poradna sídlí v Azylovém domě sv. Terezie. Právní poradenství vede JUDr. Bedřiška Kopoldová, která souběžně pracuje pro o.s. Za Branou zabývající se pomocí lidem ve vězení, po návratu z VTOS a také podporou rodinných příslušníků v rámci svépomocné skupiny.

Informační a poradenské centrum Kontakt⁴¹ – tato služba je součástí CSSP. Kromě sociálně-právního poradenství umožňuje klientům službu Job klubu, která slouží k vyhledávání zaměstnání za podpory sociálních pracovníků.

Nový Prostor⁴² – občanské sdružení, které zajišťuje službu sociální rehabilitace pomocí projektu Street paper. Prodejcem časopisu Nový Prostor se může stát každý člověk, který se ocitl v nouzi, chybí mu finanční prostředky k životu, chce pracovat, ale z různých důvodů si jiné zaměstnání nemůže najít. Je to tedy zároveň prevence dalšího propadu a nový začátek pro ty, kterým chybí pracovní dovednosti a návyky, jež si mohou upevnit pomocí tréninkového programu. Tento projekt se ale také zasazuje o nové vnímání problematiky lidí bez domova veřejností a o prosazování práv a zájmů cílové skupiny.

Následující prostor bude věnován službě v oblasti zaměstnávání a vzdělávání, která je určená speciálně pro lidi bez domova. Domnívám se, že v současnosti může patřit v Praze k těm nejdůležitějším projektům, které umožňují této cílové skupině návrat na pracovní trh.

2.3.1 „Zpět do práce“

Projekt „Zpět do práce“ je zaměřen na cílovou skupinu osob bez domova (určeno pro lidi z „ulice“ i pro klienty azylových domů) a osob, které jsou dlouhodobě nezaměstnané (více než šest měsíců), osoby po VTOS a osoby sociálně znevýhodněné (například s nízkým nebo žádným vzděláním) ve věku od 18 do 65 let. Projekt je určen jak pro občany ČR, tak i pro cizince.

Projekt je financován MHMP a ESF. (Navazuje na předchozí projekt zaměstnávání lidí se znevýhodněním na trhu práce: „Aktivizace pracovního potenciálu“, který řídilo CSSP ve spolupráci s dalšími neziskovými organizacemi v letech 2006 – 2008.)

---

⁴⁰ <http://praha.charita.cz/sluzby/poradna/>

⁴¹ <http://www.csspraha.cz/informacni-centrum-kontakt>

⁴² <http://www.novyprostor.cz/socialni-sluzba-street-paper-praha.html>

Realizátorem projektu je organizace **Integrace o.p.s.**⁴³, která souběžně pracuje s lidmi se zdravotním postižením v oblasti zaměstnávání a pracovního poradenství. Projekt „Zpět do práce“ probíhá od srpna 2011 do srpna 2013. O projektu jsou informované všechny MČ, ÚP a NNO, které pracují s lidmi bez domova. Přímý kontakt s klienty zajišťují čtyři terénní sociální pracovníci.

Hlavními aktivitami projektu jsou:

JOB klub – provoz klubu je každý den od 9 - do 14 hodin, klienti zde mají možnost využívat počítače k hledání práce, psaní životopisu a k dispozici je denní tisk a telefon, odkud si mohou klienti zavolat na vybraná pracovní místa. Klientům se podle potřeby věnují odborní pracovníci.

Trénink klíčových kompetencí – kurz obsahuje *sociální dovednosti* (motivace k hledání práce, společenské normy chování, zvládání konfliktů, sebeovládání), *pracovně-právní minimum* (problematika dluhů, půjček a exekucí, zákon o hmotné nouzi apod.), *komunikace se zaměstnavatelem* (hledání zaměstnání, příprava na pohovor, nástup do zaměstnání), *Základy práce s osobním počítačem* (40 hodinový certifikovaný kurz zajišťuje specializovaná firma v JOB klubu) Pokud klienti složí zkoušku z kurzu počítačů, obdrží další bonusové stravenky. Celý trénink je rozvržen do 15 dní, za každý den účasti klient obdrží stravenku za 70 Kč. Kurz se otevírá v případě skupiny 15 lidí.

Trénink pracovních dovedností – zde se klienti učí psát životopis, komunikovat s institucemi a úřady, absolvují exkurze do vybraných pracovišť a pracují na zvýšení sebedůvěry, schopnosti sebeprezentace a odbourání stresu. Klienti dochází na kurz dva měsíce třikrát v týdnu a každý den obdrží za účast opět stravenku v hodnotě 70 Kč. Po skončení kurzu dostanou osvědčení.

Rekvalifikační kurzy - klienti si mohou vybrat z nabízených rekvalifikačních kurzů, které jsou akreditované MŠMT, případně požádat o jiný rekvalifikační kurz.

Krátkodobé pracovní příležitosti (brigády) - v současné době se jedná o úklidy nebo o stavební práce. Práce je vykonávána většinou na dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti. V současné době se vyjednává možnost úklidu pro MČ Praha 10.

---

⁴³ Informace o projektu jsou získané rozhovorem s ředitelem organizace Petrem Knopem, dále z webové stránky dostupné z: <http://www.projektintegrace.cz/index.php?strana=zpet-do-prace>

Dlouhodobé pracovní příležitosti (podporované zaměstnávání) - v projektu je několik partnerských zaměstnavatelů, kteří nabízejí dlouhodobou práci na pracovní smlouvu. Nyní je v nabídce úklid a ostraha objektů. Zaměstnavatel pobírá příspěvek na mzdu ve výši 40 % minimální mzdy (může dostat maximálně 3 200 Kč) po dobu šesti měsíců.

Co musí projekt během dvou let splnit:

Nejméně 500 zaregistrovaných lidí, kteří 5x navštíví JOB klub (po roce fungování klubem prošlo již 300 lidí)

120 lidí by mělo projít Tréninkem pracovních dovedností

60 lidí musí absolvovat zkoušku z kurzu počítačů

Rekvalifikační kurz je určen nejméně pro 120 osob

Nejméně 150 lidí by mělo získat dlouhodobou pracovní smlouvu (v současnosti pracuje na pracovní smlouvu 80 lidí) a 300 lidí by mělo získat krátkodobé brigády

Každý nový klient (běžně přichází denně 10 nových klientů) se musí zaregistrovat, podepsat monitorovací list a vyplnit čestné prohlášení, kde potvrzuje, že patří do cílové skupiny, je schopný práce a není v současnosti oficiálně zaměstnaný. Klient je seznámen s aktivitami projektu a pravidly JOB klubu. Z nabízených aktivit si může vybrat podle zájmu nebo může absolvovat všechny. Například mnoho klientů má zájem o rekvalifikační kurzy a o JOB klub.

Ukazuje se, že motivace klientů pomocí stravenek za účast na kurzech, je zásadní. Přesto se často stává, že klienti nedocházejí pravidelně nebo svojí účast předčasně ukončí. Nejvíce problematická je nespolehlivost a nezodpovědnost klientů, někdy se třeba nedostaví na domluvenou brigádu či rekvalifikační kurz. Často si neuvědomují, že tím způsobí nemalé problémy a některý domluvený zaměstnavatel vypoví smlouvu, protože již nemá v klienty důvěru. Zaměstnavatelé byli před začátkem projektu proškoleni, vědí, z jakého prostředí klienti pocházejí, jsou seznámeni s tím, že zapojení některého klienta do zaměstnání může být značně problematické. S tím souvisí i počáteční nedůvěra potencionálních zaměstnavatelů, jen pouze několik z nich je ochotno tyto osoby zaměstnat. Projekt počítá se zapojením asi deseti zaměstnavatelů, jejich počet se průběžně mění (podle toho, o jakou práci se jedná - např. tzv. sezónní práce).

Dalším problémem je, že mnozí klienti požadují k zaměstnání i možnost ubytování, tato možnost je, až na několik výjimek, velmi omezena. Tento fakt, dle mého názoru, může

velmi ovlivnit zájem klientů, zvláště těch, kteří jsou v bytové nouzi či před ukončením pobytu v azylovém domě.

Naopak pozitivním faktem je, že pracovní nabídky jsou určeny i pro osoby se záznamem v TR. Jedná se většinou o nekvalifikované práce, kde není vyžadována bezúhonnost. Naopak pokud se jedná o klienty s vyšším vzděláním, jsou pracovní nabídky spíše omezené (dle Petra Knopa šlo o osoby s vysokoškolským vzděláním).

Provozovatelé projektu si uvědomují, že většině klientů chybí pracovní návyky a dovednosti, často schází i ochota pracovat. Poměrně běžně se stává že, ačkoliv klient dochází do JOB klubu za účelem hledání práce, nabízené pracovní místo poté odmítne s výmluvou, že si najde něco lepšího. Mnohdy je to dáno jejich vysokým očekáváním a nároky, neuvědomují si, že bez vzdělání a pracovních zkušeností si příliš vybírat nemohou. Většinou jsou to lidé, kteří nikdy nepracovali nebo lidé, kteří žijí jako bezdomovci dlouhodobě a ztratili tak kontakt s realitou.

Tento způsob uvažování je však oddaluje od získání stabilního příjmu a naopak je ještě více vyřazuje z pracovního trhu a ze společnosti vůbec. Mnozí jsou totiž zvyklí raději pracovat „na černo“ nebo sbírat suroviny (železo, papír apod.). Tento způsob jim navíc umožní pracovat, kdy chtějí a nemusejí se podřizovat žádnému režimu. Účast v aktivitách projektu znamená pro mnoho z nich nový režim dne, zejména ranní vstávání, pravidelná hygiena, dochvilnost apod. Proto je tento projekt spíše vhodnější pro lidi, co bydlí v azylovém domě nebo na ubytovně, kde mají zázemí.

Přicházejí i lidé přímo z ulice, ale pouze málokdy se zapojí do nějaké aktivity nebo brigády, spíš využívají JOB klub, kde si čtou noviny, uvaří čaj a používají internet. (Připomnělo mi to nízkoprahové denní centrum, kde také mnozí lidé pouze posedávají a čtou noviny.) Zatím jich podle slov Petra Knopa není moc a nejsou s nimi problémy. Ale primárně je toto místo určeno lidem se zájmem o práci a vzdělání.

Projekt je „nízkoprahový“, ačkoliv jedním z požadavků je občanský průkaz nebo případně jiný průkaz totožnosti. S případným vyřízením dokladů pomáhají klientům terénní sociální pracovníci, správní poplatky na úřadech a zdravotní nástupní prohlídky jsou hrazeny z projektu.

Ukázalo se, že v projektu jsou celkově aktivnější ženy, jsou zodpovědnější, mají větší zájem o rekvalifikační kurzy, které většinou dokončí. Mezi klientky patří hlavně ženy, které jsou ubytované v azylových domech pro matky s dětmi. Pro účast v projektu jsou více motivované, ale řeší, kam umístit děti v průběhu rekvalifikačních kurzů (v některých případech má vzdělávací agentura zajištěné i hlídání dětí účastníků kurzů). Je nutné více

zapracovat na motivaci klientů a jejich pracovních návycích, které jsou zatím velmi nedostatečné a neposkytují dostatečnou důvěru u budoucích zaměstnavatelů. Nastavení projektu také příliš neumožňuje doprovázet a sledovat již pracující klienty.

Toto je možné pouze omezeně po dobu šesti měsíců, kdy zaměstnavatel pobírá z projektu příspěvek na mzdu podpořeného klienta a musí pravidelně komunikovat s organizací. Zatím není známo, jak by případná komunikace probíhala po skončení projektu. Toto bych vyhodnotila jako nevýhodu, ačkoliv se již předem počítá, že někteří klienti odpadnou a práci si neudrží. Toto očekávání by bylo potřeba podpořit nějakou návaznou aktivitou - poradenstvím jak pro zaměstnavatele, tak pro klienty. (Zajímavá by mohla být i supervize.) To je totiž problém skoro všech projektů, které mají omezenou dobu trvání, že se vyhodnotí, kolik lidí bylo podpořeno, ale již se nepočítá s udržitelností výsledných aktivit.

2.3.2 Shrnutí

Ačkoliv mají neziskové organizace velkou snahu poskytovat kvalitní sociální služby lidem bez domova, jsou velmi limitovány současnou legislativou a nedostatkem financí na samotný provoz zařízení. Poptávka po sociálních službách výrazně převyšuje nabídku. Ve větším množství jsou poskytovány služby, které se zaměřují na uspokojování základních lidských potřeb – strava, ošacení, hygiena, nocleh. Naopak méně prostoru je věnováno pobytovým službám, které nejsou rovnoměrně rozmístěné na území Prahy a jejich kapacity jsou nedostačující. Velké množství klientů v zařízeních zabraňuje provádět kvalitnější sociální práci. Mnoho klientů tak opouští azylový dům nepřipravených a spíše odchází do dalších pobytových sociálních služeb. Absolutně zde schází propojení na tréninkové byty, kde by si klienti mohli vyzkoušet samostatné bydlení mezi běžnými nájemníky. Azylový dům je vždy spíš jako „instituce“, kde jsou daná pravidla a kontrola.

Myslím, že bylo mnohem vhodnější mít více zařízení pro méně klientů, maximálně do dvaceti lidí, se samostatnými bytovými jednotkami.

Mělo by se stát pravidlem, že každá nezisková organizace, která má integrační program pro lidi bez domova, bude mít návazné tréninkové byty, popř. by mohla existovat v Praze bytová asociace, která bude spravovat jak obecní, tak soukromé tréninkové byty s doprovodnými sociálními službami, které mohou být poskytovány neziskovými organizacemi nebo sociálními pracovníky MČ.

To ovšem vyžaduje samostatné zpracování celostátní **Koncepce sociálního bydlení**, která se připravuje na příští rok. Pevně věřím, že politické reprezentaci nezůstane osud lidí bez domova lhostejný. Uvědomuji si, že tato problematika je velmi složitá a jednoduché řešení neexistuje, ale je důležité se o to stále pokoušet.

Zde si dovolím malý exkurz na Slovensko do obce Žakovce, kde kněz Marian Kuffa v roce 1991 vybudoval spolu se skupinou bezdomovců soběstačnou komunitu⁴⁴ z rozbořené fary a statku. Nyní zde společně žijí lidé bez domova, lidé, co zažili vězení, psychiatrickou léčebnu a dětský domov. Ti všichni se podíleli a stále podílejí na vylepšování jejich společného domova, kde každý má své zázemí i práci.

Lidé, kteří dříve nikam nepatřili, pouze živořili, se nyní starají o lidi s postižením, kteří tvoří součást komunity, ostatní pracují se zvířaty, na poli, v pekárně a mlékárně. Mladí lidé se mohou vyučit nějakému oboru a doplnit si tak vzdělání.

Marián Kuffa dokázal svým příkladem, že i takové řešení v podobě komunity je možné, dal lidem domov, práci a nový smysl života. I to může být dobrá inspirace pro práci s lidmi bez domova – soběstačná komunita, kde každý najde uplatnění podle svých potřeb a možností. Protože takový druh služeb, které propojují možnost bydlení současně s prací, zde velmi chybí.

---

⁴⁴ <http://www.ikv.sk/>

3 Bytová politika v ČR

3.1 Bydlení

Abychom mohli mluvit o bytové politice, je třeba si vymezit pojem bydlení. Bydlení je souhrnné označení stavebně uzavřeného prostoru se střechou tzv. obydlí, které je rozhodnutím stavebního úřadu určené k bydlení. Tedy může se jednat o dům, byt, domek, vilu, chatu apod. Naopak ubytování na ubytovně, internátu, hotelu apod. se nepovažuje za bydlení⁴⁵.

Bydlení patří mezi nejdůležitější lidské potřeby. Zajištění bydlení je základní podmínkou udržení integrace osobnosti a jejího dalšího rozvoje. Kvalita bydlení a jeho dostupnost vypovídá o životní úrovni společnosti. Je to komodita využívaná, až na výjimky, všemi obyvateli státu.

Zajištění bydlení je odpovědností každého člověka, ale pokud jsou ve společnosti lidé, kteří si z objektivních důvodů nejsou schopni bydlení obstarat, je povinností státu jim na principu solidarity pomoci. Nejedná se však pouze o nevratnou finanční pomoc, ale především o zajištění takových podmínek, aby i tito lidé měli přístup k bydlení.⁴⁶

Špatné a nepřiměřené bydlení je považováno za znak relativní chudoby a jeho absence je zdrojem sociálního vyloučení.⁴⁷ Je tedy prioritou každého moderního státu, aby vytvářel koncepce bytové politiky a nástroje, které intervenují na trhu s bydlením. Tyto nástroje by měly zajišťovat rovnováhu na trhu s bydlením a finanční dostupnost přiměřeného bydlení i těm příjmově nejslabším. Škála těchto nástrojů je obrovská - od různých forem regulace nájemného i cen vlastnického bydlení, podpora výstavby nájemního bydlení, stavební spoření, úroková podpora hypoték, adresný příspěvek na bydlení a mnoho dalších.⁴⁸ Důležité ovšem je, aby stát reagoval pružně na změny a potřeby občanů, například, aby některé již nepotřebné nástroje rušil nebo vyměnil za jiné. Za rigiditou státu v této oblasti stojí většinou politický boj.⁴⁹

---

⁴⁵ TOMEŠ, I., *Obory sociální politiky*, s.250

⁴⁶ Ministerstvo pro místní rozvoj, *Státní fond rozvoje bydlení, Koncepce bydlení ČR do roku 2020*, s.4, dostupné na: <http://www.mmr.cz/Bytova-politika/Koncepce-Strategie/Koncepce-bydleni-CR-do-roku-2020>

⁴⁷ TOMEŠ, I., *Obory sociální politiky*, s. 249

⁴⁸ LUX, M. et al. , *Bydlení – věc veřejná*, s.11

⁴⁹ tamtéž

3.2 Popis současné situace v oblasti bydlení v ČR

Oblast bytové politiky patří v ČR do resortu MMR. V roce 2011 byla vládou ČR schválena **Koncepce bydlení ČR do roku 2020** (dále Koncepce bydlení).

Na Koncepci bydlení spolupracovalo MMR se SFRB. Koncepce je dělena na dvě části – na analytickou, která hodnotí současnou situaci v oblasti bydlení a druhá část popisuje návrhy nových opatření. Principy, ze kterých celá Koncepce bydlení vychází, jsou tyto: ekonomická přiměřenost, udržitelnost veřejných i soukromých financí a odpovědnost státu za vytváření podmínek, které jednotlivcům umožní naplnění práva na bydlení. Z těchto principů vychází následující vize: **dostupnost, stabilita a kvalita bydlení**.

Dostupnost se týká zejména zajištění přiměřené dostupnosti ve všech formách bydlení, tedy i pro nízkopříjmové domácnosti, které nemohou využít podpor týkajících se vlastnického bydlení. To vychází ze skutečnosti, že podpora státu je v současné době značně vychýlena ve prospěch vlastnického bydlení, ačkoliv poptávka po nájemním bydlení stále stoupá. Tato nerovnováha poté způsobuje vyšší ceny v nájemních bytech. Zároveň je současný bytový fond dost zanedbaný a energeticky náročný, což se promítá do vysokého ekonomického zatížení domácností. Tyto skutečnosti znamenají ohrožení pro většinu nízkopříjmových domácností, které navíc již nemají regulované nájemné.

Navíc tyto vyšší náklady oddalují jednotlivce i rodiny, které již o bydlení přišli, aby jej mohli opět získat. Kromě toho je zde patrná diskriminace ze strany soukromých pronajímatelů vůči mnohočetným rodinám, etnickým menšinám a lidem, kteří mají za sebou zkušenost s azylovým ubytováním a nejsou vítanými nájemníky.⁵⁰

Této situaci neprospívá také fakt, že většina obcí v ČR již zprivatizovala svůj bytový fond, odhady mluví o více než 70 %.⁵¹ Výstavba obecních nájemních bytů za pomoci dotací MMR nebo SFRB je svým rozsahem marginální.⁵²

Z výsledků dotazníkového šetření, které uspořádal SFRB ve všech obcích v ČR v roce 2011 vyplynulo, že obce a města mají nedostatek volných nájemních obecních bytů, které by mohly být pronajímány nízkopříjmovým domácnostem. V soukromém sektoru je mnohem

---

⁵⁰ LUX, M., MIKECZOVÁ, M., SUNEGA, P., Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR, s. 5

⁵¹ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, s.17, dostupné na: http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

⁵² Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, s.17, dostupné na: http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

více volných nájemních bytů.⁵³ Zde se tedy otevírá nový prostor pro možné budoucí sociální bydlení za předpokladu dobré komunikace s majiteli bytů a cílené garance, která pokryje případné škody v bytě a dluh na nájemném. Tato vize je dále rozpracována v tzv. garantovaném bydlení, které rozvedu dále.

Protože v ČR nebyla dosud koncepce sociálního bydlení vytvořena⁵⁴, její vypracování je jedním z důležitých úkolů obsažených v Koncepci bydlení. Na jejím vzniku se bude podílet MMR ve spolupráci s MPSV. Měla by obsahovat konkrétní opatření vedoucí ke zpřístupnění bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel.

V návrhu by měl být zahrnut tzv. **institut bytové nouze** a specifikace okolností, za kterých mohou osoby v bytové nouzi žádat o zajištění **jednotlivých forem sociálního bydlení** (krizové, přechodné a dlouhodobé sociální bydlení), **analýza nebo případná revize sociálních dávek, novela zákona o sociálních službách s rozšířením pobytových sociálních služeb, podpora výstavby nájemních bytů pro osoby ohrožené prostorovým a sociálním vyloučením, legislativní úpravy, které povedou k vyššímu zapojení obcí apod.**

Sociální neboli podporované bydlení by se tak mohlo stát jedním z hlavních nástrojů prevence bezdomovectví a současně i nástrojem sociálního začleňování osob ve vyloučených lokalitách a osob bydlících v dočasném ubytování (lidé v azylových domech, ubytovnách).

Koncepce sociálního bydlení měla být hotová již v červnu tohoto roku, před uplynutím lhůty však obě ministerstva požádala vládu ČR o prodloužení termínu do června příštího roku.

3.2.1 Nástroje sociální a bytové politiky - sociální dávky na bydlení a nové legislativní změny

V době sepsání této diplomové práce došlo v červenci 2012 k novým legislativním změnám v oblasti sociálních dávek určených na bydlení. Dne 13.7. 2012 byl poslaneckou sněmovnou schválen vládní návrh zákona o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů. Nová právní úprava ruší příspěvek na bydlení a doplatek na bydlení a nahrazuje je jedinou dávkou: **příspěvkem na náklady na bydlení**, která bude součástí dávek pomoci v hmotné nouzi (zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi). Tato změna nabývá právní účinnosti 1. března 2013. Od 1. dubna 2013 bude

---

⁵³ Výsledky analýzy dotazníkového šetření – závěrečná zpráva, příloha SFRB Prezentace výsledků, (zajímavé je, že na dotazník nereagovala Praha a Ostrava), dostupné na: <http://www.mmr.cz/Bytova-politika/Koncepce-Strategie/Koncepce-bydleni-CR-do-roku-2020>

⁵⁴ Opakovaně o vytvoření koncepce sociálního bydlení žádal Poslaneckou sněmovnu v letech 2007, 2008 a 2009 Veřejný ochránce práv

vyplácen pouze **příspěvek na náklady na bydlení**. Žádosti o stávající sociální dávky na bydlení je možno podat pouze do 31. března 2013.

Přesto považuji za důležité zmínit zde stávající systém dávek na bydlení a zároveň popíši, jak by měla vypadat nová sociální dávka.

3.1.1.1 Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení spadá do státní sociální podpory a je upraven zákonem č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

O příspěvek na bydlení může zažádat jednotlivec i rodina s dětmi s nízkými příjmy. Na příspěvek na bydlení má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35) a zároveň součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35) není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti.⁵⁵

Lidé žijící v podnájmu, v azylovém domě nebo na ubytovně nesplňují podmínku trvalého pobytu a příspěvek na bydlení je pro ně tím nedostupný.

Na druhou stranu (podle informací pracovnice Úřadu práce na Praze 21) bývá příspěvek na bydlení často zneužíván. Protože pro přiznání příspěvku se berou v potaz pouze příjmy osob, které jsou v domě či bytě trvale hlášené, ale nikdo nekontroluje, kolik osob v bytě skutečně bydlí.

Letos by měl stát vydat na výplatu příspěvku na bydlení okolo 5,9 miliardy korun. Počet osob pobírajících příspěvek na bydlení je okolo 150 tisíc.

3.1.1.2 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je jednou z dávek pomoci v hmotné nouzi podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují a vyplácejí je od 1.1.2012 příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR.

---

⁵⁵ http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou:

- 1.příspěvek na živobytí
- 2.doplatek na bydlení
- 3.mimořádná okamžitá pomoc

Přiznání a vypočítání dávek v hmotné nouzi (*příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení*) je dost složité, při žádosti o dávku se započítávají veškeré čisté příjmy všech společně posuzovaných osob za předchozí čtvrtletí. Nezapočítává se pouze příspěvek na živobytí, který by měl podmiňovat získání doplatku na bydlení.

S přihlédnutím k majetkovým a sociálním poměrům však lze doplatek na bydlení přiznat i osobě, které nebyl příspěvek na živobytí přiznán, protože příjem osoby/společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3 násobek této částky.

Zároveň musí být všechny společně posuzované osoby (kromě nezaopatřených dětí) zaregistrované na úřadě práce v místě svého trvalého bydliště. Doplatek na bydlení je podle zákona vázán na nájem v bytě v místě trvalého bydliště, ale existuje zákonná výjimka, která umožňuje získat doplatek na bydlení i na jinou formu bydlení, jako je ubytovna nebo azylový dům. Tuto skutečnost je nutné dokázat smlouvou o ubytování za každý kalendářní měsíc.

Ačkoliv není zákonem o hmotné nouzi stanovená maximální možná částka doplatku na bydlení, od 1.1. 2012 došlo ke změnám v rámci nové sociální reformy. Maximální možná částka doplatku na bydlení vychází z normativních nákladů, které jsou používány pro výpočet příspěvku na bydlení, podle velikosti měst a obcí.

Tabulka č. 6

Počet osob v rodině podle § 7 odst. 5 zákona	Měsíční náklady na bydlení podle počtu obyvatel obce v Kč				
	Praha	více než 100 000	50 000 – 99 999	10 000 – 49 999	do 9 999
jedna	7 068	5 616	5 352	4 563	4 379
dvě	10 144	8 157	7 796	6 715	6 464
tři	13 813	11 214	10 742	9 330	9 001
čtyři a více	17 269	14 135	13 565	11 862	11 466

Zdroj: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni

Běžně se však vychází z částky za bydlení, která je v daném místě obvyklá (např. ubytovny většinou stojí do 150 Kč za den). Úřad práce by měl vykonat šetření v místě pobytu.

Doplatek na bydlení může být pro lidi bez domova velkou pomocí, ale opět se zde potýkáme s nutností trvalého pobytu - osoba si musí zažádat o doplatek na bydlení v místě svého trvalého bydliště, kde by se mělo nacházet i ubytování žadatele.

I v případě doplatku na bydlení dochází ke zneužívání, především ze strany majitelů ubytoven, kteří zvyšují neúměrně cenu za ubytování oproti nevalné kvalitě bydlení.

Hospodářské noviny 4.6. 2012 uvedly, že za jeden pokoj bez sociálního zařízení platí rodiny v některých ubytovnách až 12 000 korun. V některých případech se jedná dokonce i o vyšší částky. Jan Snopek, analytik bydlení, z Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách (dále Agentura) uvedl, že tržní nájemné za nájemní byt je přitom v místě pobytu poloviční⁵⁶ (týkalo se to Litvínova, Varnsdorfu a dalších měst, kde lidé z důvodu nedostatku jiného bydlení bydlí několik roků na ubytovnách).

Ačkoliv se počítalo s tím, že zastropování částky doplatku na bydlení podle normativních nákladů na bydlení povede majitele ubytoven také ke snížení částek za ubytování, v některých regionech a sociálně vyloučených lokalitách se tak neděje a lidé jsou nuceni zbývající částku pokrýt z jiných dávek (např. z dávky na živobytí), ale dochází i k případům nucené „práce na černo“ nebo dokonce i k prostituci!⁵⁷ O těchto skutečnostech se v daných lokalitách ví, ale nic se s tím nedělá. Ti, kterých se to týká, to na policii neohlásí. Je to velmi choulostivá záležitost, která zatím nemá řešení.

Tyto fakta ukazují, že doplatek na bydlení v mnoha případech neřeší situaci člověka bez domova, který je nucen žít po ubytovnách a azylových domech. Navíc jde o velmi neefektivní zacílení financí ze státního rozpočtu. Na **lichvářské podnikání** některých majitelů ubytoven doplácí stát (potažmo všichni daňoví poplatníci).

Tento současný systém nepodporuje začleňování jednotlivců a rodin do společnosti, naopak dlouhodobé setrvání v přechodném bydlení je degraduje ještě níž

Podle odhadu MPSV bude výplata doplatku na bydlení činit letos okolo 1,1 miliardy korun. Doplatek pobírá kolem 28 tisíc lidí.⁵⁸

3.1.1.3 Nová sociální dávka na bydlení - příspěvek na náklady na bydlení

Příspěvek na náklady na bydlení je, podle slov ministra práce a sociálních věcí Jaromíra Drábka, kombinací příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení. Mezi hlavní důvody změny patří šetření státních financí (vláda chce tak ušetřit 1,4 mld. Kč ročně.) a administrativní zjednodušení výplaty dávky.

---

⁵⁶ rozhovor s Janem Snopkem 12.7. 2012

⁵⁷ Zdroj si nepřeje být jmenován

⁵⁸ ČOPJAKOVÁ, K., Ubytovny pro chudé: stále výnosný byznys, Hospodářské noviny, 4. června 2012, dostupné na: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/ubytovny-pro-chude-stale-vynosny-byznys>

Ministr Drábek k tomu dále uvádí: „*Konstrukce nové dávky primárně vychází z příspěvku na bydlení a jeho atributů v podobě komplexně pojímaných nákladů na bydlení a jejich zastropování, diferencovaného podle formy bydlení, velikosti obce, počtu společně posuzovaných osob. Hlavním prvkem, který nová dávka přebírá z doplatku na bydlení, tedy z té dávky, která dosud byla v systému hmotné nouze, je cílenost podpory na skutečně potřebné osoby, u kterých se hodnotí celkové sociální a majetkové poměry, u některých také pracovní aktivita, respektive ochota zapojit se na trhu práce. O nároku se tedy rozhoduje nejen ve vztahu k příjmu, ale posuzuje se také, zda si osoby jsou, nebo nejsou schopny tento příjem zvýšit vlastním přičiněním kvůli svému věku, zdravotnímu stavu či z jiných vážných důvodů.*“⁵⁹

Nárok na tento příspěvek by měla mít osoba nebo společně posuzované osoby, které se nacházejí v hmotné nouzi a jestliže její/jejich náklady na bydlení jsou vyšší než 50 % rozhodného příjmu. Výše příspěvku na bydlení činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi přiměřenými náklady na bydlení a rozhodným příjmem osoby/osoby a společně posuzovaných osob, vynásobený koeficientem 0,50.

Dávka může být přiznána osobám bydlícím v nájemním bytě, družstevním nebo vlastním bytě a osobám, které užívají jinou formu bydlení: obytné místnosti v ubytovacích zařízeních určených k dlouhodobému pobytu (ubytovny), obytné místnosti v zařízení sociálních služeb, které poskytují pobytové služby - azylový dům, domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení a podnájem.

Žadající osoby musí mít trvalé bydliště v místě pobytu (v bytě nebo v obytné místnosti zařízení určených k dlouhodobému bydlení), ale v případech hodných zvláštního zřetele se k této podmínce nepřihlíží.

Limitní výše přiměřených nákladů na bydlení činí: 7 068 Kč pro jednu osobu v nájemním bytě v Praze (částka se mění podle velikosti obcí), u ostatních forem bydlení je maximální výše příspěvku na jednu osobu 4 053 Kč (v celé ČR je tato částka stejná).

Změna zákona si již vyžádala kritiku ze strany ombudsmana, který se obává nárůstu lidí bez domova a ztráty důstojného života těch lidí, kterým zbude po zaplacení nájmu částka

---

⁵⁹ Proslov ministra Drábka na schůzi poslanecké sněmovny 13.7. 2012, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/041schuz/s041092.htm>

menší, než je existenční minimum.⁶⁰ Tímto může dojít k porušení ústavně zaručeného práva na pomoc v hmotné nouzi, které je zabezpečeno Listinou základních práv a svobod.

Negativně se k tomuto kroku staví také Sdružení nájemníků ČR, protože návrh jde proti závazku vlády zlepšovat dostupnost přiměřeného bydlení (jedna z vizí Koncepce bydlení). Navíc k návrhu zákona nebylo řádné připomínkové řízení.⁶¹

Následující podkapitola se věnuje sociálnímu bydlení a jeho možné podobě v ČR.

3.3 Sociální bydlení

3.3.1 Definice pojmu

V Evropě se pojmem „sociální bydlení“ označuje bydlení, které je určené pro nízkopříjmové domácnosti s výhodnějším nájemným, nižším než běžné ekonomické nájemné. Tyto domy nebo byty jsou většinou vybudovány z veřejných prostředků a spravovány obcemi. Někde je toto bydlení omezeno časově a bývá většinou podmíněné nízkým příjmem.⁶²

Mělo by se jednat o byty v běžné bytové zástavbě, aby se předcházelo vytváření ghett a vyloučených lokalit. Kriteria pro přidělení bytu by mělo být stanoveno zákonem nebo tyto podmínky formuluje obec. Investorem a provozovatelem sociálního bydlení mohou být kromě obcí bytová družstva, neziskové organizace a bytové asociace, ale i soukromí vlastníci.⁶³

Koncept sociálního bydlení je variabilní a flexibilní Jeho cílem je sociální a prostorová integrace (a nikoliv segregace). Je určen potřebným - jasně vymezené podmínky získání sociálního bydlení, např. příjem atd. Zároveň by měl být šetrný ve vztahu k veřejným prostředkům.

Nejedná se tedy o jeden rigidní model, ale spíše o škálu modelů, které umožňují cílové domácnosti výběr podle jejich aktuálních potřeb.⁶⁴

V některých zemích například v Irsku, Anglii a Nizozemsku jsou sociální byty často spravovány neziskovými organizacemi nebo bytovými asociacemi, protože se ukázalo, že tento způsob je více transparentní a zabraňuje podvodům s přidělováním bytů.

⁶⁰ <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/k-navrhovanym-zmenam-v-davkach-na-bydleni/>

⁶¹ <http://www.denik.cz/jak-se-bydli/120720-jan-vozarik-omezeni-prispevku-bydleni-br4p-6pw1.html>

⁶² TOMEŠ, I., Obory sociální politiky, s.250

⁶³ MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s. 37 - 38

⁶⁴ LUX, M., příspěvek na setkání v rámci debaty Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách s vlastníky bytů, zástupci finančních institucí a resortů k návrhu koncepce sociálního (podporovaného bydlení), 9.6. 2010, Strakova akademie

Sociální nájemní bydlení je v současnosti odhadováno v zemích EU na 19 milionů bytů, které tvoří 18 % z celkového bytového fondu EU. Nejvíce sociálních bytů mají skandinávské země – Švédsko, Dánsko, Finsko, dále Velká Británie, Nizozemsko, Francie a Rakousko. Jedinou zemí v EU, kde systém sociálního bydlení neexistuje, je Řecko.⁶⁵

Největším problémem, se kterým se evropské země v souvislosti se sociálním bydlením potýkají, je rostoucí sociální exkluze. Přibývá lokalit se sociálními byty, které obývají převážně domácnosti imigrantů nebo příjmově nejslabší rodiny (Francie, Německo, Velká Británie). Německo to řeší modelem tzv. neustále se přesouvajícího sociálního bydlení, kdy je byt sociálním bytem pouze po určité období a poté již výše nájmu odpovídá tržnímu nájemnému.

3.3.2 Situace v České republice

Vláda České republiky schválila v roce 2007 definici „sociálního bydlení“, které je charakterizováno nižší pětiprocentní sazbou DPH u nových staveb. Tato výjimka byla vyjednána při vstupu ČR do EU. Takto definované sociální bydlení slouží pro účel zachování snížené sazby DPH.⁶⁶

Stavbami pro sociální bydlení se nyní podle zákona rozumí:

- byt, rodinný dům (rozloha bytu nesmí přesáhnout 120m² a u domu je to max.do 350m²) bytový dům pro sociální bydlení (ve kterém jsou byty pro sociální bydlení)
- ubytovací zařízení pro ubytování příslušníků bezpečnostních sborů nebo pro ubytování státních zaměstnanců
- zařízení sociálních služeb poskytující pobytové služby
- školská zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči, jakož i střediska výchovné péče
- internáty škol samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením
- zvláštní dětská zařízení, kterými jsou kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let věku

---

⁶⁵ LUX, M., et al., Bydlení – věc veřejná, s.80 - 81

⁶⁶ TOMEŠ, I., Obory sociální politiky, s. 250

- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a zařízení pro výkon pěstounské péče
- speciální lůžková zařízení hospicového typu a domovy péče o válečné veterány a to včetně jejich příslušenství

Z této současné definice vyplývá, že obsah pojmu sociální bydlení je velmi neurčitý, široce vymezený a ambivalentní.⁶⁷

Sociálním bydlením je tak možné chápat :

- všechny formy podpory výstavby, přestavby a údržby bydlení z veřejných prostředků jako dotace, bezúročné půjčky apod.
- sociální dávky na podporu bydlení nízkopříjmových rodin

Současná právní úprava neumožňuje využít koncept sociálního bydlení jako kvalitní nástroj sociální a bytové politiky. Definice sociálního bydlení, tak jak je známa z jiných evropských zemí, v ČR neexistuje.

Potřeba sociálního bydlení (podporovaného bydlení) v posledních letech v ČR značně vzrostla, protože stoupá počet lidí, kteří si nemohou dovolit platit již neregulované nájemné a patří tak mezi ohrožené osoby – senioři, matky samoživitelky, rodiny s dětmi. (Deregulace nájemného začala v roce 2007 a skončí tento rok.)

Dále se jedná o lidi, kteří již ztratili bydlení a to především z důvodu zadluženosti a exekuce a příkazu k vystěhování z bytu a jsou nyní na ulici nebo bydlí u známých. V ubytovnách a azylových domech přibývá osob, které jsou dlouhodobě bez stálého bydlení a pouze pendlují mezi různými formami ubytování. Další významnou skupinou jsou lidé, kteří se vrací po výkonu trestu a mladí dospělí opouštějící zařízení pro náhradní rodinnou výchovu a lidé propuštěni z psychiatrických léčeben a nemocnic.

Sociální bydlení by tedy mělo sloužit hlavně těmto výše vyjmenovaným skupinám a být tak jedinečnou prevencí bezdomovectví. Funkční sociální bydlení je také podmínkou k úspěšnému zakončení resocializačního procesu u lidí, kteří využívají dočasného a krizového bydlení.⁶⁸ Jak již bylo řečeno výše, dostupné obecní nájemní byty chybí a nové se příliš nestaví.

⁶⁷ TOMEŠ, I., *Obory sociální politiky*, s.250

⁶⁸ Koncepce pro postupné řešení bezdomovectví v Praze v letech 2012 – 2020, dostupné na: <http://www.vasevec.cz/blogy/koncepce-pro-postupne-reseni-problematiky-bezdomovectvi-2012-2020-radniho-dolinka>

Sociální byty by měly zřizovat a přidělovat obecní úřady⁶⁹. Neexistují však jednotná pravidla pro nakládání s obecními byty a zřejmě i každá obec používá svoje vlastní pojmy a názvosloví. Výklad pojmu „sociální byt“ je velmi nejednotný a neukotvený (tento poznatek se objevil i v mém dotazníkovém šetření v MČ v Praze).

Jaký typ bytu je legislativně vymezen:

V občanském zákoníku jsou pouze vymezeny byty tzv. *zvláštního určení a byty v domech zvláštního určení* – jedná se o byty upravené pro bydlení osob se zdravotním postižením a pro osoby starší 70let (byty v domech s pečovatelskou službou).⁷⁰

Dále pak existují různé formy *chráněného bydlení* pro osoby se zdravotním postižením (komunitní, skupinové, ale i individuální bydlení) včetně lidí s duševním onemocněním.⁷¹ Chráněné byty mají většinou různou formu podpory podle potřeb uživatelů.⁷² Lidé bez domova do těchto skupin bohužel nepatří, o těch zákon nehovoří, ačkoliv i mezi nimi najdeme osoby se zdravotními problémy a duševními nemocemi. Mnozí chroničtí bezdomovci jsou v důchodovém věku. Primárně jsou tyto osoby zařazeny mezi bezdomovce, ne mezi osoby se zdravotním postižením. To komplikuje jejich přijetí do dalších služeb.

Následující část pojednává o dotačním podprogramu MMR, který umožňuje výstavbu podporovaných bytů, které jsou určeny nejen seniorům a lidem se zdravotním postižením, ale i osobám bez domova a osobám ohroženým bezdomovectvím.

3.1.2.1 Dotační podprogram MMR: podpora výstavby podporovaných bytů

Každoročně od roku 2002 vyhlašuje MMR dotační podprogram: Podpora výstavby podporovaných bytů.⁷³ Do roku 2011 mohly o dotace žádat pouze obce, nyní si může zažádat jakákoliv fyzická i právnická osoba, tedy i neziskové organizace. Rozlišují se dva dotační tituly: pečovatelský byt a vstupní byt.

---

⁶⁹ MATOUŠEK, O., Slovník sociální práce, s. 38

⁷⁰ občanský zákoník, zákon č.132/2011 Sb. ustanovení § 685 odst. 4, dostupné na:

<http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=1c027632-ad08-4cc7-9548-b517fb69d5d1>

⁷¹ Chráněné bydlení je definováno v zákoně č.108/2006 Sb.o sociálních službách jako dlouhodobá pobytová služba pro osoby se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby.

⁷² Osobní asistenti jsou přítomní v bytě 24 hodin denně nebo pouze občas do bytu docházejí během dne a podle potřeb uživatelů.

⁷³ Podobné dotační programy na výstavbu sociálního nájemního bydlení měl i SFRB, který poskytoval dotace na výstavbu bytů pro osoby s nízkými příjmy. Z důvodu úsporných opatření však tyto programy nepokračují.

Pečovateľský byt je určen pro osoby v tíživé sociální situaci z důvodu věku nebo zdravotní situace, tak aby došlo k získání nebo prodloužení jejich soběstačnosti a nezávislosti, a současně umožnění efektivního poskytování terénních služeb sociální péče. Výše dotace je 600 tis. Kč na 1 bytovou jednotku.

Vstupní byt představuje sociální bydlení pro osoby v tíživé finanční situaci nemající přístup k nájemnímu bydlení. Výše dotace je 550 tis. Kč na 1 bytovou jednotku. Jedná se například o osoby, které opouštějí různá pobytová zařízení (výkon trestu, výchovná zařízení, ústavy sociální péče, azylový dům, dům na půli cesty), o příslušníky minoritních etnických skupin, osoby v přiznaném postavení uprchlík, apod. Nájemní smlouva by měla být uzavřena na dobu určitou na dva roky s možností prodloužení s přihlédnutím ke konkrétní situaci osoby.

Příjemce dotace se musí zaručit, že podporovaný byt nebude užíván k jiným účelům než k bydlení pro uvedenou cílovou skupinu a to po dobu nejméně dvaceti let. Nájemné za 1m² nesmí překročit současný limit 54,40 Kč (společné pravidlo pro oba tituly). Výše poskytnuté dotace musí splňovat podmínku *de minimis*, která nakazuje, že konečná částka na jeden dotační titul nesmí během tří let přesáhnout částku 200 tisíc euro.⁷⁴ Z těchto nastavených podmínek vyplývá, že mnoha obcím se výstavba nových bytů nevyplatí, zvláště menším obcím, které se potýkají s nedostatkem peněz v obecním rozpočtu.

Další roli hraje fakt, že ne každá obec je ochotná tyto byty stavět, protože se obává nastěhování sociálně slabých rodin a očekává problémy s neplacením nájemného, stížnosti občanů apod. To dále souvisí i s politickými důvody, protože každý politik si chce zachovat podporu svých voličů a výstavbu sociálních bytů mohou někteří lidé považovat za značně kontroverzní téma. Z tohoto důvodu je třeba vytvořit příslušnou legislativu, která by na jednotlivé obce v tomto směru vyvíjela tlak.

V původním návrhu **Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015** (dále Strategie)⁷⁵ vytvořeném Agenturou byla navržena změna v zákoně o obcích č.128/2000 Sb., podle níž by byly obce povinny zajistit potřebným občanům sociální bydlení. Tento návrh byl zamítnut MV, které se obávalo nárůstu financí ve státním rozpočtu a v současné schválené Strategii již toto opatření není.

---

⁷⁴ <http://www.strukturalni-fondy.cz/Glosar/D/De-minimis>

⁷⁵ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 - 2015, dostupné z: http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

3.3.3 Dva zásadní koncepty v oblasti reintegrace lidí bez domova – Housing first a Housing ready

Jedná o dva odlišné přístupy k řešení problematiky bezdomovectví, z nichž první je více zaměřen na bezpodmínečné získání dlouhodobého bydlení v co nejkratší době a naopak ten druhý je vnímán spíše jako strukturovaná „cesta“ za trvalým bydlením.

Zatímco **Housing first** je více založen na podpoře klienta a jeho svobodném rozhodování, **Housing ready** má v sobě prvky kontroly a sankcí. Není tím myšleno, že jeden přístup je lepší, než druhý, jde spíš o rámec možného způsobu řešení, které může nakonec být kombinací obou konceptů. Důležité je, aby návrh opatření vycházel z konkrétních podmínek, možností a zvyklostí v dané zemi a opíral se o zkušenosti odborníků v sociální práci s cílovou skupinou lidí bez domova. Jistě by se mezi jednotlivými sociálními pracovníky našli odpůrci i příznivci obou konceptů.

V USA a nyní i v některých evropských zemích získává převahu Housing first, naopak Česká republika začala v posledních letech objevovat a realizovat v několika málo projektech Housing ready neboli „prostupné bydlení“, které navazuje na tradiční sociální pobytové služby a doprovází klienta blíže k samostatnému bydlení. Je škoda, že tyto iniciativy jsou zatím velmi skromné, jistě by si zasloužily mnohem větší podporu a zviditelnění. Jedná se o projekty několika neziskových organizací, které budou blíže popsány v praktické části této diplomové práce. V následující části popíši oba koncepty.

3.1.3.1 Housing first – okamžité bydlení

Tvůrcem modelu „Housing first“ je americký lékař z oboru psychiatrie **Sam Tsemberis** z New Yorku. Svoji metodu představil poprvé již v roce 1992. Při své práci totiž zjistil, že mnoho jeho pacientů s chronickou duševní poruchou a závislostmi se stále vrací do nemocnic nebo do jiných zařízení. Byli to lidé, kteří se neměli po propuštění kam vrátit, chyběl jim domov a soustavná péče v kombinaci se sociálními službami. Byl přesvědčen, že pokud lidé bez domova dostanou příležitost získat okamžité bydlení, sníží se frekvence pobytu ve zdravotnických zařízeních, i míra závislosti na alkoholu a jiných látkách.

Hlavní filosofií tohoto přístupu je, že každý člověk má bezpodmínečné právo na bydlení a že ostatní jeho problémy se mohou řešit následovně (závislosti, zadluženost, nezaměstnanost apod.). Pokud má klient stálý domov, pocit bezpečí a jistoty, cítí se psychicky mnohem lépe, což má pozitivní vliv na jeho životní styl a přístup k životu (řešení problémů apod.).

Organizace Pathways to Housing (založená Samem Tsemberisem) ve své výroční zprávě z roku 2011⁷⁶ uvádí, že zatímco jednodenní pobyt na psychiatrickém oddělení stojí **1185** dolarů, pobyt v bytě vyjde na **57** dolarů, úspora finančních prostředků je jedním z dalších důležitých aspektů úspěšnosti tohoto projektu.

Výzkumy z posledních let ukázaly, že přes 80 % lidí, kteří byli v USA zařazeni do programu Housing first, si bydlení udrželo. Tento přístup následovaly další neziskové organizace nejen v USA.⁷⁷ Od roku 2010 je model Housing first nejdůležitější součástí americké národní strategie řešení bezdomovectví.⁷⁸

Tento model se nyní pilotně ověřuje v Evropě v projektu „**Housing First Europe**“. Projektu se účastní pět evropských měst: Amsterdam, Budapešť, Kodaň, Glasgow, Lisabon. Kontrolní skupinu tvoří: Dublin, Gent, Gothenburg, Helsinky a Vídeň. Tento projekt je sponzorovaný Evropskou komisí. Hlavním řešitelem projektu je Volker Busch-Geertsema z Německa, který je koordinátorem *Evropské observatoře pro bezdomovectví*. (dále EOB) V druhé polovině roku 2013 by měly být známy první výsledky tohoto projektu.⁷⁹

Cílem projektu je ukázat, že i lidé bez domova, kteří trpí duševním onemocněním nebo jsou závislí na alkoholu a psychotropních látkách, jsou schopni obstat v běžném bydlení, pokud mají dostatek podpory. V systému „prostupného bydlení“ většinou tyto osoby selhaly (přísné podmínky, demotivace, rezignace). Tento projekt počítá s krizovým typem ubytováním (azylové domy, noclehárny), ale pouze na minimální dobu, než se bude moci klient nastěhovat do bytu.

Velmi často se totiž stává, že lidé zůstávají v přechodném ubytování příliš dlouho nebo se pouze přemísťují mezi jednotlivými azylovými domy, ale problém bezdomovectví tím není nijak vyřešen. Z tohoto důvodu vyzvala Evropská komise k účelnějšímu využívání ESF pro osoby, které jsou bez domova. K tomu vybízí ostatně i *Evropská platforma proti chudobě a sociálnímu vyloučení*⁸⁰, která podporuje využití evropských fondů k efektivnějšímu sociálnímu začleňování.

Výhody toho systému spočívají především v prevenci bezdomovectví. Je to možnost zachytit jedince i rodinu před pádem na ulici a tím zabránit rozvoji adaptačních mechanismů, které přispívají k dlouhodobému setrvání ve stavu bezdomovectví.

---

⁷⁶ http://www.pathwaystohousing.org/files/Annual_Report_2011.pdf

⁷⁷ http://www.pathwaystohousing.org/content/our_model

⁷⁸ www.endhomelessness.org

⁷⁹ <http://www.servicestyrelsen.dk/housingfirsteurope>,

<http://eohw.horus.be/files/freshstart/European%20Journal%20of%20Homelessness/Volume%20Five/Volume%205.2/research-projects-in-progress-1.pdf>

⁸⁰ http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/social_inclusion_fight_against_poverty/em0046_cs.htm

V různých zemích již probíhá začleňování prvků konceptu Housing first do národních strategií (Dánsko, Finsko, Francie).

Nicméně vždy je třeba počítat s tím, že ne všichni jedinci jsou připraveni žít samostatně v bytě, a že ne pro všechny je to dostatečně motivující k tomu, aby abstinovali od alkoholu a drog, postavili se na vlastní nohy a bydlení si udrželi.⁸¹

3.1.3.2 Housing ready – prostupné bydlení

Housing ready neboli prostupné bydlení je systémem, který je hierarchicky uspořádaný a zahrnuje v sobě různé typy sociálního bydlení od azylových domů a ubytoven po tréninkové až samostatné bydlení. Jednotlivé stupně se liší komfortem, režimem, podmínkami přidělení a typem smlouvy. Součástí jsou doprovodné sociální služby. Během celého procesu jsou na klienta kladeny stále vyšší nároky, tedy postup do vyššího stupně si musí tzv. zasloužit - prokázat aktivní snahu, dodržet stanovený plán (do toho patří například: abstinence od návykových látek, nalezení a udržení si zaměstnání, zvýšení kvalifikace, řešení dluhů apod.). Model prostupného bydlení je vhodný pro lidi, kteří si potřebují před vstupem do samostatného bydlení upevnit návyky a dovednosti nejen v oblasti bydlení.

Tento systém běží již delší dobu ve Švédsku, ale od příznivců Housing first si vysloužil kritiku, protože je považován za rigidní - pouze málo lidí vyhoví všem podmínkám, které jsou na ně kladeny a jen někteří se dostanou až na samotný vrchol k samostatnému bydlení v bytě. Navíc se zde často uplatňují sankce za porušení pravidel a zvýšená kontrola.⁸²

Volker Bush-Geertsema z EOB kritizoval zejména zdlouhavost celého procesu, prodlužování doby setrvání v přechodném bydlení, což vede u klientů ke ztrátě motivace, stresu z častého stěhování, ztrátě soukromí a sníženým možnostem podílet se na rozhodování.⁸³

Podobný, ale méně přísný program - tzv. provázaný model - probíhá i v Dánsku, má ovšem méně stupňů a před samotným dlouhodobým bydlením je nejpodstatnější pobyt v tréninkovém bytě.

---

⁸¹ Zažila jsem případ jednoho klienta v Irsku, který si byt koupil sám ze svých prostředků (z peněz vyplacených od pojišťovny, protože měl vážný úraz), ale přesto neměl dostatečné hygienické a sociální návyky a schopnosti samostatně bydlet- byt byl po krátké době plný odpadků a exkrementů, obtěžoval svým chováním sousedy a byl neustále pod silným vlivem alkoholu, což zhoršovalo jeho zdravotní stav. Pracovníci Simon Community jej chodili neustále kontrolovat, nosili mu jídlo, uklízeli jeho zanedbaný byt. Lze toto považovat z hlediska sociálních služeb za správné? Nebyla to příliš velká podpora, která klienta vedla k závislosti na sociálních službách bez snahy o zodpovědné řešení svých problémů? Bohužel nevím, jak celý jeho příběh skončil...

⁸² LUX, M., MIKESZOVÁ, M., SUNEKA, P., Podporované bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením, mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR, s.21

⁸³ http://www.ahuri.edu.au/downloads/2012_Events/HRC/ppt/HRC_Volker_Busch_Geertsema.pdf, prezentace Dr. Volker Bush-Geertsema na Konferenci bezdomovectví v Melbourne, duben 2012

Zásadou dobrého reintegračního dostupného programu by měla být zejména dobrá provázanost všech návazných služeb - například osobní poradenství, poradenství v oblasti zaměstnání a zvýšení kvalifikace, asistence v oblasti dluhů apod. Za velmi důležité se považuje získání a obnovení kontaktů v komunitě, s rodinou, aby se tak předcházelo izolaci klienta. Dále je velmi podstatná podpora sebevědomí a sebeúcty a relativizace úspěchu – i případný neúspěch je pozitivní zkušeností, která by měla motivovat člověka pokoušet se znovu o dosažení cílů pomocí nových strategií. Vliv na celý proces má také kvalita nabízeného bydlení a jeho umístění (například je důležité, aby se nenacházelo ve vyloučené lokalitě apod.).⁸⁴

Na zavedení modelu dostupného bydlení v ČR se aktivně podílí Agentura. Podstatou je vytvoření nejméně tří hlavních stupňů bydlení: **krizové, tréninkové, dlouhodobé sociální**

Nyní blíže k jednotlivých stupňům:

- **krizové bydlení** – většinou se jedná o azylové domy (někde mohou být na prvním stupni i noclehárny) a ubytovny s doprovodnými sociálními službami.
- **přechodné bydlení neboli tréninkové bydlení** – jedná se již o bydlení v bytech s doprovodnými sociálními službami (většinou jde o terénní programy nebo o sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi).

Rozeznáváme tři modely tréninkového bydlení:

Tréninkové bydlení v bytech vlastněných NNO

→ Klient je nájemníkem, NNO je pronajímatelem a poskytovatelem doprovodných sociálních služeb. Tento model v ČR skoro neexistuje, naopak v zahraničí je to celkem běžné, že organizace disponuje svým bytovým fondem. Organizace si může koupit třeba starší byt a ten poté pomocí státní dotace zrekonstruovat, i za pomoci klientů. Klient má klasickou smlouvu, díky které se může v obci přihlásit k trvalému pobytu a zažádat si o příspěvek na bydlení.

Tréninkové bydlení v bytech vlastněných jiným vlastníkem

→ Klient je nájemníkem, obec je pronajímatelem, NNO pouze poskytovatelem doprovodných sociálních služeb. Založené na iniciativě obce podílet se na integračním procesu s využitím bytového fondu obce.

---

⁸⁴ LUX, M., MIKESZOVÁ, M., SUNEGA, P., Podporované bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením, mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR, s.22

Tréninkové bydlení v bytech najímaných neziskovou organizací od jiných pronajímatelů

→ Klient je podnájemníkem, nájemníkem a poskytovatelem doprovodných sociálních služeb je NNO, pronajímatelem je obec nebo soukromý pronajímatel. Obec nebo soukromý majitel mají záruku platby za nájemné. Nezisková organizace si sama vybírá klienty a přijímá od nich platby za byt a energie. Toto je v současnosti nejčastěji využívaný způsob.

Tréninkové bydlení je většinou omezeno časově od několika měsíců do 2 – 5 let, záleží na podmínkách projektu. Během této doby se testuje samostatnost klienta a jeho kompetence si bydlení udržet. Nesledují se pouze jeho dovednosti v bydlení, ale jeho postoj k řešení problémů a odpovědnost. Je podporován pravidelně sociálními pracovníky, kteří sledují, zda řádně platí nájem a nemá dluhy. Pokud se klient osvědčí, má dobrý předpoklad pro vstup do posledního stupně, kterým je dlouhodobé sociální bydlení (myšleno nájemní bydlení s nižším nájmem).

- **dlouhodobé sociální bydlení** – klient se stává řádným nájemníkem obecního nebo soukromého bytu v běžné bytové zástavbě. Pouze několik projektů, které mají tréninkové bydlení pokračuje sociálním bydlením. Podmínky sociálního bydlení by měla upravovat obec (časově omezená smlouva, výše nájemného apod.).

Ne vždy je možné prostupné bydlení zakončit sociálním bydlením a to z několika důvodů: klient nemá v daném místě trvalý pobyt a nemůže mu být přidělen obecní byt nebo obec nedisponuje dostatečným bytovým fondem. Velmi dobrou alternativu představuje využití soukromých pronajímatelů.

Problémem však může být ochota majitelů bytů, kteří nechtějí pronajímat své byty této cílové skupině, protože se obávají nízké platební morálky, devastace bytu a problémů spojených s nuceným vystěhováním a exekucí. Zde by měla být posílena především role neziskové organizace jako prostředníka mezi majitelem bytu a klientem (rodinou). Toto prostřednictví by znamenalo větší jistotu pro pronajímatele a zamezilo by se tak případné diskriminaci klientů, kteří jsou z pohledu majitelů bytů rizikovými nájemníky.

Velmi zajímavým nástrojem, který se nyní ověřuje v pilotním projektu v Chebu je tzv. **garantované bydlení**. Koncept garantovaného bydlení byl vytvořen sociologem Martinem Luxem a jeho pracovním týmem oddělení Socioekonomie bydlení, které je součástí Sociologického ústavu AV ČR. Garantované bydlení se stalo součástí **Strategie** schválené vládou ČR v roce 2011.⁸⁵

Definice garantovaného bydlení:

„Cílem koncepce garantovaného bydlení je zvýšit dostupnost kvalitativně standardního, velikostně přiměřeného, prostorově nevyloučného a dlouhodobého nájemního bydlení pro domácnosti, které mají či tréninkem získaly dostatečné kompetence k udržení dlouhodobého nájemního bydlení, ale jsou ze strany pronajímatelů vnímány jako rizikové (jsou na trhu s bydlením znevýhodněny).“

Obecně se tedy jedná o dvě skupiny domácností:

- 1. lidé, kteří mají kompetence k udržení dlouhodobého bydlení** – jsou to lidé, kteří jsou připraveni samostatně bydlet a jsou schopni platit řádně nájem do určité výše podle jejich finančních možností, nemají v zásadě žádné větší problémy, kromě nedostupnosti běžného nájemního bydlení
- 2. lidé, kterým tyto kompetence chybí** – lidé, kteří byli delší dobu bez domova a potřebují si upevnit návyky a dovednosti a celkově stabilizovat svojí situaci (dluhy, nezaměstnanost apod.)

U lidí, kterým chybí potřebné kompetence se počítá nejprve s tréninkovým bydlením, naopak lidé, co již kompetence mají, by mohli tento stupeň přechodného bydlení přeskocit a nastoupit rovnou do třetího stupně – garantovaného bydlení. Současný pilotní projekt počítá se všemi třemi stupni.

Podstatnou součástí je sepsaná garanční smlouva mezi neziskovou organizací, která zastupuje klienta (rodinu) a soukromým pronajímatelem bytu. Tato smlouva zaručí majiteli bytu, že pokud klient nezaplatí nájem nebo poškodí byt, škody budou hrazeny z garančního fondu, tedy on nic neriskuje, když klientovi byt pronajme.

---

⁸⁵ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení, dostupné na: http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

Majitel musí ovšem souhlasit s podmínkami, že výše nájmu nepřekročí průměrné tržní nájemné v obci, byt musí splňovat minimální kvalitativní standard stanovený poskytovatelem garantovaného bydlení (to je nezisková organizace nebo obec) a nesmí jít o byt ve vyloučené lokalitě, ale naopak v běžném bytovém domě. Garance by měla být asi na pět let, pak se předpokládá, že domácnost bude již dostatečně stabilizovaná, aby fungovala i bez garance a sociálních služeb. S garančním fondem se počítá pouze v začátcích projektu, později by ho mělo nahradit komerční pojištění, které bude krýt veškerá rizika spojená s provozem bytu.

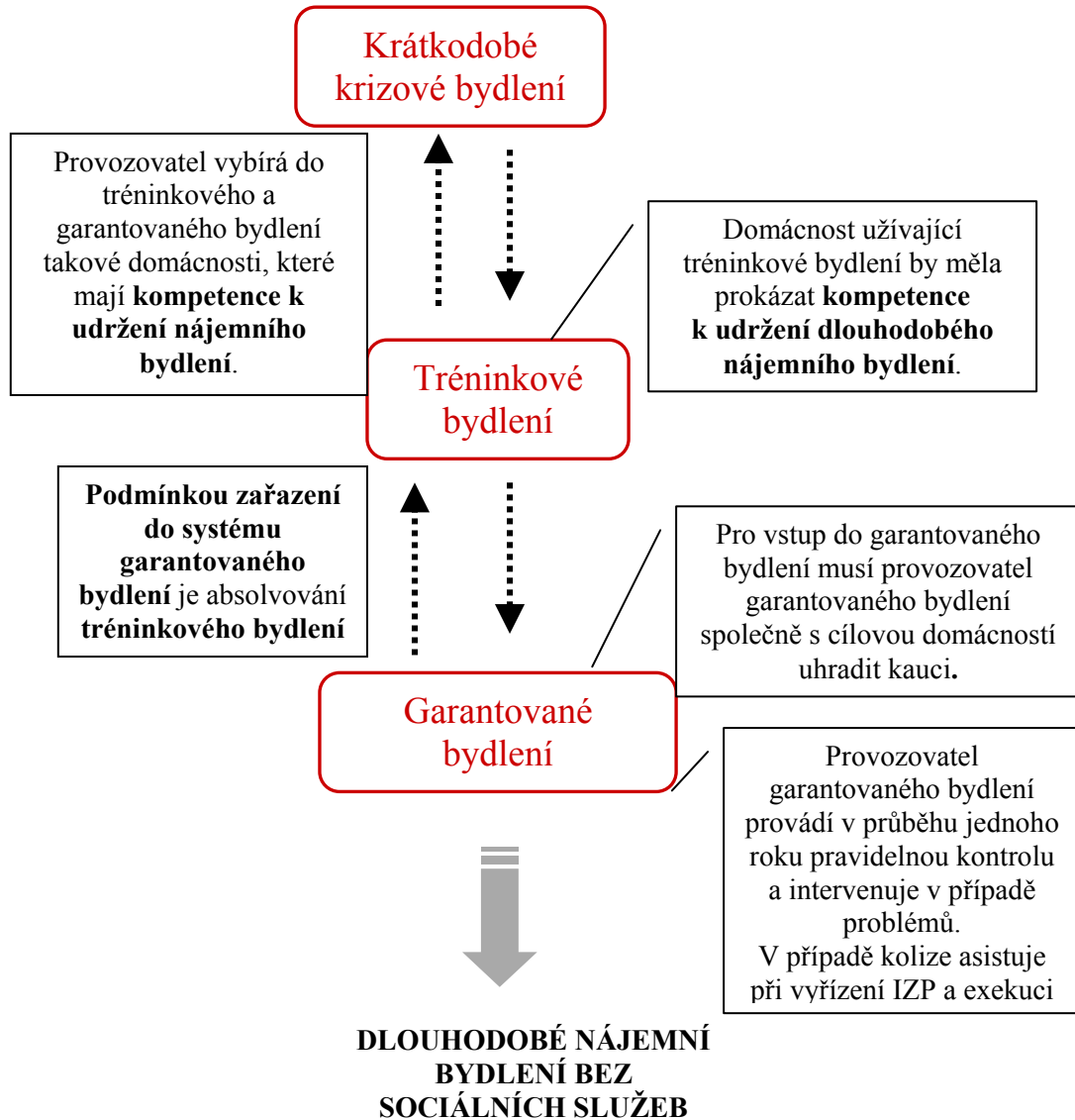
Cílové skupiny, které mohou využít garantované bydlení:

- A. domácnosti národnostních menšin;
- B. domácnosti imigrantů, kteří mají na území ČR trvalé bydliště;
- C. bezdomovci (v širším vymezení klasifikace ETHOS);
- D. neúplné rodiny s dětmi bez jiné možnosti samostatného bydlení;
- E. mladé rodiny (nesezdané páry) s dětmi s jedním členem na rodičovské či mateřské dovolené a bez jiné možnosti samostatného bydlení;
- F. domácnosti s nezaměstnanými členy a domácnosti závislé na dávkách SSP;
- G. domácnosti s handicapovanými členy;
- H. domácnosti penzistů ohrožené finanční nedostupností bydlení z důvodu bydlení v příliš velkém bytě či jiných důvodů;
- I. domácnosti žijící v bydlení nevyhovujícím hygienickým standardům;
- J. domácnosti žijící v prostorově vyloučených lokalitách

Následující schéma ukazuje, jak může celý proces prostupného bydlení probíhat až do fáze samostatného nájemního bydlení bez garance a sociálních služeb.

Obrázek č.3
Schéma garantovaného
bydlení

V případě neplnění povinností budou domácnosti přeřazeny do nižšího stupně.
Prostupnost systému nahoru i dolů vede k výchově kompetencí k udržení dlouhodobého nájemního bydlení.

Zdroj: Metodika sociálního (garantovaného) bydlení, Autorský tým Socioekonomie bydlení

Pilotní projekt se kvůli problémům s financováním sociálních služeb rozjíždí až od července 2012 (alespoň by měl) a do 5 obecních tréninkových bytů nastoupí první podnájemníci. Mělo by jít většinou o rodiny s dětmi. S garantovanými byty se počítá nejdříve za půl roku.

K dispozici je 14 bytů soukromých pronajímatelů, kteří přislíbili účast v projektu. Jedná se vůbec o první zkušenost v Chebu s využitím soukromých poskytovatelů v rámci prostupného bydlení. Za současné situace však nelze říci, zda všichni soukromí pronajímatelé byty podrží, než se tam budou moci nastěhovat první klienti, kteří prošli tréninkovým bydlením. Příspěvek do garančního fondu poskytl „*Open Society Fund*“.

Agentura dále uvažuje o rozšíření pilotního projektu také v Bruntále, kde je nutno připravit nejprve nižší stupně (azylový dům).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bude rozdělena do dvou oddílů – první oddíl obsahuje popis a rozbor konkrétních aktivit v oblasti tréninkového a sociálního bydlení. Celkem se jedná o šest projektů. Ačkoliv je tato práce zaměřena na hlavní město Prahu, mezi projekty jsem zařadila i dva mimopražské koncepty, protože mi připadaly velmi zajímavé a inspirativní. Jeden projekt je organizován městem **Litvínov** ve spolupráci s Agenturou a druhý je řízen **Armádou Spásy** ve spolupráci s městskou částí v Ostravě. V Praze se jedná o organizace: **o.s. Naděje**, **Centrum sociálních služeb Praha**, **Centrum komunitní práce Praha 10**, **Kolpingova rodina Praha 8**.

Data jsem získala pomocí kvalitativní metody rozhovoru s otevřenými otázkami, ve dvou případech šlo o rozhovor písemnou formou, protože respondenti se nacházeli mimo Prahu. Další informace jsem čerpala z dostupných materiálů, které mi byly poskytnuty respondenty nebo byly volně dostupné na internetu. V některých případech se jednalo o propracované programy, které jsou více strukturované, jinde šlo spíše o návazné aktivity neziskových organizací.

Druhý oddíl je zaměřen na výsledky z dotazníkového šetření ve 22 MČ v Praze. Dotazník jsem adresovala politickým představitelům, kteří jsou kompetentní v sociálně-zdravotní oblasti v dané MČ. Dotazník obsahoval otevřené otázky, které se týkaly problematiky bezdomovectví a jeho prevence. Chtěla jsem zjistit do jaké míry je bezdomovectví pro dané MČ hrozbou – nešlo mi pouze o viditelné bezdomovectví, ale také o potencionální bezdomovce, kterými mohou být osamělí senioři, matky s dětmi, lidé se zdravotním postižením a další nízkopříjmové skupiny. Ptala jsem se na možnosti prevence ztráty bydlení, možnosti sociálního bydlení v MČ a spolupráci s neziskovými organizacemi, které pracují nejen s lidmi bez domova (ale například také s lidmi s duševním onemocněním, se zdravotním postižením, se seniory apod.).

4 Projekty „prostupného bydlení“

Prostupné bydlení, jak již bylo zmíněno, se skládá nejméně ze tří na sebe navazujících stupňů. Prvním stupněm bývají azylové domy nebo ubytovny. Druhým stupněm je již zmiňované tréninkové bydlení s doprovodnými sociálními službami a plynule navazuje třetí stupeň – sociální bydlení (zvýhodněné nájemní bydlení v obecním nebo soukromém bytě.).

Tyto jednotlivé stupně se liší kvalitou ubytování a většinou jsou postavené na motivačním (bodovém) systému. Pouze v některých z uvedených projektů jsou přítomné všechny tři stupně, které na sebe plynule navazují. V ostatních případech jde o formu „zprostředkování“ dalšího bydlení (aktivní spolupráce se sociálními pracovníky a městským úřadem apod.).

Tréninkové ani sociální bydlení není oficiálně sociální službou, protože takový typ služby podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. neexistuje. Tato „nadstavba“ vzniká na základě potřeb klientů, kteří potřebují získat další kompetence v oblasti bydlení,⁸⁶ hospodaření s penězi a dluhové problematiky, zaměstnání. Očekává se aktivní řešení problémů – dluhy, závislosti, rodinné a partnerské vztahy apod. V případě matek s dětmi a rodin se přihlíží ke schopnostem zvládání rodičovských rolí.

Sociální služby se orientují na podporu klienta, v některých případech i na jeho kontrolu s cílem zamezit případnému selhání a opětovné ztrátě bydlení.

V některém případě jsou tréninkové byty (TB) provozovány v režimu azylového domu, jinde se jedná o terénní službu nebo o aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Některé organizace používají pojem výcvikové byty. Vždy se jedná o další přechodnou formu bydlení, která je časově omezená.

---

⁸⁶ To je dáno částečně i proto, že většina azylových domů není uzpůsobena jako běžný byt a nácvik samostatnosti je tak omezený, navíc se jedná o skupinové bydlení více osob ve vícelůžkových pokojích se společným sociálním zařízením a kuchyní. Víceméně je to ubytování v „instituci“ (naopak AD pro matky s dětmi mají většinou podobu malých ubytovacích jednotek, které bývají zařízené jako byty 1+kk).

4.1 Prostupné bydlení v Litvínově

První informace o projektu v Litvínově jsem získala z webových stránek Agentury a od Jana Snopka. Konkrétní dotazy mi zodpověděla vedoucí oddělení sociálních služeb MÚ v Litvínově Marcela Kačalová.

Hlavním aktérem projektu je město Litvínov ve spolupráci s Agenturou. Partnerem je společnost C.P.I. byty a na doprovodných sociálních službách se podílí terénní sociální pracovníci sociálního odboru městského úřadu, dále poradenští pracovníci v oblasti dluhové problematiky, v oblasti zaměstnanosti apod.

Prvním stupněm je krátkodobé nouzové ubytování (tzv. azylové ubytování) v městské ubytovně UNO⁸⁷ (dva pokoje jsou vyčleněné jako noclehárna, ostatní prostory jsou vícepokojové byty, které mají většinou společné sociální zařízení pro několik rodin). Rovněž druhý stupeň krátkodobého nájemního bydlení zahrnuje ubytování na ubytovně města U Bílého sloupu⁸⁸ - ubytovna poskytuje kvalitnější bydlení, některé byty jsou již vybavené vlastním sociálním zařízením a kuchyňským koutem. Na tomto stupni se již očekává od klienta aktivní řešení jeho situace - hledání zaměstnání, bezdlužnost, pravidelná spolupráce se sociálními pracovníky.

Na chod ubytoven i na dodržování ubytovacího řádu dohlíží dva pracovníci (dotovaná místa v rámci veřejně prospěšných prací) a městská policie.

Klienti jsou ohodnocováni body, díky tomuto motivačnímu systému se klienti přibližují k poslednímu třetímu stupni, který je již realizován v bytech společnosti C.P.I. byty. Pro tento stupeň bylo vyčleněno 140 bytů.

Od října 2009 se projekt realizuje na druhém i třetím stupni, 28 rodin již bydlí v bytě. Oproti tomu bylo 33 zájemců o třetí stupeň bydlení odmítnuto, protože nespĺňovali podmínky pro přidělení bytu a museli tak zůstat na předchozím stupni bydlení.

Do cílové skupiny patří jednotlivci v produktivním věku, senioři, rodiny s dětmi, osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, mladí lidé z dětských domovů, výchovných

---

⁸⁷ Zkratka UNO znamená: **ubytovna pro nepřizpůsobivé občany** a nachází se více než tři kilometry od města mimo hlavní komunikaci a v jejím areálu je umístěna služebna městské policie. Toto místo je obecně považováno za nejhorší adresu v Litvínově. V ubytovně totiž žijí vystěhovani neplatiči ze sídliště Janov. Někteří z nich tam žijí již několik let. Úroveň bydlení je zde velmi nízká, podle fotografií dostupných na internetu je okolí značně zanedbané. Dostupné na: <http://studie.blog.cz/0902/socialne-vyloucene-lokality-v-litvinove>, <http://litvinovjanov.blog.cz/0902/ubytovna-pro-nepriprpusobive-obcany-tzv-uno-litvinov>

⁸⁸ Ubytovna u Bílého Sloupu je blíže u města, pár samostatných bytů je vyčleněno pro matky s dětmi. Ačkoliv je tento stupeň brán jako tréninkové bydlení, nevýhodou je opět bydlení všech klientů v jednom objektu. I zde plní úlohu kontroly policie a hlídači.

ústavů a dalších zařízení. Všechny tyto cílové skupiny musí splňovat podmínku trvalého pobytu ve městě Litvínov (to se týká hlavně posledního stupně - bydlení v bytě).

V případě zájmu o byt, musí klient prokázat vážný zájem o aktivní řešení své situace, mít zaměstnání nebo si práci hledat, nemít vůči městu Litvínov dluhy, účastnit se veřejné služby a veřejně prospěšných prací. Klient je motivován, aby dosáhl na kvalitnější bydlení svým přičiněním. V opačném případě klienti zůstávají na ubytovně, pokud neprokáží alespoň minimální snahu o změnu. Vedoucí sociálních služeb Marcela Kačalová mi k tomu řekla, že mnoha klientům to tak vyhovuje a nelze s tím příliš nic dělat.

Jak klient postupuje na stupních bydlení, klesá postupně i četnost spolupráce se sociálními pracovníky. V případě třetího stupně musí klient spolupracovat s terénními sociálními pracovníky po dobu jednoho roku.

Přesto se i zde potýkají s řadou problémů - **neplacení nájemného, narůstání dluhů, neochota spolupracovat, závislosti, prostituce a absence dětí ve škole.**

Nárůst neplacení nájemného byl zaznamenán nejčastěji po ukončení spolupráce se sociálními pracovníky. (pokud byli předtím klienti kontrolováni, většinou s placením nájemného problémy nebyly).

Přesto se prokázalo, že projekt prostupného bydlení v Litvínově je vhodným motivačním nástrojem pro řešení sociální problematiky ve městě, které má už jen minimální bytový fond.⁸⁹

4.2 Program „Prevence bezdomovectví“ v Ostravě

Tréninkové bydlení je zde realizováno Armádou Spásy⁹⁰ (dále AS) ve spolupráci s MČ Moravská Ostrava a Přívoz, která v současné době poskytuje organizaci pronájem 35 obecních bytů. Celý projekt spadá pod program „**Prevence bezdomovectví**“, který je zaregistrovaný jako terénní sociální služba. Poskytuje své služby rodinám a jedincům, kteří jsou ohroženi ztrátou bydlení a dále těm, co jsou v tréninkových bytech AS.

Tento projekt funguje již od roku 2005 a návrh na pronájem bytů přišel od MČ, která tak chtěla řešit problém sociálně vyloučených osob a AS vypracovala projekt na využití tréninkových bytů. Toto bydlení je koncipováno jako návazné bydlení pro osoby opouštějící

⁸⁹ <http://www.socialni-zaclenovani.cz/prostupne-bydleni-zpod-mostu-az-do-slusneho-najemniho-bytu>, Čtrnáctideník Radnice č. 6/2011 <http://www.mulitvinov.cz/radnice-noviny/ds-16929/p1=53470>

⁹⁰ Armáda Spásy má v Ostravě azylový dům pro muže, noclehárnu pro muže, nízkoprahové denní centrum, azylový dům pro ženy a matky s dětmi, noclehárnu pro ženy a komunitní centra. Dále provozuje domov se zvláštním režimem, který se zaměřuje na lidi bez domova, kteří z důvodu věku nebo zdravotního stavu nejsou schopni pobytu v azylových zařízeních.

azylový dům, dům na půl cesty a azylový dům pro matky s dětmi. Zájem o tuto službu mají i lidé zvenku, (ze sociálně vyloučené lokality obývané Romy) ale přednost dostanou ti, kteří již nějakým azylovým zařízením prošli. Byty jsou rozmístěné po celé obci v různých bytových domech.

Podmínkami pro bydlení v bytě je trvalý pobyt na území Ostravy, bezdlužnost vůči MČ (případně aktivní řešení dluhu), bezdlužnost na energiích (případně aktivní řešení dluhu), složení kauce ve stanovené výši, doporučení sociálního pracovníka, se kterým osoba spolupracuje v azylovém zařízení, případně na městském obvodě. Vybraného uchazeče ještě schvaluje bytový odbor městského úřadu. Do bytu může být umístěn jak jednotlivec, tak i celá rodina.

Podmínka kauce ověřuje, zda to rodina či jedinec myslí s bydlením vážně. Sociální pracovníci o kauci informují již v azylovém domě a klient si může během pobytu v AD na kauci postupně našetřit. Kauce zůstává uložena v kanceláři AS a slouží k několika účelům:

Pokud nastanou problémy a klient tréninkový byt předčasně opustí, kauce se použije na dluhy z neuhrazeného nájmu nebo na případné opravy bytu. Jinak zůstává kauce uložena v AS a pokud klient získá od MČ obecní byt, použije se k tomuto účelu (klient nemusí aktuálně řešit, jak na ni našetřit apod.).

Po složení vratné kauce je s klientem sepsána podnájemní smlouva a byt je mu předán do užívání předávacím protokolem, kde je zaevidován stav bytu. Klient může v podnájmu setrvat maximálně 5 let. Tuto dobu má na získání tzv. **doporučení**. To znamená, že AS doporučí MČ, aby s klientem uzavřel nájemní smlouvu na ten samý byt, ve kterém dosud klient bydlel v „tréninkovém režimu“. MČ předá AS místo toho jiný obecní byt, který opět slouží jako tréninkový.

Pracovníci AS se domnívají, že tento způsob je pro klienty motivační, mají větší zájem se o byt starat, protože v případě úspěšnosti a kladného doporučení jim tento byt zůstane. Nejkratší doba pro získání doporučení jsou dva roky, během kterých klient prokáže schopnost platit řádně nájem a hradit energie. Očekává se, že jeho příjem je již stabilizovaný (přesto že mnoho uživatelů pobírá sociální dávky) a nemá problémy se soužitím v domě. Město tak získá nájemníka, který se umí postarat o byt po všech stránkách a je zde reálná šance, že si bydlení udrží.

Od roku 2005 se podařilo předat klientům 12 bytů do pronájmu. Koordinátor projektu Jan Vincenc nevidí úspěšnost pouze podle počtu předaných bytů, ale hlavně ve schopnostech klientů, kteří se naučili větší samostatnosti a odpovědnosti. Pozitivní zkušenost získali i ti, co nedostali doporučení nebo ti klienti, kteří se museli vrátit o stupeň níž do azylového domu,

protože nevyhověli všem podmínkám. To ukazuje na prostupnost celého systému, který je otevřený všemi směry a klienti mají možnost nového postupu a nehrozí jim pád zpět na ulici.

Nejčastějšími problémy, které se během tréninkového bydlení objevují, jsou **dluhy** (na nájemném, energiích, na dopravním podniku), dále je to **problematické užívání drog a narušování pořádku v domě**. Pokud tyto problémy narůstají, mohou být důvodem k ukončení smlouvy. Stejně tak se postupuje v případech, že se do bytu nastěhuje nějaká další osoba tzv. „na černo“.

Řešením jsou časté návštěvy sociálního pracovníka u klientů v bytě (většinou jednou týdně). I poté, co se klienti stanou nájemníky města, s nimi AS udržuje kontakty a klienti mají možnost využívat sociální službu podle svých potřeb.

4.3 Prostupné bydlení pro matky s dětmi na Praze 10

V roce 2010 vznikl z podnětu Městské části Prahy 10 projekt „**Prostupné bydlení**“, který chce pomoci klientkám azylového domu Jasmínova pro matky s dětmi získat obecní byt na Praze 10.

Partnery v tomto projektu jsou: **Centrum Komunitní práce Prahy 10 o.p.s.** (CkpP10), **Úřad městské části Prahy 10** (ÚMČ Praha 10), **CSSP** a společnost **Program bydlení a.s.** Podmínkou účasti v projektu je trvalý pobyt matky na Praze 10.

Projekt má pět stupňů:

- **5. stupeň** - Je tzv. nulový vstupní, kdy matka s dětmi bydlí v krizových podmínkách (na ubytovně, u známých nebo dokonce na ulici).
- **4.stupeň** - Roční pobyt v azylovém domě Jasmínová, který provozuje CkpP10, během kterého se stabilizuje krizová situace matky s dětmi a klientka je motivována k nalezení zaměstnání, popř. vyřízení sociálních dávek a získání stabilního příjmu. Denní pobyt v AD stojí 70 Kč pro dospělého a 40 Kč pro dítě.
- **3. stupeň** - Klientka postupuje do azylového ubytování vyššího typu, které je zajišťováno CSSP ve Šromově ulici na Černém Mostě. V tomto azylovém domě může bydlet již celá rodina, tedy i případný partner nebo manžel klientky. Tento stupeň je již přípravou na běžné bydlení. U klientek se předpokládá větší samostatnost a motivace k řešení nepříznivé situace. Klientka je hodnocena sociálními pracovníky azylového domu a kladné hodnocení je předpokladem k postupu do dalšího stupně. Pobyt je opět limitován na jeden rok.

- **2.stupeň** - Tento stupeň představuje „tréninkové bydlení“ v ulici Sedmidomky na Praze 10. Byty jsou spravovány společností Program bydlení a.s., které pronajímá v současné době pět bytů organizaci CkpP10. Klientky (případně rodiny) jsou podnájemníky organizace. Měsíční nájem se pohybuje od 2 – do 3 000 Kč podle velikosti bytu, další poplatky představují platby za energie a vodu. Celkově se nájem se službami a energiemi může dostat až na částku 6 -7 000 Kč. (Nejvíce rodiny vydají v zimě za topení, protože dům není tepelně odizolován a rodiny si přitápí přímotopem.) Toto bydlení se liší od toho předchozího tím, že byt není zařízen a klientka (rodina) si musí pořídit vlastní zařízení bytu. Tréninkové bydlení je maximálně na dva roky. Během té doby musí rodina prokázat, že je samostatnou fungující jednotkou.

- **1.stupeň** – Představuje zakončení celého procesu a rodina má možnost získat od MČ Prahy 10 obecní byt. Získání bytu je nenárokové, matka (rodina) musí vykazovat jistou garanci, že si získaný byt udrží.

Průběh projektu:

Podrobněji mě s projektem seznámila sociální pracovnice Barbora Klasová z organizace CkpP10.

Momentálně prochází celým procesem 6 klientek, první klientka čeká na přidělení obecního bytu na podzim tohoto roku. Proto jsem se ani nedozvěděla, o jaký typ nájemní smlouvy k bytu se jedná, zda půjde o dobu určitou na jeden rok s možností prodloužení, protože to se již netýká CkpP10, ale MČ Praha 10. Nepředpokládá se již podpora klientky, která by měla být na této úrovni dostatečně samostatná.

Během provozu projektu se již stala situace, že jedna klientka byla z programu vyloučená, protože nezvládala plnit podmínky jednotlivých stupňů. (Jednalo se o klientku s poruchou osobnosti.) Sociální pracovnice se snažila pro ni najít jinou formu bydlení vzhledem k jejím potřebám, ale bylo to skoro nemožné. Chybí totiž propojenost jednotlivých služeb a možnost pracovat s klientkami v rámci multidisciplinárního týmu.

Velkým problémem pro úspěšné začlenění do projektu představují dluhy. Mohou to být půjčky, které klientka (rodina) nezvládá splácet nebo se často jedná o dluhy, které klientce zanechal bývalý partner. Podstatou je tedy naučit se hospodařit s penězi, aby nedošlo k dalším půjčkám a zadlužení.

Problematickou skupinu představují velmi mladé matky, které většinou pocházejí z dětských domovů a výchovných ústavů. Chybí jim rodinný vzor a větší míra zodpovědnosti za sebe samé, ale hlavně v péči o své děti. Některým se během pobytu v AD narodí další dítě, což příliš nepříspěje ke stabilizaci jejich situace. Rok v azylovém domě mnohdy nestačí, aby se tyto mladé ženy naučily být samostatné a získaly potřebné dovednosti.

Na druhou stranu zbytečně dlouhý a opakovaný pobyt v azylových domech spíše klientky zneschopňuje a působí až kontraproduktivně. Je tedy třeba nastavit pro každou klientku služby na míru, které odpovídají jejím potřebám a dát jí pouze podporu, kterou potřebuje. Ne každý AD poskytuje klientkám nácvik praktických dovedností, které tyto mladé matky potřebují (např. kurz vaření, péče o domácnost atd.). Dle paní Klasové existují v Praze pouze dva AD, které jsou zaměřené na tento typ klientek.

Větší předpoklady k bezproblémovému začlenění mají matky, které žily předtím s partnerem a mají zkušenosti s vedením domácnosti. Klientky s většími kompetencemi mají možnost postupovat v systému postupného bydlení rychleji, například vynechat fázi pobytu v azylovém domě Šromova, ale rovnou z AD Jasmínová přejít do tréninkového bytu v ulici Sedmidomky. Nevýhodou v případě těchto bytů je, že jsou všechny v jednom bytovém domě, ve kterém jsou zároveň holobyty určené pro neplatiče. Tedy chybí zde podstatná věc a to začlenění mezi běžné nájemníky.

K potvrzení této myšlenky by bylo asi potřeba udělat nějaký výzkum (ale v případě podobných projektů v různých zemích, se skoro vždy jedná o byty v běžné bytové zástavbě, aby se předešlo stigmatizaci klientů a vytváření sociálně vyloučených lokalit - ghett).

Zatím je tento projekt zcela ojedinělý svého druhu v ČR pro matky s dětmi.

4.4 „Z ulice... do bytu“

Tento reintegrační projekt je realizován příspěvkovou organizací **HMP Centrem sociálních služeb Praha**.

K existujícím sociálním službám - terénní programy pro osoby bez přístřeší, noclehárna na lodi Hermes, ubytovna pro muže bez přístřeší, azylový dům Šromova - od roku 2010 přibyla nadstavba **5 sociálních bytů**, které má CSSP pronajaté od MHMP. Prvním krokem pro člověka bez domova je spolupráce s **terénními sociálními pracovníky**, které klienty seznámí s možnostmi a sociálními službami. Zároveň je klientům nabízeno i základní zdravotní ošetření zdravotní sestrou.

Druhým krokem je **noclehárna na lodi Hermes**, která je určena mužům i ženám bez domova. Za jednu noc se platí 20 Kč a platí zde přísný zákaz alkoholu (v případě silných mrazů toto pravidlo neplatí, jde o záchranu lidských životů). Klienti se musí prokázat nějakým průkazem totožnosti.

Noclehárna byla otevřena roku 2007. Kvůli silným protestům MČ v Praze, které odmítaly umístění noclehárny na jejich území, padlo rozhodnutí umístit noclehárnu na Vltavě, která je neutrálním prostorem. Kromě noclehu mohou klienti využít sociálně-právní poradenství, zdravotní ošetření, služby psychologa a sociálního a speciálního pedagoga.

Na noclehárnu navazují dva azylové domy - **AD Skloněná pro muže** a **AD Amortova pro ženy** (AD pro ženy je novým zařízením). Oba AD mají omezený pobyt na tři měsíce, během kterých klient spolupracuje na stabilizaci své sociální situace. Je vyžadován aktivní přístup, zejména v oblasti hledání zaměstnání a návazného bydlení. Pobyt stojí od 60 Kč za den.

Následuje **Azylový dům Šromova**, který zajišťuje pobyt jednotlivcům (mužům, ženám), párům a rodinám s dětmi. Je to azylové zařízení vyššího typu, uživatelé bydlí v samostatných ubytovacích jednotkách (1+kk, 2+kk). Od klientů je vyžadován pravidelný finanční příjem (jednotlivci platí 100 Kč za den, v případě rodiny je to 70 Kč za dospělého a 40 Kč za dítě). V tomto typu zařízení jsou klienti připravováni na odchod do „**tréninkového bydlení**“ v sociálních bytech.

Pokud se klienti osvědčí v předchozích typech bydlení a mají stabilní oficiální příjem, mohou využít možnost pobytu v sociálním bytě, kde již bydlí jako běžní občané včetně povinnosti platit řádně nájem, elektřinu a další poplatky, které souvisejí s užíváním bytu. Klienti ale mohou stále využívat podpory sociálních pracovníků a terénních sociálních pracovníků, kteří klienty občas v bytech navštěvují. Klienti mohou setrvat v sociálním bytě maximálně 2 roky (smlouva je uzavřena na jeden rok s možností prodloužení). V roce 2011 bylo v sociálních bytech ubytováno celkem 13 klientů (rodiny i jednotlivci) Byty jsou rozmístěné v MČ Prahy 3 a MČ Prahy 10. Klient musí přesvědčit, že je schopen si byt udržet. Přesto většina klientů řeší dluhy z nejrůznějších půjček. Tento problém se objevuje skoro na všech stupních projektu.

Sociální byty mají snížený nájem, maximálně 65 Kč/m² a jedná se o různé velikosti bytů. Ačkoliv jsou sociální byty určené teoreticky pro všechny občany ČR i občany EU, přednost je dána občanům s trvalým pobytem v Praze, protože ti si mohou po skončení doby podnájmu požádat MHMP o přidělení obecního bytu (zde již platí 100Kč/m²). Ostatní si většinou shánějí komerční podnájmy a ubytovny za pomoci sociálních pracovníků.

Také tento projekt je považován za pilotní, v roce 2010 se začínalo pouze s jedním bytem, než byly získány zbývající čtyři. Stávající kapacita je velmi malá, uvažuje se o rozšíření o další byty. Získání dalších bytů ale předchází dlouhodobé jednání s MHMP, který musí uznat potřebnost rozšíření sociálního bydlení.

Pokud bude schválena Koncepce, počítá se s využitím zkušeností z tohoto projektu.

4.5 Výcvikové byty o.s. Naděje

V současné době má Naděje pronajato šest tréninkových bytů - pět od Magistrátu a jeden byt od MČ Prahy 11. Klienti jsou podnájemníky organizace. Byty jsou pojímány jako samostatné bydlení, ale je zde pravidelný dohled pracovníků Naděje.

V jednom bytě mohou bydlet maximálně dva klienti, protože se jedná o malometrážní byty. Dle informací metodika Naděje Luboše Turzíka je nájem pro jednoho klienta stanoven na čtyři tisíce + záloha na elektřinu, která tvoří většinou 800 Kč. Finanční příjem klienta by se tedy měl pohybovat okolo 8 – 9 000 Kč. V případě, že byt obývají dva klienti se zvyšuje záloha za elektřinu a minimální příjmy obou klientů by měly být okolo 14 000 Kč.

I zde je pobyt klientů omezený na maximálně dva roky. Zájemci se tipují z řad klientů, kteří prošli azylovými domy Naděje. Počítá se již s větší samostatností klienta a jeho schopností platit včas nájem a neporušovat dobré mravy v domě.

4.6 Tréninkové byty Kolpingova azylového domu pro matky s dětmi

O.s. Kolpingova rodina Praha 8 nabízí matkám s dětmi, které jsou klientkami Kolpingova AD možnost bydlení v tréninkových bytech (dále TB). Celkem se jedná o pět bytů, čtyři jsou od MČ Praha 8 a Praha 9 a jeden byt je magistrátní.

Pro vstup do TB od městských částí je podmínkou trvalý pobyt klientek v dané lokalitě, v případě magistrátního bytu stačí trvalý pobyt klientky na území Prahy. Služba tréninkových bytů je zaregistrována jako aktivizační služba pro rodinu s dětmi.

Doba pobytu v TB je 1,5 roku, k prvnímu prodloužení podnájemní smlouvy dochází po půl roce pobytu. V bytě může klientka bydlet i se svým partnerem (otcem dětí), ale předpokládá se, že partner rodinu podporuje, pracuje nebo si práci aktivně hledá, má dobrý vztah k dětem a nevyužívá pouze levné bydlení s partnerkou.

Po uplynutí doby pobytu v TB klientky většinou odcházejí do podnájmu, výhodou je, pokud se podaří klientce získat „sociální byt“ od MČ. V některých případech klientky odchází

do jiného azylového domu. V jednom případě přešel TB přímo na klientku, která pak získala svojí nájemní smlouvu (to ovšem není pravidlem, jednalo se spíše o výjimečnou situaci).

Byty jsou již zařízené, například nájem bytu o velikosti 1+1 stojí 6 250 Kč i s poplatky. V současné době jsou všechny byty obsazené. Spolupráce se sociálními pracovníky probíhá asi jednou týdně nebo podle potřeby. Dále jsou klientce k dispozici další odborníci - socioterapeutka, lektorka praktických dovedností a trenérka videotréninku interakcí.

Pokud klientka v tréninkovém bydlení selže, většinou se nemůže vrátit stupeň níž zpět do azylového domu, protože její místo už je většinou obsazené. Po odchodu do samostatného bydlení je s klientkou udržován už spíše neformální kontakt bez smlouvy o poskytování sociálních služeb. Klientky se někdy vrací pro rady, popovídat si.

Problémy, které často doprovází začlenění klientek do tréninkových bytů, jsou dluhy, nedostatek financí, který je spíš důsledkem nedostatečné schopnosti vycházet s penězi. Dalším problémem bývá závislost na drogách.

Zpravidla v průběhu 13. – 15. měsíce pobytu v AD (maximální možný pobyt v AD jsou tři roky) by mělo být zřejmé, zda klientka může být do programu TB zařazena. Tempo klientek je individuální, do programu může být zařazena i v případě, že ještě nenaplnuje všechna kritéria, ale evidentně spolupracuje na cílech, kterými se k nim blíží.

Tato kritéria musí klientka splňovat v tříměsíčním období před přechodem do tréninkového bytu:

- *klientka zvládá základní péči o domácnost a dítě bez výkyvů* (stav domácnosti i péče o dítě jsou setrvale přijatelné), a to samostatně, bez monitoringu.

Důkaz: pro ověření probíhají namátkové kontroly.

- *Klientka pravidelně a v souladu se smlouvou platí poplatky za službu i spotřebiče, další věci (záloha na škody, další fakultativní placené služby) podle domluvy, je v tom spolehlivá.*

Důkaz: vše je uhrazeno, klientka plní dohody

- *hospodaření klientky je přehledné, stabilizované a vyrovnané.* Je jasné, jaké má příjmy (zdroje příjmů) a jaké základní výdaje. Klientka souhlasí s tím, aby o tom pracovnice byla informována.

Důkaz: klientka má vždy alespoň malou hotovost nebo zásoby jídla a potřeb pro sebe i dítě. Nežádá o mimořádnou půjčku bez mimořádných okolností (ztráta peněz, nemoc atd.)

- *pokud má klientka dluhy, musí alespoň jeden z nich pravidelně splácet, v dohodnuté částce (bývá to zpravidla součástí individuálního plánu). Klientka souhlasí s kontrolou platby dluhů.*

Důkaz: klientka předkládá sociální pracovníci potvrzení o zaplacených dluzích každý měsíc. Minimálně tři měsíce zpětně.

- *klientka plní dohodnuté kroky v rámci svého individuálního plánu, v případě neúspěchu spolupracuje na nápravě.*

Důkaz: vyhodnocování individuálního plánu na konci platnosti smlouvy. Nemá žádný zápis týkající se plnění dohodnutých kroků.

- *Klientka bez problémů plní povinnosti vyplývající ze Smlouvy a z Domácího řádu.*

Důkaz: klientka si v posledních třech měsících nevysloužila Upozornění.

DISKUSE I.

Skoro všechny výše představené projekty fungují teprve krátkou dobu, zhruba dva až tři roky. Pouze program Prevence bezdomovectví v Ostravě má za sebou již sedm let, během kterých došlo k velkému navýšení počtu tréninkových bytů na současných **35 bytů**.

Projekt Armády Spásy v Ostravě mi přijde ze všech projektů nejvíce propracovaný a ukázkový, protože splňuje jak kritérium provázanosti, posloupnosti, dostatečné motivace a má jasný cíl, kterým je získání nájemního obecního bytu již po dvou letech pobytu v tréninkovém bydlení. Navíc zde nedochází k dalšímu stěhování, ale klient si může od začátku budovat sociální vazby v okolí, kde bydlí. Myslím, že jsou dobře nastavené podmínky složení vratné kauce, která testuje zájem a motivaci klientů o tréninkové bydlení. Zároveň kauce funguje i jako jistá garance pro Armádu Spásy, aby na své klienty v případě problémů nedoplácela.

Byty jsou navíc různě rozházené po celé MČ, není tedy na pohled patrné, kdo v bytě bydlí. Podstatná je spolupráce Armády Spásy s MČ Moravská Ostrava a Přívoz, která tento projekt od začátku podpořila a podle dohody poskytne organizaci za každý předaný byt klientovi nový tréninkový byt. Armáda Spásy dále pracuje s klienty podle potřeb a podílí se tak významně na prevenci ztráty bydlení.

Dobrá spolupráce s místní samosprávou je zásadní, české neziskové organizace nemají svoje vlastní zdroje a jsou víceméně závislé na dotacích a grantech od státu, měst a obcí. Přitom výše zmíněný projekt není až tolik o financích, jako spíš o ochotě a zájmu místní politické reprezentace, která uznala potřebnost tohoto opatření a našla i vhodný způsob využití obecních bytů.

V městě Litvínově se bezdomovectví z 90 % týká romské menšiny. Myslím, že vzhledem k zaměření práce se nemohu věnovat tématu menšin, ale jsem přesvědčená, že bezdomovectví Romů je více specifické. Nejedná se tolik o zjevné bezdomovectví, ale spíš o bezdomovectví skryté a potencionální, kdy větší skupiny lidí žijí v přeplněných nebo nevyhovujících bytech. Tato situace je pro většinu z nich asi celkem přirozená, protože se sami sdružují do skupin, mají velké rodiny. Bydlení na ubytovně mnoha z nich, podle slov sociální pracovnice MÚ, vyhovuje. Není časově omezené a získání bydlení v druhé kvalitnější ubytovně je pro mnoho z klientů vrcholem, který jim stačí. Mnozí z nich odmítli nabídku bydlení ve třetím stupni v bytě na sídlišti. Z 34 rodin, které se od roku 2009 do roku 2012 dostaly do bytu, jich zůstalo bydlet v bytě pouze 28 (odhadem se jedná asi o 60 lidí). Stojí za tím většinou dluh na nájemném a snížená kontrola ze strany sociálních pracovníků. Kvůli nastavení systému plateb společnosti C.P.I byty není možné sledovat došlé platby za každý měsíc zvlášť, ale až po třech měsících se zjistí, že rodina dluží nejméně 30 000 Kč. Tento

dluh představuje pro rodinu značný problém a opět se tak dostává do známého koloběhu půjček a dluhů (nebo se musí opět vystěhovat). Tato problematika nastavení systému kontroly plateb byla se společností C.P.I. byty opakovaně projednávána, ale bohužel nedošlo ke shodě.

Více než sto lidí žije na ubytovnách města. Jedním z hlavních důvodů je jistě cena za bydlení – zatím co na ubytovně platí dospělá osoba 3 800 Kč a dítě 300 Kč, průměrná cena za nájem bytu i se službami je kolem 10 000 Kč. Doplatek na bydlení rodinám pokryje celé nájemné na ubytovně a většina z nich bere i současně příspěvek na živobytí a přídavky na děti. Toto je následek systému sociálních dávek, zvláště těch vyplácených v plné výši, který konzervuje závislost lidí na finanční pomoci státu a nemotivuje je k hledání zaměstnání.

Výkon veřejné služby není také příliš motivačním prvkem, spíše naopak. Veřejnou službu v Litvínově vykonávají lidé, kteří jsou označováni za spolehlivé a mají zájem pracovat. Někteří tak mají možnost získat po této zkušenosti zaměstnání. (Původní záměr MPSV byl takový, že veřejná služba bude trestat ty, co odmítají pracovat a pobírají dlouhodobě sociální dávky.)

Po sečtení všech tréninkových bytů určených pro cílovou skupinu lidí bez domova v Praze vychází, že je jich pouze **21** pro celé město!⁹¹ Tento nízký počet tréninkových bytů je alarmující, je pouze kapkou v moři akutní bytové potřeby klientů azylových domů, kteří nemají příliš možností se vymanit z kruhu sociálních služeb bez účelné a efektivní pomoci ve formě tréninkového bydlení. Navíc i přidělení tréninkového bytu je ve většině případů vázáno na trvalý pobyt v Praze, což znamená že až 60 % lidí bez domova nemá na tento typ služby nárok.

Dále není dořešeno následné bydlení. Přidělení obecních bytů po skončení tréninkového bydlení je nenárokové a není vždy pravidlem, že klient, který projde úspěšně tréninkovým bytem, získá byt od MČ nebo od Magistrátu. Toto je zaručeno pouze u projektu dostupného bydlení na Praze 10, kde má MČ Prahy 10 již nějaké byty pro tento účel vyčleněné. U ostatních projektů tato jistota není.

Pokud klienti odchází do samostatného bydlení, (pronájmy, ubytovny) kontakt s neziskovými organizacemi a sociálními pracovníky tím většinou končí. Na jedné straně tento fakt hodnotím pozitivně, protože to napovídá o samostatnosti klienta, který chce fungovat sám bez podpory sociálních služeb a zařadit se do běžné společnosti.

---

⁹¹ V krátké době přibude ještě jeden tréninkový byt Armády Spásy, který bude určen pro 5-6 klientů a bude navazovat přímo na pobyt v azylovém domě. Organizace v současné době vybírá vhodné klienty a připravuje pravidla užívání bytu.

Na straně druhé je pak skoro nemožné zabránit případnému pádu klienta zpět do krizové situace, případně na ulici. Je třeba počítat s tím, že mnoho lidí se i po začlenění bude potýkat dlouhodobě s některými problémy, např. s dluhy, závislostmi, psychickými problémy. Domnívám se, že by zde měla proto existovat kontinuální podpora a poradenství a to zejména pro ty klienty, kteří nemají žádné vazby na rodinu a přátele, kteří by jim v případě potíží pomohli.

Podle sdělení odborníků, se kterými jsem hovořila, místní samosprávy skoro neřeší problematiku návazných služeb pro klienty azylových domů. Lidé tak dlouhodobě „přežívají“ v azylových domech, je to již součástí jejich strategie, protože již nevěří, že je možné se z této situace dostat. Možná ale budou nuceni tuto službu opustit a přenechat svá místa novým příchozím, kteří nyní balancují na hraně chudoby, kterou často nevyřeší ani sociální dávky, pokud chybí zásadní zdroje - dostupné nájemní bydlení. Příliš dlouho byl tento problém ponechán mimo hlavní zájem sociální politiky měst a obcí. Segregace těchto lidí na okraj naopak přispěla k dalším problémům a finančním ztrátám státu.

Ukazuje se špatně volená bytová politika městských částí v Praze, které rozprodávají zbytky svých bytových fondů, aniž by se ohlíželi na potřeby občanů, kteří jsou nuceni se vystěhovat, protože nezvládají platit stále se zvyšující nájem. Nikoho už nezajímá, kam se podějí. To se týká jak seniorů, tak rodin s dětmi.

Na tento fakt poukazuje i vyjádření komise **Iusticia et pax** (rada při české biskupské konferenci), které se opírá o zvyšující se počet žadatelů o sociální dávky na bydlení od počátku roku 2012 (v některých MČ jde až o 20 %).

Dále Iusticia et pax kritizuje skutečnost, že v uplynulých dvaceti letech český stát investoval desítky miliard do výstavby nájemního bydlení, ale pouhý zlomek z nich využívají opravdu sociálně potřební.

Současná situace je pro ohrožené domácnosti velkou hrozbou. Komise vycházející z křesťanských principů uznává bydlení jako základní životní potřebu člověka a pokud si člověk není schopen tuto potřebu zajistit sám, nastupuje zde povinnost státu se o daného člověka postarat či mu poskytnout potřebnou míru podpory a zdroje.

Programové prohlášení rady MHMP od roku 2010 - 2014⁹² přitom hovoří o vytvoření nové koncepce bytové politiky na území metropole, která bude odpovídat na aktuální potřeby a požadavky občanů Prahy, s důrazem na řešení sociální problematiky

---

⁹² http://www.praha.eu/public/7e/ea/f1/1240702_184933_Programove_prohlaseni.pdf

v souvislosti s dopadem deregulace nájemného. Předchozí bytová koncepce Prahy je z roku 2004.⁹³

Již v roce 2004 bytová koncepce poukazovala na nedostatek volných bytů a ubytovacích zařízení pro **chráněné a sociální bydlení**. Za nejvíce ohrožené skupiny, které nemají dostatečný přístup k bydlení, jmenovala koncepce **seniory a mladé rodiny s dětmi**. Dále uvedla, že kapacita azylových domů je velmi malá a nedostačující. Koncepce také kritizovala způsob nakládání s obecními byty, ve kterých většinou bydlí lidé, kteří nepatří do nízkopříjmových skupin a pouze využívají výhod levnějšího bydlení. Tuto situaci označila bytová koncepce za nepřehlednou.

Pokud srovnáme současný stav s rokem 2004, vyjde nám, že situace se příliš nezměnila, naopak přibývá lidí, kteří jsou ohroženi ztrátou bydlení a lidí, kteří již o bydlení přišli. Stále není dořešena akutní bytová potřeba seniorů, rodin s dětmi a matek s dětmi.

Azylové domy se svými **836** místy stačí pokrýt zhruba 30 % poptávky (vycházím z informace, že při sčítání bezdomovců provedeného 19.2. v roce 2004 pouze necelých 37 % lidí mohlo využít noclehu v noclehárnách, nízkoprahových denních centrech, která byla otevřená kvůli počasí i na noc a v azylových domech, které byly skoro zcela zaplněné⁹⁴).

Do konce volebního období si rada HMP klade za cíl vytvoření již zmíněné Koncepce a integraci osob bez přístřeší na pracovní trh. Od roku 2010 vznikl pouze jeden projekt, který je zaměřen na zaměstnávání lidí bez domova - „Zpět do práce“, o kterém jsem psala již v teoretické části. Ostatní aktivity, jako veřejně prospěšné práce, jsou organizované některými MČ. MČ Praha 1 od roku 2008 spolupracuje s o.s. Naděje a vytváří několik pracovních míst v rámci programu veřejně prospěšných prací, jedná se většinou o úklid veřejných prostranství a úpravu zeleně. Armáda Spásy zajišťuje svým klientům ve spolupráci s MČ Prahy 7 a 14 pracovní brigády - úklidy.⁹⁵

---

⁹³ http://www.praha.eu/public/9e/9/b1/840740_81825_koncepce_bytove_politiky_ZHMP_24_6_04.pdf

⁹⁴ http://www.nadeje.cz/vz/kbvp_tz2006.pdf

⁹⁵ Spolupráce začala během projektu „**Aktivizace pracovního potenciálu**“, který byl zaměřen na nezaměstnané lidi bez domova v letech 2006 – 2008, nyní tyto aktivity probíhají v rámci služby sociální rehabilitace. Klientům je také k dispozici místnost Job klubu s počítači, telefonem a tiskem.

5 Zájem městských částí v Praze o problematiku bezdomovectví

Hlavní město Praha je vymezeno jako obec, jako kraj a současně i jako celek sestávající se z jednotlivých městských částí. Skládá se z 22 městských správních obvodů a z 57 autonomních městských částí.

Tyto městské části jsou ovšem zcela nehomogenní. Jsou zde městské části s vyhraněným charakterem městského centra, městské části s převážně obytným charakterem bytové zástavby dvacátých a třicátých let 20. století, městské části s převažujícím průmyslovým charakterem, sídlištní městské části se zástavbou panelového typu, městské části příměstského charakteru; řada z nich vznikla postupným připojováním okolních obcí venkovského typu. Liší se stupněm urbanizace, hustotou zalidnění, kvalitou technické infrastruktury i sociálně ekonomickými podmínkami života obyvatel. I co do počtu obyvatel jsou mezi těmito částmi velmi významné rozdíly.⁹⁶

Praha je spravována orgány hlavního města - Zastupitelstvem hl. m. Prahy, Radou a Magistrátem hl. m. Prahy.

Kraj Praha je šestým nejbohatším regionem v EU⁹⁷. Počet obyvatel Prahy k 12.6.2012 je 1 243 426.⁹⁸ Podle odhadů ze sčítání provedeného v roce 2010 je v Praze asi 4 000 bezdomovců (ale bude jich zřejmě více).

Každý kraj má povinnost ze zákona č. 108/2006 o sociálních službách zpracovávat střednědobé plány sociálních služeb. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území hlavního města Prahy na léta 2011 – 2013 deklaruje, že organizace a řízení sociálních služeb je dvoustupňové a to na úrovni hlavního města Prahy jako celku a dále na úrovni jednotlivých městských částí, které se mohou sdružovat za účelem plánování sociálních služeb do větších skupin, zejména na úrovni jednotlivých správních obvodů. Ale jejich případné zapojení do plánování je založeno na principu dobrovolnosti, je to jejich právo, nikoliv povinnost.

Koncepce naopak tvrdí, že řešení problematiky bezdomovectví by mělo být společným a trvalým úkolem všech městských částí v Praze. Participaci a spolupráci jednotlivých městských částí považuje za klíčovou.

Každá obec musí podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích „pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče

⁹⁶ http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/charakteristika_hl_m_prahy

⁹⁷ <http://byznys.ihned.cz/c1-50670490-praha-je-sestym-nejbohatsim-regionem-v-eu-misty-prekona-i-viden>

⁹⁸ <http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/home>

a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje a zdraví...“

Je ovšem otázkou, jak si každá obec tento zákon vyloží a jakou péči svým občanům bude ochotná a schopná zajistit. Jak již bylo řečeno výše, Strategie navrhla možnost změny zákona o obcích, který by obcím ukládal více povinností v oblasti zajišťování sociálního bydlení podle potřeb občanů dané obce. Zároveň doporučuje zakládání poradenských center pro lidi ohrožené ztrátou bydlení, kde by bylo poskytováno odborné sociální poradenství, právní a finanční poradenství zejména zaměřené na problematiku dluhů, půjček a exekucí. Tento návrh neprošel.

Řešení sociální problematiky vyžaduje od politické reprezentace alespoň základní teoretické znalosti, empatii a především zájem o službu občanům. Nemohu se zbavit dojmu, že řada vysokých politiků vykazuje symptomy vyhoření. Ze svých pozic a výše svých platů nejsou schopni pochopit potřeby lidí, kteří se ocitli na okraji společnosti.

5.1 Dotazníkové šetření

Oslovila jsem pomocí dotazníku s otevřenými otázkami všech 22 městských správních obvodů v Praze, tedy Prahu 1 až Prahu 22. Otázky jsem adresovala osobám, které se v MČ zabývají sociální a zdravotní problematikou – v některých případech to byli radní, místostarostové/místostarostky, starostové/starostky.

Chtěla jsem hlavně zjistit, zda se jednotlivé MČ v Praze vůbec problémem bezdomovectví nějak zabývají. Mojí hypotézou bylo, že většina MČ považuje bezdomovectví za okrajový problém, který nikdo příliš neřeší. Zároveň si uvědomuji, že v některých MČ v Praze je viditelné bezdomovectví častějším jevem, zejména v centru města, zatímco okrajové části Prahy mají méně přímých zkušeností s viditelnými bezdomovci.

Odpovědělo mi pouze 7 městských částí z 22 obeslaných, to je méně než 32 % všech dotázaných. V dotazníku bylo osm otevřených otázek, proto si velmi vážím i těchto sedmi odpovědí. Konkrétně se jednalo o **Prahu 1, 2, 9, 13, 19, 20 a 21**.

Okruhy otázek, kterými jsem chtěla zjistit zda MČ:

- vnímají bezdomovectví jako reálný problém na jejich území – viditelní bezdomovci, i potencionální (neplatiči nájemného, zadlužené domácnosti, osamělí senioři s nízkým důchodem, lidé navracení z VTOS apod.)
- řeší situaci sociálně slabých rodin/jednotlivců, kterým hrozí ztráta bydlení,
- spolupracují s neziskovými organizacemi, které poskytují své služby lidem bez domova
- podporují výstavbu tzv. sociálních bytů
- mají sociální byty/byty zvláštního určení a případně kolik jich je
- jsou ochotné pronajmout některé obecní byty neziskovým organizacím za účelem tréninkové bydlení
- uvažují o zřízení tzv. městské ubytovny, která by sloužila pro občany v náhlé bytové nouzi
- hodnotí pozitivně spolupráci s MHMP v oblasti řešení problematiky bezdomovectví

5.1.1 Vyhodnocení

Otázka č. 1. Představuje bezdomovectví reálnou hrozbu pro vaši MČ? (např. zjevní bezdomovci na ulicích a lavičkách, lidé spící venku v nouzovém přístřešku, ale i chroničtí neplatiči nájemného, větší počet osob navracených z výkonu trestu odnětí svobody, zadlužené domácnosti, osamělí senioři s nízkým důchodem)

Kromě dvou MČ - Prahy 19 a 21 se všechny ostatní MČ vyjádřily, že bezdomovectví je pro ně v současné době reálnou hrozbou, protože zaznamenávají poslední dobu zvýšení počtu lidí bez domova. Jako příčiny uváděli především ekonomické důvody a zadlužení domácností. Praha 2 uvedla, že tato problematika přesahuje hranice MČ a že je nutné tento problém řešit společně s MHMP a státem. Na Praze 9 přibývá osamělých seniorů, kteří mají problém pokrýt všechny své potřeby z nízkých důchodů, MČ se je snaží v rámci depistáže podchytit a nabídnout jim pomoc. Praha 13 registruje na svém území několik desítek osob, kteří jsou zjevní bezdomovci, ale domnívají se, že se nejedná o občany MČ.

Otázka č. 2. Jakým způsobem řešíte ve vaší městské části problém sociálně slabých rodin a jednotlivců, kterým hrozí ztráta bydlení? (např. z důvodu zadlužení, nezaměstnanosti apod.)

U této otázky se všechny MČ shodly, že nejdůležitější je **prevence**, která spočívá ve zprostředkování poradenství v případě nějakých sociálních a finančních problémů. Většinou se jedná o poradenství poskytované sociálními pracovníky a sociálními kurátory úřadu, kteří dále zajistí poradenství s dalšími odborníky.

Všechny MČ jsou nakloněné ke spolupráci s nájemníky obecních bytů, kteří mají problémy se splácením nájmu a umožňují nastavení splátkového kalendáře, případně, pokud je to možné, vyměnit větší obecní byt za menší apod. Praha 1 a 9 poskytují bezplatné právní poradenství v oblasti bytové problematiky.

MČ vyzývají občany, aby lidé začali řešit své problémy včas, a ne až v okamžiku nuceného vystěhování z bytu. Pokud dojde k této situaci, Praha 1, 9, 13 mohou poskytnout občanům náhradní ubytování – Praha 1 vlastní městskou ubytovnu, Praha 13 má ve svém bytovém fondu vyčleněno 24 bytových jednotek pro 32 rodin, které slouží jako „náhradní přístřeší“. Praha 19 již opakovaně nezvýšila jednostranně nájemné a domnívá se, že patří se svým nájemným mezi nejlevnější MČ v Praze.

Otázka č. 3. Jsou tyto způsoby řešení nějak zahrnuty v komunitním plánování vaší MČ? Např. spolupráce s neziskovými organizacemi, finanční podpora výstavby sociálních bytů apod.?

(Uvědomuji si, že tato otázka mohla vyznít trochu krkolomně, protože ne zdaleka všechny obce používají metodu komunitního plánování, spíše přetrvává tvorba střednědobých plánů sociálních služeb, které mohou jednotlivé obce zpracovávat dobrovolně, zatímco kraje je musí podle zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách zpracovávat povinně)

Na Praze 1 je komunitní plánování zatím v procesu tvorby střednědobých plánů. Pravidelně se ovšem schází pracovní skupiny, které jsou zaměřené na osoby ohrožené sociálním vyloučením a připravují společně koncepční řešení.

(Praha 1 má jako jedna z mála MČ koordinátora pro protidrogovou politiku a bezdomovectví, Ladislava Vargu a v roce 2007 vypracovala Analýzu bezdomovectví, na základě které byla v roce 2008 Zastupitelstvem MČ Praha 1 schválena Koncepce řešení problematiky bezdomovectví. Z této Koncepce byly vybrány dva projekty - Nabídka zaměstnání a Mobilní sociální služba pro osoby bez přístřeší, které jsou realizovány ve spolupráci s o.s. Naděje.)

Ke spolupráci s neziskovými organizacemi se vyjádřily shodně všechny MČ. Praha 2 spolupracuje aktivně s o.s. Naděje, Praha 13 se aktivně podílí na podpoře terénních programů pro uživatele drog a nyní zvažují vznik programu cíleného na osoby bez domova. Praha 19

spolupracuje se sdružením seniorů a mateřskými centry, společně organizují různé akce a přednášky, které se týkají sociální problematiky.

K otázce podpory výstavby sociálních bytů MČ uvedly, že sociální byty nestaví. Je to dáno zejména omezenými finančními možnostmi. (Obecně se jedná o utlumení výstavby obecních nájemních bytů v posledních letech.)

Otázka č. 4. Působí ve vaší MČ nějaké neziskové organizace, které poskytují sociální služby lidem bez domova? (ale i třeba organizace věnující se lidem s duševním onemocněním a lidem dlouhodobě nezaměstnaným apod.)

Jak vyplývá z odpovědí, všechny MČ mají přehled o neziskových organizacích, které působí na jejich území. Praha 1 a 2 úzce spolupracují s o.s. Naděje. Dále byly jmenovány organizace Fokus Praha, Maltéžská pomoc, občanské poradny Remedium a Společnou cestou, Poradna pro integraci a migraci.

Praha 9 má na svém území azylový dům pro muže Skloněná, které patří CSSP. Dále spolupracují s Kolpingovou rodinou, která má pronajaté dva byty určené k tréninkovému bydlení. Terénní službu na území MČ vykonává Armáda Spásy.

Praha 20 má ve své lokalitě azylový dům pro rodiny s dětmi – Středisko křesťanské pomoci Horní Počernice, dále je tam chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením.

Praha 21 má informace pouze o organizaci Neposeda o.s. Běchovice, která provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, rodinné centrum a terénní programy, které jsou zaměřené na osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Otázka č. 5. Kolik má vaše MČ „sociálních bytů“? (myšleno bytů se sníženým nájemným, které jsou určeny pro nízkopříjmové domácnosti)

Zde jsem narazila na problém definice sociálního bytu – záleží totiž, jak si jednotlivé MČ vykládají pojem „sociální byt“ a samy si mohou vymezit okruh osob, kterým toto bydlení poskytnou.

Praha 1 má cca **102 „sociálních bytů“**. (Tyto byty jsou určeny pro sociálně slabší občany, kteří nemohou svoji bytovou situaci řešit jinak, než žádostí o byt ze sociální rezervy. Žadatel musí být hlášen k trvalému pobytu na Praze 1 minimálně po dobu 6 let.)⁹⁹

Praha 2 má zhruba 200 bytů, které pronajímá jako „sociální“, dále poskytuje v dalších obecních bytech zvýhodněné nájemné (týká se nejen seniorů a lidí se zdravotním postižením).

---

⁹⁹ <http://www.praha1.cz/cps/socialni-pece-a-zdravotnictvi-11752.html>

Praha 9 má 100 bytů zvláštního určení, pronajímají je ze zdravotně – sociálních důvodů.¹⁰⁰

Praha 13 nedisponuje žádnými sociálními byty. (Koncepte rozvoje MČ Prahy 13 pro období 2007 – 2013 přitom poukazuje na nutnost zřízení krizového a sociálního bydlení pro sociálně slabě občany.)¹⁰¹

Praha 19 nebuduje vyčleněné sociální bydlení, kromě bytů ve dvou domech pro seniory, kde je snížené nájemné.

Praha 20 nemá vyčleněné sociální byty, ale na základě Pravidel pro poskytování finančního daru na úhradu deregulovaného nájemného, může pomoci jednotlivým ohroženým domácnostem (senioři, rodiny s dětmi apod.) překonat nepříznivou sociální situaci a předcházet tak ztrátě bydlení. Pro seniory je dále vyčleněn dům s pečovatelskou službou se třinácti bytovými jednotkami se sníženým nájemem.

Praha 21 má jeden sociální byt.

Otázka č. 6. Byli byste ochotni pronajmout některé obecní byty neziskovým organizacím, které je mohou využít jako tréninkové bydlení pro své klienty?

Tři MČ - Praha 1, 2 a 9 - již poskytují pronájem obecních bytů. Nejvíce bytů pronajímá Praha 2 organizacím o.s.Fokus, o.s.Pohoda, DOM, azylové byty pro organizaci Rosa. O dalších zatím neuvažují.

Ostatní MČ zatím byty nepronajímají, hlavně z důvodu jejich nedostatku.

Otázka č.7. Uvažujete o možnosti zřízení městské ubytovny, která by pomohla překlenout občanům náhlou ztrátu bydlení? (nebyla by to sociální služba, ale dočasné levné ubytování)

Praha 1 již disponuje městskou ubytovnou. Ostatní MČ o této možnosti neuvažují.

Otázka č. 8. Jak hodnotíte spolupráci vaší MČ s MHMP v oblasti řešení problematiky bezdomovectví?

(Tato otázka měla také zjistit, zda jednotlivé MČ vědí o připravované Koncepti na celopražské úrovni.)

Praha 1 hodnotí spolupráci s MHMP na poměrně dobré úrovni. Praha 2 ví o chystané Koncepti, ale zatím ji nikdo z MHMP s nimi nekonzultoval. (K otázce spolupráce s MHMP se MČ Praha 2 nevyjádřila.)

---

¹⁰⁰ http://www.praha9.cz/assets/files/Rodina_Bydleni_Zdravotnictvi_SSP/2007/koncepce-byt-politiky.pdf

¹⁰¹ http://www.praha13.cz/5455_Koncepce-rozvoje

Podle Prahy 9 je řešení problematiky bezdomovectví obecně velmi složité, proto je důležitá spolupráce všech MČ a MHMP (ovšem neuvádí, na jaké úrovni je spolupráce MČ Prahy 9 s MHMP) Dále poukazuje na to, že MHMP se nalézá v těžké pozici vůči MČ, které ztěžují realizaci některých aktivit – např. umístění tzv. zimní noclehárny pro bezdomovce na jejich území, či zřízení nocleháren, azylových domů a sociálních bytů. Paradoxem přitom však je, že mnoho MČ má požadavky na tyto služby.

Praha 13 hodnotí současnou spolupráci s MHMP jako okrajovou, očekává novou koncepci.

Praha 19 se k této otázce nevyjádřila. Praha 20 s MHMP komunikuje, hledají společné řešení. Naopak Praha 21 tuto problematiku společně s MHMP neřeší.

DISKUSE II.

Jak je vidět z jednotlivých odpovědí, problematika bezdomovectví je v MČ celkem aktuální. Podle svých možností se ho snaží řešit – v mnoha z nich působí terénní sociální pracovníci, kteří vyhledávají lidi bez domova, většinou funguje dobře i spolupráce se sociálními odbory a neziskovými organizacemi. MČ jsou si vědomy, že tento problém lze řešit dlouhodoběji pouze na úrovni celé Prahy a potažmo státu, který musí vytvořit příslušnou koncepci a strategii. Totéž platí i o vymezení sociálního bydlení – zde je ovšem otázkou, zda zůstane opět pouze v kompetenci jednotlivých obcí. Vzhledem k tomu, že řada MČ v Praze rozprodala nebo stále rozprodává svůj bytový fond, bude třeba zohlednit tuto skutečnost a zavést nějaké jiné alternativní řešení - viz garantované bydlení postavené na spolupráci se soukromým nájemním sektorem.

Tomu by měla předcházet, dle mého, nějaká veřejná informační kampaň, která představí problematiku bezdomovectví jako fenomén, který se může týkat kohokoliv z nás. Bylo by dobré zmínit hlavně prevenci ztráty bydlení, úlohu odborného poradenství, zejména v oblasti dluhů, zaměstnanosti a rekvalifikace.

Sociální poradenství zaměřené na prevenci ztráty bydlení by mělo být zbaveno negativní nálepky, ale naopak by se mělo stát zcela normální službou pro každého člověka, který se potýká s nějakými problémy v oblasti bydlení a dluhů.

Toto opatření by vyžadovalo zřízení poradenského centra v každé větší obci, které bude sloužit jak lidem ohroženým bezdomovectvím, tak i lidem, kteří se již na ulici ocitli a potřebují se zorientovat v této nové situaci. Podle současné legislativy je pouze na obcích, jak zajistí péči o své občany. Pokud obec nebude přesvědčená o potřebnosti takového centra, nelze jí to nijak přikázat. Zásadní je společná komunikace všech MČ v Praze a vypracování analýz potřeb jednotlivých lokalit, kde se vyskytují lidé bez domova. Je třeba si uvědomit, že problematika bezdomovectví se netýká pouze zjevných bezdomovců, kteří se pohybují v centru města, ale že hrozbou se stává skryté a potencionální bezdomovectví. Zvláště potencionální bezdomovectví se jeví jako neuchopitelný problém, protože se o něm málo ví, je těžké ho zjistit, protože chybí vzájemná komunikace mezi bytovými správci a bytovým a sociálním odborem.

Na tomto poli by měli fungovat nejvíce terénní sociální pracovníci z neziskových organizací, ale problémem je ochrana osobních údajů, která zabraňuje sdělovat informace o sociální situaci klientů, kterým hrozí ztráta bydlení.

Všechny sociální služby by měly být více propojené s městskými úřady, úřady práce, nemocnicemi, psychiatrickými léčebnami, vězeňskou službou, dětskými a výchovnými ústavy atd.

Otázkou však stále zůstává, zda se mají obce postarat i o cizí občany bez domova, kteří v nich pobývají. Tato otázka bude zřejmě i předmětem chystané Koncepce pro řešení bezdomovectví v ČR, která vznikne pod vedením MPSV a snad se nějaké náměty objeví i v Koncepci o sociálním bydlení, kterou připravuje MMR s MPSV.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo zjistit prostupnost návazných pobytových sociálních služeb pro lidi bez domova v Praze a zájem MČ v Praze o problematiku bezdomovectví a jeho prevenci.

Jak bylo zjištěno kvalitativní sondou, návazné pobytové služby jsou velmi omezeny svojí malou kapacitou a podmínkami, které si kladou jednotlivé organizace, které je provozují. Přesto lze konstatovat, že každá aktivita, která navazuje na azylový dům, je velmi důležitá a pozitivní, protože přibližuje klienty blíže k běžnému nájemnímu bydlení a zároveň představuje prevenci před pádem zpět do bezdomovectví.

Podstatným prvkem je navázání spolupráce neziskových organizací s MČ a MHMP a získání obecních bytů za účelem rozšiřování tréninkového bydlení. Jistým omezením je nedostatek vzájemné komunikace, obecně malá informovanost o tomto typu návazných služeb pro cílovou skupinu lidí bez domova a snížený bytový fond města. Zřejmě nejvýznamnějším faktorem je zájem a ochota MČ a MHMP se do podobných projektů zapojit. Myslím, že jednotlivé MČ by uvítaly více spolupráce s MHMP a zvýšení finančních prostředků na výstavbu sociálních bytů. Zároveň však zůstává velkým paradoxem, že se většina MČ svého obecního majetku zbavuje a nevyužije raději dotace na rekonstrukce bytových i nebytových prostor.

Doporučuji, aby se tréninkové bydlení stalo běžnou součástí sociálních služeb pro lidi bez domova. Podporované bydlení by mělo na tyto služby plynule navazovat a být jejich doplňkem a zároveň systémem, který je určen pro nízkopříjmové domácnosti nedosahující na běžný trh s bydlením. Zde se otevírá nový prostor pro neziskové organizace, které se mohou na tomto poli více angažovat a být prostředníky mezi klienty, obcemi a majiteli bytů. Celému systému by také prospělo méně administrativy a větší zaměření na potřebné, kteří se ocitají na hranici chudoby a hrozí jim propad sociální sítí. Tím by se dosáhlo i značných úspor ve státním rozpočtu.

Dále by se měla naše společnost postupně zbavovat obecných předsudků, které vůči lidem bez domova panují. Měli bychom na tyto lidi nahlížet s větší tolerancí a úctou. Ve většině případech se totiž jedná o lidi, kteří si nevybrali pobyt na ulici a v azylovém domě dobrovolně, ale proto, že neměli často jinou možnost.

Považuji za důležité, aby český stát vytvářel vhodné podmínky k tomu, aby každý, kdo se chce vrátit zpět do společnosti jako plnohodnotný občan se všemi svými právy a povinnostmi, dostal pomoc a podporu, která mu tento návrat usnadní a umožní.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARTÁK, Miroslav. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: Bezdomovství v zrcadle veřejné politiky*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. sborník č. 7/2004. ISBN 1213-8096.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2005c1985, 1007, 283 s., [8] s. obr. příl. ISBN AA-171,5 VA.

CVEČEK, David. SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce: [projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.

ČOPJAKOVÁ, Kateřina. Ubytovny pro chudé: stále výnosný byznys. *Hospodářské noviny* [online]. 2012 [cit. 2012-08-01]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-56027040-ubytovny-pro-chude-stale-vynosny-byznys>

DOBIÁŠOVÁ, Tereza. *Bezdomovství a práce s lidmi bez přístřeší v Praze*. Praha, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Katedra sociálně-pedagogická. Vedoucí práce Jan Dočkal.

FALTISOVÁ, Táňa. Možnosti pomoci uživatelům drog bez domova. *Sociální služby: odborný časopis*. 2010, roč. 12, 1/2010 ÚNOR. ISSN 1803-7348. Dostupné z: <http://www.socialnisluzby.eu/assets/pdf/socialni-sluzby-2-2010.pdf>

HOLPUCH, Petr. *Bezdomovectví jako způsob života*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Vedoucí práce Olga Šmídová.

HOURIGAN, Siobhán. *A Qualitative Study of Homelessness & Social Support*. Galway, 2005. ISBN 1-898098-41-7.

HRADECKÝ, Ilja. *Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé: Tematická zpráva zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství*. Praha, 2005. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/pslvakj05cz.pdf>

HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. 1. vyd. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007, 50 s. ISBN 978-80-86451-13-8.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. [1. vyd.]. Praha: NADĚJE, 1996, 107 s. ISBN 80-902-2920-4. Dostupné z: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf

LUX, Martin. *Bydlení věc veřejná: sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Slon, 2002, 287 s. ISBN 80-864-2912-1.

LUX, Martin, Martina MIKESZOVÁ a Petr SUNEGA. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Vyd. 2. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni>

MALÝ, Václav. Od počátku roku 2012 se nečekaně rychle zvyšuje počet žadatelů o sociální dávky na bydlení. In: *Iusticia et pax- rada při české biskupské konferenci* [online]. 2012, 15. června 2012 [cit. 2012-08-01]. Dostupné z: <http://www.iupax.cz/scripts/detail.php?id=48105>

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-807-3673-109.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-736-7002-X.

Město Litvínov nabízí sociálně slabším skupinám obyvatel systém prostupného bydlení. Radnice noviny. 2011, roč. 20, č. 5. Dostupné z: <http://www.mulitvinov.cz/radnice-noviny/ds-16929/p1=53470>

MIKESZOVÁ, Martina. Ztráta bydlení a možnost reintegrace. *Časopis Veřejná zpráva*. 2011, roč. 2011, č. 16.

MIKESZOVÁ, Martina, Martin LUX a MORISSEAU. Potencionální finanční nedostupnost nájemního bydlení -regionální perspektiva. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, č. 2. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/38eb91812a91d9a3d1cce947d7149f2802f8fa50_MikeszovaLux2009-2.pdf

PLEVA, Martin. Omezení příspěvku na bydlení se dotkne zejména důchodců. *Deník.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-08-03]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/jak-se-bydli/120720-jan-vozarik-omezeni-prispevku-bydleni-br4p-6pw1.htm>

PRUDKÝ, Libor, Ilja HRADECKÝ, Tomáš KLINECKÝ, Ludmila TOMEŠOVÁ a Ladislav VARGA. *Koncepce pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2012-2020*. 2011. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/koncepce-pro-postupne-reseni-problematiky-bezdomovectvi-2012-2020-radniho-dolinka>

PRUDKÝ, Libor a Michaela ŠMÍDOVÁ. *Kudy ke dnu: analýza charakteristik klientů Naděje, o.s., středisko Praha, Bolzanova*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2010, 135 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 978-808-6140-681.

RICHTEROVÁ, Bohdana a Lenka ORGONÍKOVÁ. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, 2008, 72 s. ISBN 978-802-5415-627.

SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce: projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR*. Praha: Grada, 2007, 104 s. ISBN 978-90-247-2348-8.

Sociální práce: odborná revue pro sociální práci = Sociálna práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, roč. 2006, č. 4. ISSN 1213-6204. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/4-2006_bezdomovectvi-120116134722.pdf

ŠIMKOVÁ, Hana. *Problematika rostoucího počtu lidí bez domova na území Hlavního města Praha*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Vedoucí práce Veronika Šindelářová.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Vyd. 1. Editor Bedřiška Kopoldová. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3380-694.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 366 s. ISBN 978-807-3678-685.

TOMEŠ, Igor. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Vyd. 2. rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2009, 304 s. ISBN 978-807-3674-830.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 439 s. ISBN 978-807-3676-803.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.

VARGA, Ladislav. *Bezdomovství z hlediska kvantifikatelnosti získaných dat*, In: Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie. Praha. 2005, s. 100-104

STRATEGIE, DEKLARACE, KONCEPCE A JINÉ MATERIÁLY

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V ROMSKÝCH LOKALITÁCH, *Člověk v tísní*, Odbor bezpečnostní politiky MVČR. *Průručka pro sociální integraci*. Praha: ÚŘAD VLÁDY ČR, 2009. ISBN 978-80-7440-014-8. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/prirucka-pro-socialni-integraci/details>

AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V ROMSKÝCH LOKALITÁCH. *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015*. Praha, 2011. Dostupné z: http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY. *Akční plán řešení problematiky bezdomovectví pro rok 2008 a následující období*. 2008. Dostupné z: http://www.novyprostor.cz/casopis/pdf/akcni_plan.pdf

AUTORSKÝ TÝM SOCIOEKONOMIE BYDLENÍ SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR,
v.v.i. *Metodika Garantované (sociální) bydlení*. 2011. Dostupné z:
http://www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/garantovane_socialni_bydleni.pdf

Evropská sociální charta. Dostupné z:
<http://www.helcom.cz/view.php?cislocianku=2005020113>

Listina základních lidských práv a svobod. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území hlavního města Prahy na léta 2011-2013*. 2011. Dostupné z:
http://socialni.praha.eu/public/a0/44/f0/734037_94510_SPRSS_11_13_usneseni_rady_HMP.pdf

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ, Státní fond rozvoje bydlení. *Koncepce bydlení ČR do roku 2020*. 2011. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Bytova-politika/Koncepce-Strategie/Koncepce-bydleni-CR-do-roku-2020>

OBČANSKÝ ZÁKONÍK, zákon č.132/2011 Sb. ustanovení § 685 odst. 4. dostupné na:
<http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=1c027632-ad08-4cc7-9548-b517fb69d5d1>

Q ROMA SERVIS, o.s. a partneři: Člověk v tísni, o.p.s., Skok o. s., EAPN ČR o. s. *Podkladový materiální NAPSÍ na období 2011-2013: Priorita č.2: Řešení situace nedobrovolného vyloučení z trhu s bydlením*. 2010. Dostupné z: <http://www.napsi.cz/tvorime-nove-napsi/1-reseni-situace-nedobrovolneho-vyloucení-z-trhu-s-bydlením.htm>

Šetření skupin akutně ohrožených sociálním vyloučením v Praze, Středočeském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji: Závěrečná zpráva z aktivity A 1001. Praha, 2010. Dostupné z: http://www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/zprava_a1001_2.pdf

Všeobecná deklarace lidských práv. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

INTERNETOVÉ ODKAZY

<http://www.czso.cz>

www.feantsa.org

<http://www.financnitisen.cz>

www.mmr.cz

www.mpsv.cz

<http://www.mulitvinov.cz>

<http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/k-navrhovanym-zmenam-v-davkach-na-bydlení/>

<http://www.pathwaystohousing.org>

<http://www.praha.eu>

<http://www.praha1.cz/cps/socialni-pece-a-zdravotnictvi-11752.html>

http://www.praha9.cz/assets/files/Rodina_Bydleni_Zdravotnictvi_SSP/2007/koncepce-byt-politiky.pdf

http://www.praha13.cz/5455_Koncepce-rozvoje

<http://www.servicestyrelsen.dk/housingfirsteurope>

<http://www.strukturalni-fondy.cz/Glosar/D/De-minimis>

http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Publications/Publications_Archive/Publications_2006/Towards_2016_Ten-Year_Framework_Social_Partnership_Agreement_2006-2015.html

ZÁKONY

Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 180/2006 Sb. o sociálních službách

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Bibliografický záznam

BRABENCOVÁ, Eva. *Možnosti osamostatňování a reintegrace klientů dlouhodobého azylového ubytování pro osoby bez přístřeší – se zaměřením na hlavní město Prahu*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce. Vedoucí práce PhDr. Pavla Kodymová, Phd.